

Besede in dejanja

Zaskrbljujoči podatki

Po zadnjih podatkih zveznega zavoda za statistiko so v juliju zabeležili rekordni uvoz — v vrednosti več kot 3,8 milijarde dinarjev. Junjski uvozni rekord so s tem presegli za 16 odstotkov vrednost uvoženega blaga v lanskem juliju pa kar za 50 odstotkov. Torej je bil juljski uvoz dvakrat večji od izvoza, primanjkljaj v trgovinski bilanci v tem mesecu pa je znašal približno dve milijardi dinarjev. Ob koncu prvih sedmih mesecev je znašal primanjkljaj približno 7,5 milijarde dinarjev ali za približno 33 odstotkov več kot v istem času lani.

Delo — 14. VIII. 1970

Slabo podkovani inštruktorji

Odkar pri nas veljajo novi predpisi o izpitih za voznike motornih vozil, se nekdanji kandidati lahko kdaj pa kdaj škodoželjno nasmehnejo svojim nekdanjim inštruktorjem.

Le redki med njimi so se namreč odločili za inštruktorski izpit, od prijavljenih pa jih je zelo malo naredilo izpit. Od prvega julija do zadnjega tedna v juliju so namreč v Beogradu izdali komaj 92 inštruktorskih dovoljenj. Podatek je dovolj zgovoren, če vemo, da je bilo še mesec prej v uporabi kar 25.000 tablic s črko »L«.

Tovariš — 11. VIII. 1970

Slovenija »uvozila« 125 tisoč delavcev

Le malokdo ve, koliko Slovencev je zaposleno v tujini. Visokokvalificirani strokovnjaki iščejo in najdejo zaposlitev v tujini mimo Zavoda za zaposlovanje. Zato ni prav nič čudnega, da v Sloveniji danes primanjkuje 2500 strokovnjakov in da se zato sem prseljuje vse več delavcev iz drugih republik, to pa zato, ker v Sloveniji delo najboljše nagradujejo.

Po razpoložljivih podatkih je danes v Sloveniji zaposlenih okoli 125.000 delavcev iz Srbije, Makedonije, Bosne in Hercegovine in Hrvaške.

Politika ekspres — 10. VIII. 1970

Zalostna bilanca

V Jugoslaviji je bilo od 1960—1969 leta ubitih skupno 8356 ljudi. Po republikah je bilo največ ubitih v Srbiji 3007, sledi Hrvaška 2450, BiH 1251, Slovenija je s 666 na 4. mestu pred Makedonijo in Črno goro. V desetih letih je bilo 740 ubojev, za katere se ni vedelo, kdo jih je izvršil. Prej ali slej storilce vendarle izsledijo, toda med nami živi svobodno vendarle še okoli 100 nekažnovanih najtežjih kriminalcev. Značilno je, da veliko število ljudi izgubi glavo brez pomembnih razlogov. Ubijalci so v glavnem neizobraženi: 18,2 odstotka jih je brez vsake šolske izobrazbe, 75,4 odstotka z osnovnošolsko, 3,4 odstotka z nepopolno srednjo šolo, med intelektualci pa skoraj ni ubijalcev. Po starosti jih je največ med 20. in 30. letom starosti.

Delavska enotnost — 15. VIII. 1970

Javilo se je le malo kandidatov

Zavod za zaposlovanje v Kruševcu ima prijavljenih precej nezaposlenih kvalificiranih delavcev, pa tudi strokovnjakov s fakultetno izobrazbo. Kljub temu pa se je na razpis tovarne »14. oktobra«, ki potrebuje 20 strojnih inženirjev, 10 ekonomistov, 3 metalurške inženirje, 34 tehnikov in 80 kvalificiranih strugarjev, ključavnice in orodjarjev, javilo malo kandidatov: 3 strojni inženirji in okoli 60 kovinarjev.

Delo — 18. VIII. 1970

Kdo ustvarja kadrovske presežke

Kadrovske presežke na papirju nedvomno ustvarjajo ljudje, ki se za nič na svetu ne bi zaposlili zunaj velikih mest ali rojstnega kraja. K takšnemu presežku prispevajo svoj delež tudi šole, ki po ustaljeni praksi »proizvajajo« kadre, za katere v gospodarstvu in drugih dejavnostih resnično ni potrebe. Nekatere takšne šole se prepočasno reformirajo. Žive, zaverovane same vase, čeprav bi bilo morda včasih bolje, da bi sploh prenehale delovati. Tudi visoke šole dokaj neenotno prisluškujejo potrebam prakse.

Komunist — 14. VIII. 1970

Tokrat (izjemoma) prosvetni delavci na vrhu

Po najnovejših podatkih občinske skupščine so letos v prvi polovici leta imeli v Nišu najvišje povprečne dohodke profesorji in strokovni učitelji, tem sledijo delavci v posredovalnih organizacijah in zavarovalnih zavodih, trgovski in bančni uslužbeni, a najnižje povprečne dohodke so imeli delavci najbolj znane domače tovarne — elektronske industrije.

Politika — 16. VIII. 1970

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SÜSTERSIO

ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR SINKOVEC

LETO VIII.
STEV. 35
26. VIII. 1970

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

Gubčevci vabijo

V nedeljo, 6. septembra 1970, bodo občani občine Trebnje in borci Gubčeve brigade skupno proslavili svojo praznik. Skupščina občine Trebnje je, kakor je znano, Gubčevi brigadi podelila domoči, obletnico ustanovitve brigade pa hkrati razglasila za občinski praznik.

Na dosedanjih skupnih sejah predstavnikov skupščine, družbenopolitičnih organizacij občine Trebnje in sekretariata odbora borcev Gubčeve brigade smo sprejeli program osrednje proslave:

Borci Gubčeve brigade se bomo zbrali v nedeljo, 6. septembra 1970, ob 11. uri pred poslopjem občinske skupščine ob glavni cesti v Trebnjem. Posebnih vabil borcev ne bomo pošiljali, o pripravah na srečanje in celotno proslavo pa bomo še poročali ter razlašali vabilo v tisk in RTV Ljubljana.

Na dan slovesnosti ob 11. uri se bomo torej zbrali borci Gubčeve brigade. Predsednik odbora Stane Škrlič bo zboru brigade poročal o delu odbora, o uspehih in problemih ter o še preostalih nalogah. Sekretariat namerava zboru brigade predložiti poročilo v potrditev in hkrati predlagati manjšo preosnovo odbora.

Ze pred tem, od 9. ure dalje, bo v pritličju občinske stavbe delovala informacijska pisarna pod vodstvom tovariša Miška — Alojzija Rajerja. Odbor namreč še vedno izpopolnjuje podatke o borcih brigade; dosednji podatki zajemajo 3227 borcev, od tega 667 padlih.

Po zboru brigade bomo imeli ob 12. uri na istem kraju skupno kosilo. Po kosilu, nekako ob 13.30, se bomo ponovno uredili v zbor in v sprejedu odšli na politično zborovanje, ki bo v parku med spomenikom in stavbo občinske skupščine. V kulturnem delu programa bodo nastopili Sentviški harmonikarji in nekateri znani slovenski igralci in pevci. Na Trebelno bomo poslali posebno delegacijo, ki bo k spomeniku ustanovitve brigade položila venec.

Nadaljevanje na 2. strani

Detajl skoraj 8 metrov dolgega in več kot meter visokega reliefa, ki ga je izdelal za skupščinsko dvorano na Jesenicah akademski slikar Jaka Torkar. Relief šteje 43 figur ter ponazarja delo in boj jeseniškega delavstva (gl. članek na tretji strani).

V Metliki bo spet zagorel kres

Pred leti so v Metliki na pobudo odbora 15. brigade sklenili, naj bi bila občasna srečanja pripadnikov te brigade vsako leto prvo nedeljo v septembru. Udeleževali pa naj bi se jih tudi drugi partizani, njihovi svojci in znanci ter sploh prijatelji Bele krajine.

Sprva je kazalo, da bodo srečanja počasi zamrla, kot se zgodi marsikdaj s takimi oblikami dejavnosti. Toda zgodilo se je nasprotno, in zdaj so septembrska srečanja v Metliki postajala že tradicija. Postala pa so tudi sestavni del načrtov za razvoj turizma v Beli krajini in s tem za napredek te dežele.

Tudi letos pripravljajo srečanje, ki bo v nedeljo, 6. septembra, del slovesnosti pa bo že v soboto. Vse priprave vodi sedemindvajsetčlanski pripravljalni odbor, sestavljen iz odbora 15. brigade in zastopnikov Metlike. Od

bor izdaja tudi svoj bilten, s katerim obvešča javnost o pripravah in svojem delu. Priprave za srečanje so se začele že spomladan leta, ko je odbor 15. brigade prenesel svoj sedež iz Ljubljane v Metliko, potem ko je bila napisana brigadna zgodovina.

Odbor ima sedem pododborov, in sicer: za finance, propagando in tisk, kulturne in športne prireditve, preskrbo in ureditev prireditvenega prostora, za izvedbo srečolova, organizacijo informativne službe, dežurstva in prometa ter pododbor za podelitev knjig in ureditev kartoteke borcev 15. brigade.

Prireditve so se začele že 19. avgusta s šahovskim tekmovanjem v Metliki. Dne 23. avgusta pa je bilo na Pungartu strelsko tekmovanje. Dne 30. avgusta se bodo pomerili košarkaši Metlike, Novega mesta in Trebnja, morda tudi Črnomlja.

V soboto, 5. septembra, bodo ob 18. uri v Belokranjskem muzeju v Metliki odprli razstavo o 15. brigadi. Ob 19.30 uri pa bo na grajskem dvorišču svečana akademija, kjer bodo podelili tudi nagrade in priznanja najboljšim športnikom in učencem. Nagradili bodo 8 do 10 najboljših nalog, ki so jih napisali učenci o 15. brigadi. Ob 22. uri pa bodo na Veselici zakurili kres.

Dne 6. septembra se bodo med 8. in 9. uro na Pungartu zbrali nekdanji borci 15. brigade, metliška godba na pihala pa bo priredila promenačni koncert. Ob 9.30 uri pa se bo na Trgu svobode začela proslava. Pripeli bodo spominska trakova na prapor 15. brigade in osnovne šole, ki nosi njeno ime. Nato bodo nadaljevali

s podeljevanjem knjige »15. brigada« navzočim borcev. Kdor bo hotel, bo knjigo lahko dobil tudi v soboto zvečer ali v nedeljo popoldne brezplačno.

Računajo, da bo prišlo na proslavo kakih 500 do 600 nekdanjih borcev 15. brigade, vseh ljudi pa da bo kakih 5 do 6 tisoč. Kot je že v navadi, bodo udeleženci po nizkih cenah lahko pokušili belokranjske dobrote: vino, prašiče na ražnjo in podobno. Popoldne v nedeljo bo rajanje na zabaviščnem prostoru pred gasilskim domom in vinsko kletjo. Borce bodo tudi pogostili, zato zdaj pospešeno zbirajo denar.

Nedavno je ob letnem času proslave v Metliki lepo vreme. Izkoristite jo za srečanje s stari prijatelji, za obisk Bele krajine. Borci 15. brigade pa naj pridejo tja po knjigo o svoji brigadi.

MP

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE
Ljubljana, Titova—Likozarjeva—Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki.
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEČ«.

ŠESTEGA SEPTEMBRA V MOSTECI!

OBČINSKI ODBORI ZZB NOV V LJUBLJANI PRIPRAVLJAJO OB PETINDVAJSETI OBLETNICI OSVOBODITVE SREČANJE BIVŠIH POLITIČNIH ZAPORNIKOV, INTERNIRANCEV IN DEPORTIRANCEV LJUBLJANSKEGA PODROČJA.

SREČANJE BO V MOSTECU DNE 6. SEPTEMBRA S PRICETKOM OB DESETI URI DOPOLDNE. PRIPRAVLJALNI ODBOR SE NA SREČANJE ŽE SKRBNOPRIPRAVLJA IN OBLJUBLJA, DA BOSTE OB IZBRANEM KULTURNEM PROGRAMU IN PROSTI ZABAVI, KI BO SLEDILA, LAHKO PREŽIVELI RES PRIJETNO SEPTEMBRSKO NEDELJO. NA SREČANJE VABIMO TUDI BIVŠE POLITIČNE ZAPORNIKE, INTERNIRANCE IN DEPORTIRANCE IZ OSTALE SLOVENIJE, DRUGE BORCE IN VSE, KI SO JIM TAKE PRIREDITVE PRI SRCU. NA SVIDENJE V MOSTECU!

Dogodki tedna

● Predsednik Tito je ob šesti obletnici smrti generalnega tajnika CK KP Italije Palmira Togliattija — umrl je 21. avgusta 1964. na Jalti — počastil zasluge tega velikega revolucionarja s prisrčnimi in zanimivimi spomini, ki jih je javnosti posredoval Tanjug. Tov. Tito je ocenil Togliattija kot eno najsvetlejših in najpomembnejših osebnosti v zgodovini mednarodnega komunističnega gibanja. Togliatti je občudoval naš narodnoosvobodilni boj, je priznaval pravilnost ideje o samoniklem ustvarjanju socializma, »zavračal idejo o enem centru mednarodnega komunističnega gibanja in šablonske metode za ustvarjanje socializma«, je med drugim ugotovil tov. Tito.

● Predsednik ZIS Mitja Ribičič se je po 10-dnevnem neuradnem obisku na Danskem, Norveškem in Švedskem vrnil iz Stockholma v Beograd. Tov. Ribičič je izjavil, da so bili pogovori z vsemi tremi premieri zelo koristni, da so v pogovorih ugotovili obstoj možnosti za vsestransko krepitev jugoslovansko-skandinavskega sodelovanja. »Naši pogovori so opozorili«, je dejal tov. Ribičič, »na potrebo, da se podprejo gibanja, ki prispevajo k varnosti Evrope kot celote.« Na pogovorih so obravnavali tudi skorajšnjo konferenco neuvršenih držav, ki bo v Lusaki, pri čemer so gostitelji »zelo pozitivno ocenili prizadevanje neuvršenih držav za krepitev miru na svetu ter izrazili pripravljenost, podpreti vse dokumente, ki bodo v interesu miru, varnosti in mirnega reševanja kriznih položajev«, je povedal predsednik Ribičič.

● Težave pri odvažanju premoga iz premogovnikov Kreka-Banovići so močno vplivale na finančno plat proizvodnje. V zvezi s tem so rudarji »Titovih rudnikov« Kreka-Banovići 18. avgusta ustavili delo. DS oziroma vodstvo rudnikov je zahtevalo, naj zvezni in republiški organi pokrijejo izgubo (čez 16.000.000 din), ki jo je povzročilo pomanjkanje žel. voz, ki traja več ali manj že štiri mesece in pol. Ko je ZTP Sarajevo rudniku obljubilo, da mu bo redno dobavljalo vagona, tako kakor določa zadevna pogodba so se rudarji 21. avgusta vrnili na delo. Pomanjkanje premoga je koj občutno prizadelo železnico in vrsto industrijskih podjetij.

● V Beograd je s posebnim letalom dopotoval novi veleposlanik LR Kitajske Tsang Tao.

● 21. avgusta se je na žel. postaji Preserje pripetila huda žel. nesreča, ko se je brzec (Trst—Zagreb) iztril in se s svojim tretjim vagonom zaril v tovorni vlak. Pri nesreči sta zgubila življenje sprevodnik Korošec in delavka Djurdja Furjan iz Zagreba, 8 potnikov in dvoje železničarjev je bilo ranjeno. Železničarja, ki sta bila huje ranjena, nista več v smrtni nevarnosti. Še neugotovljena gmotna škoda je velika. Nesrečo je zakrivil strojevodja brzeca, ki ni — kakor je izjavil — spričlo slabosti, ki ga je nepričakovano obšla, upošteval signala, naj zmanjša hitrost vožnje na največ 40 km na uro. — Iste dne je na postaji Litija iztril, zaradi neprevidnega premikanja pot. vlaka, vagon električnega pot. vlaka. Zrtev ni bilo in tudi gmotna škoda ni velika.

● Voditelji vzhodnoevropskih socialističnih držav in partij so se 20. avgusta sestali v Moskvi in so v 5 ur in pol trajajoči razpravi proučili evropske probleme, odnose z ZRN po podpisu sovjetsko-zahodnonemškega sporazuma, ki so ga vse delegacije ocenile kot izredno pozitivno dejanje; izmenjali so tudi mnenja o splošnoevropskem posvetovanju o varnosti.

● Izrael je, naposled, le določil za glavnega pogajalca z Egiptom in Jordanijo zunanjega ministra Ebana, za njegovega namestnika pa Tekoaha, svojega ambasadorja pri ZN. Tako je — sodijo — Izrael pristal, da se pogajanja o rešitvi krize na Srednjem vzhodu le začno na ravni ambasadorjev v ZN. Pogajanja se utednejo potemtakem začeti že ta teden, ker sta Egipt in Jordanija že prej določila za svoja pogajalca svoja ambasadorja pri ZN.

● Jordanski kralj Husein je 20. avgusta dopotoval s precej velikim spremstvom vodilnih jordanskih osebnosti na tri-dnevni obisk v Kairo. Temu obisku, ob katerem so se Egipčani in Jordanci pogovarjali o sedanjem položaju na Srednjem vzhodu, pripisujejo v arabskih političnih krogih izjemno velik pomen.

● Letala ZDA U-2 in izvidniški satelit »Samos« opazujejo z velikih višin vse ozemlje ob izraelsko-egiptovski črni ustavitve ognja ter nadzorujejo upoštevanja sporazuma o premirju. ZDA so sporočile Izraelu, da ni nikakršnih dokazov za izraelske trditve, po katerih naj bi bil Egipt 8. avgusta, ko so začela veljati določila o ustavitvi ognja, prekršil sporazum z montiranjem raketnih članov.

● Štirinajst držav, članic OZN, je zahtevalo, naj se na letošnjem zasedanju generalne skupščine OZN sprejme v OZN LR Kitajska. Te države zahtevajo, naj se ta zadeva obravnava kot nujno vprašanje.

● Indonezija bo poglobila sodelovanje z neuvršenimi državami in se bojevala za mir saj neuvršene države lahko samo v miru rešujejo svoje težave — je izjavil indonezijski predsednik Suharto v parlamentu. Poudaril je, da pomoč Zahoda Indoneziji ne more vplivati na njeno zunanje politično usmerjenost. Ta odločna Suhartova izjava je zbudila po svetu precejšnjo pozornost.

● Phnom Penh, glavno mesto Kambodže, je v nevarnosti — je izjavil, v zvezi s hudimi boji pri Preak Tameaku (15 km severozahodno od Phnom Penha), predstavniki Lon Nolove vojske, po čigar izjavi »nasprotnik še ni razbit ter kaže ne navadno vztrajnost, da bi opravil svojo operacijsko nalogo, t. j. da bi razbil zunanji obrambni pas Phnom Penha«.

● V portugalski koloniji Mozambiku (v jugovzhodni Afriki) se že tri mesece bojuje — veliki ofenzivi proti osvobodilnim silam 35.000 portugalskih mož vseh rodov vojske. Rezultati te ofenzive, ki je najhujša v osvojitvi severni pokrajini Calo Delgado, so kaj skromni, izgube Portugalcev pa precej velike. V drugih pokrajinah izvajajo uporniške sile močne protiofenzivne akcije.

● Ob drugi obletnici avgustovske intervencije čet ZSSR in nekaterih socialističnih držav v ČSSR so poskrbeli v vseh krajih ČSSR, zlasti še v Pragi za obširne varnostne ukrepe, s katerimi so preprečili kakršnekoli pojave odkritega protesta, nezadovoljstva ali demonstracij.

● V ZSSR so 17. avgusta izstrelili novo avtomatično medplanetarno postajo »Venero 7«, težko 1180 kg, ki naj bi se spustila na planet Venero pred koncem t. l. Na Veneri so pristale doslej že tri sovjetske medplanetarne postaje.

● Italijanski premier Colombo je napovedal izredne davke, ki naj bi obremenili luksuzne in polluksuzne izdelke, bencin, alkohol, tobak, kavo in še drugo, kar ne spada med osnovne življenjske potrebe. Davki naj bi prinesli drž. blagajni blizu pol milijarde dolarjev dohodkov ter preprečili gospodarsko krizo.

Predlogi za nov pokojninski sistem (2)

Že v prejšnji številki našega lista smo objavili nekaj predlogov zveznega odbora ZZZ NOV za novi pokojninski sistem. Danes priobčujemo nekaj nadaljnjih stališč tega odbora.

Boljši ali slabši gmotni položaj upokojencev je odvisen od pokojninske osnove, pa tudi od načina določanja te osnove in načina usklajevanja pokojnin z ekonomskimi gibanji.

Po stališču zveznega odbora ZZZ NOV naj se pokojninska osnova določa po osebnih dohodkih, ki jih je posamezni bорец imel v določenem času zaposlitve.

Pri nosilcih »Partizanske spomence 1941« in »španskih borcih«, ki jim je udeležba v II. svetovni vojni priznana v posebno dobo v dvojnem šteju neprekinjeno od 1941 pa do konca vojne, tvorijo pokojninsko osnovo polni osebni dohodki zadnjega leta pred upoko-

jitvijo ali pa poprečni osebni dohodki zadnjih petih let, če je to zanje ugodnejše.

Borcem pred 9. septembrom 1943 in španskim borcem se pokojnina določa po osebnih dohodkih iz zadnjih 10 ali 5 let zavarovalne dobe, kar je pač zanje ugodnejše. Vsi republiški in pokrajinski odbori ZZZ NOV menijo, da pogojev za določanje pokojninske osnove, za udeležence NOB pred 9. septembrom 1943 ni treba zaostrovati. V javnih razpravah so mnogi borci zahtevali, naj se pokojninska osnova določa po individualnem dohodku dobe, krajše od petih let.

Borcem po 9. septembru 1943 se pokojninska osnova določa na enak način kot drugim zavarovancem. Prav tako se jim valorizirajo tudi osebni dohodki, ki pridejo v poštev za pokojninsko osnovo.

Zvezni odbor meni, da naj spremembe individualnih osebnih dohodkov pri določanju pokojninske osnove, ki se uvažajo za zavarovance, veljajo tudi za udeležence NOB.

Dalje zvezni odbor meni, da je treba v začetku vsakega leta z zakonskimi določili zagotoviti usklajevanje pokojnin v sorazmerju s porastom osebnih dohodkov aktivnih zavarovancev. Mimo obveznega usklajevanja z dvigom življenjskih stroškov v republiki ali pokrajini, naj bo obvezno tudi usklajevanje pokojnin z dvigom realnih osebnih dohodkov in obvezno usklajevanje starih pokojnin z novimi. Usklajevanje pokojnin udeležencev NOV naj se izvaja tako kot za vse zavarovance.

Pokojnine, določene po členu 36. in 96. temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju, kakor tudi pokojnine, določene po členu 80 zakona o pokojninskem zavarovanju iz leta 1937, naj se usklajajo hkrati z drugimi pokojninami.

Udeleženci v javni razpravi so predlagali, da bi bilo treba pokojnine udeležencev NOB uskladiti s poprečnim porastom nominalnih osebnih dohodkov v republiki.

Zvezni odbor meni, da bi se pri financiranju pokojninskega in invalidskega zavarovanja bilo treba držati načel, po katerih naj bi tisti, ki določa pravice iz pokojninskega zavarovanja, zagotovil tudi sredstva, potrebna za izvajanje teh pravic.

Družbeno politične skupnosti

na, sodelujejo pri zagotavljanju sredstev skladom za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, za kritje obveznosti, ki nastajajo s priznavanjem in določanjem pokojnin borcem in drugim kategorijam zavarovancev.

Pri nadaljnji obravnavi je treba podrobno proučiti uporabo določil člena 116 temeljnega zakona o financiranju socialnega zavarovanja, kajti odnosi med skladi in proračunom niso razčiščeni.

Federacija bi morala pokrivati samo del obveznosti do skladov in ne izplačevati celih pokojnin borcem pred 9. septembrom 1943, ne glede na to, kako dolgo so delali, preden so dopolnili 60 oziroma 55 let starosti. Pri dosedanjem izvajanju določil tega člena je bilo namreč precej nesporazumov in deljenih mišljenj. Zato je treba v prihodnje vse to razčistiti.

Poizvedba

Jeseni 1944 sem bil mitraljezec v 2. četi 2. bataljona štajerske brigade Vojske državne varnosti, nosil sem »brenk«. Moj prvi pomočnik je bil Jože Vrtačnik, ki zdaj živi na Radni 21, p. Boštanj ob Savi. Drugi pomočnik pa je bil Krabonja ali Kravanja, doma nekje iz Priekije. Vsi trije smo bili zadnjič skupaj v boju 11. novembra, ko smo napadli policijsko postojanko na Bučah pri Kozjem.

Takrat sem bil ranjen in so me odpeljali v bolnišnico. Vrtačnik je odšel na podoficijski tečaj v Savinjsko dolino in se zaradi ofenzive ni več vrnil v svojo enoto.

Z Vrtačnikom prosiva tovariša Kravanjo (ali Krabonjo), naj se nama oglasi ali pride na obisk.

KAREL ZORKO
Zavratac 32, p. Studenec

Čestitka ZZZ NOV

Zvezni odbor ZZZ NOV je poslal odboru protifašističnih borcev Romunije brzojavko, s katero mu je najiskrenejše čestital ob obletnici romunske osvoboditve in hkrati zaželel tej romunski organizaciji mnogo uspehov v dejavnosti za blaginjo in dobro počutje bivših »borcev«, posebno pa v boju za mir, najširše medsebojno sodelovanje in izgradnjo socializma.

Lep uspeh obrambne vzgoje v postojnski občini

Delavska univerza iz Postojne je izvedla prvi del obrambne vzgoje prebivalstva. Sodelovali so krajevni štabi civilne zaštite in oddelek za narodno obrambo občinske skupščine.

Akcija je zajela približno polovico vseh občanov, ki nimajo vojnega razporeda, in nad dve tretini območja občine.

Drugi del akcije bodo izvedli v drugi polovici leta. Z njim bodo zajeli še drugo polovico občanov brez vojnega razporeda, pa tudi vse člane krajevnih enot civilne zaštite in enot v delovnih organizacijah. Za vse bo obvezno, da bodo navzoči na petih predavanjih, skupno 20 učnih ur.

Dosedanji program je zajel naslednjega snov:

— Organizacija in naloge civilne zaštite

— Sodobna in klasična napadala na sredstva in zaštita pred njimi

(Nadalejevanje s 1. strani)

Gubčevci vabijo

Skupni svečanosti bodo sledila skupna zabavna prireditev domačinov in borcev. Igralo bo več godbenih plesnih skupin, oskrbljena bosta hrana in pijača.

Knjiga o zgodovini Gubčevce brigade do praznika še ne bo izšla. Avtor Jure Novljan — Lado Ambrožič je že zbral in uredil ogromno dokumentarno gradivo — več kot 4000 dokumentov in tudi velik del teksta je že napi-

sal. Toda knjiga bo zelo obsežno delo, saj naj bi štelo nad 800 strani. Rokopis bo pripravljen letos, sama knjiga v enem ali dveh vezikih pa bo izšla v prvi polovici leta 1971. Borci, ki tudi še takrat ne bodo v naših evidencah, jo ne bodo mogli dobiti.

Na svidenje v Trebnjem v nedeljo, 6. septembra 1970 — najkasneje ob 11. uri!

FRANCI KOLAR

Srečanje nekdanjih trpinov v Mirni

V prijaznem zakotju pod razvalinami starodavnega mirenkega gradu so se v nedeljo, 16. VIII., zbrali bivši politični zaporniki, interniranci in deportiranci ter vojni ujetniki z območja sedanje trebanjske občine. Srečanje, ki je bilo namenjeno počastitvi 25-letnice osvoboditve, je organizirala zadevna komisija pri občinskem odboru ZZZ NOV Trebnje.

Srečanja nekdanjih trpinov iz te občine so postala pravzaprav že tradicionalna. Prvikrat so se setali po ustanovitvi občinske sekcije bivših internirancev leta 1961. Sklenili so, naj bi bilo tako srečanje vsako leto 10. avgusta kot spomin na ta dan usodnega leta 1942, ko je sovražnik izvedel na tem območju množično racijo ter odvedel veliko število zaveznih patriotov v zapore in taborišča. Potem so začeli organizirati srečanje na nedeljo ali na praznik, ki je najbliže temu datumu.

Uvodno besedo ob letošnjem srečanju je imel predsednik občinske sekcije bivših internirancev Jože Zakrafšek. Za njim je spregovoril predsednik občinske komisije bivših političnih zapornikov, internirancev, deportirancev in vojnih ujetnikov Jože Bizjak, ki je v jedrnatih besedah orisal okupatorsko in belogardistično nasilje ter podčrtal pomembnost dejavnosti nekdanjih trpinov, katerih trpljenje in prispevek v skupnem protifašističnem boju ne smeta nikoli utoniti v pozabo. Razporeženje pa je povzdignil zlasti pevski zbor »Svoboda« pod vodstvom Staneta Pečka, ki je ubrano zapel nekaj lepših pesmi s spominskimi in borbenim poudarkom. Nastopilo je tudi nekaj recitatorjev s pesmimi znanega slovenskega pesnika in rabskega interniranca Iga Grudna.

Po končanem kulturnem programu se je razvil sproščen pogovor, med katerim so nekdanji trpini obujali spomine na viharne čase, ko je šlo slovenskemu ljudstvu za bti ali ne bti. Okrog miz v blagodejni senci vinske trte so se pomešali bivši interniranci iz različnih zaporov in taborišč, italijanskih in nemških, ter bivši ujetniki. Iz pogovorov tistih, ki so preživeli taborišča na Rabu, je bilo med drugim slišati obzobdo poskusov pačenja resnice o osvoboditvi taborišč in razorožitvi italijanske posadke na tem otoku. O teh poskusih so bralili v »TV 15« in se v celoti pridružili stališčem v zadevnem članku.

Prav bi bilo, če bi taka srečanja postala tradicionalna tudi v drugih občinah.

F. S.

UREDNIŠTVO »TV 15« SPOROČA

Dopisniku, ki nam je poslal pismo s podpisom »Vaš Tovariš«, bomo odgovorili takrat, kadar nam bo poslal svoj točen naslov. Ponovno opozarjamo, da anonimnih dopisov ne moremo objavljati. Kdor se ne mara podpisati in navesti svojega naslova, je boljše, da nam ne piše.

Besede naših dopisnikov

BLEĐ

28. avgust krajevni praznik Gorij

Gorje — to je trinajst prijaznih naselij in vasic, raztresenih po prisojnih vznožjih Mežaklje in Poljucke, med gozdovi, pašniki, polji in nasadi ribeza nad Blejskim kotom. Kristalno zelena Radovna se kot nagajiva lepota skrivnostno tihotapi iz neder Triglavsko pravilno Krmo, mimo gajev in cvetočih poljan za vasmi, dokler se s svojimi biseri ne skrije v globoko sotesko Vintgar.

Nekoč odmaknjen kraj z okoli 3000 prebivalci, kmeti, gozdarji, živinorejci, vozniki, kajzarji in delavci v jeseniški železarni, so Gorje po vojni postale prikupen cilj turistov. S pridnostjo in vztrajnostjo so vaščani Gorij zlasti v letih po osvoboditvi skupaj s svojimi družbeno-političnimi organizacijami in številnimi društvi, ki spadajo med najaktivnejše v občini, napravili ogromen napredek. Zrasla so nova lična domovanja, olepšana je okolica vseh naselij, speljane so nove poti, urejeni vrtovi, zgradili so sodobno šolo in vrtec in še marsikaj, kar dokazuje naprednost domačinov in prizadevnost njihove krajeve skupnosti.

Več kot polovica vseh prebivalcev si služi vsakdanji kruh v jeseniški železarni, v lesnoindustrijskih obratih LIP Bled in drugih bližnjih podjetjih. Skoraj ni hiše, ki bi ne imela zaposlenega v industriji, obrti ali v drugih dejavnostih, čeprav se kmetijstvu, živinoreji in gozdarstvu niso odrekli.

Iz Gorij je izšlo nekaj rodov zaslužnih javnih delavcev, znanih športnikov, planincev, pevcev, godbenikov. Zato je razumljivo, da je tudi družbeno, kulturno in športno življenje tega kraja izredno bogato in pestro. To je čutili tudi te dni, ko se pripravljajo na svoj krajevni praznik, ki ga bodo proslavili 28. avgusta.

Dne 28. avgusta mineva 29 let od enega najbolj tragičnih dogodkov, kar jih pomnijo prebivalci Gorij in okolice. Tega dne, leta 1941, so nacistični rablji na pobočju Rovarce v Spodnjih Gorjah ustrelili prve talce v tem delu Gorenjske. Okrutna usmrtitev naj bi bila kazenska za likvidacijo okupatorskega sodelavca in izdajalca, domačina Florjana Ulčarja. Hkrati naj bi bil ta povračilni ukrep opozoril vse, ki so se drznili upreti, da ne bo milosti za nikogar.

Privezani na kolih, strgani in okrvavljeni, po težkem mučenju v begunjskih zaporih, so žrtvovali svoja življenja pod streli nacistov: 38-letni Franc Soklič, 42-letni Karel Repe in 32-letni Jože Repe iz Gorij, 47-letni Jože Pikon z Blejske Dobrave in 52-letni Ivan Zu-

pan — znani predvojni komunist in revolucionar iz Nomenja, ki so ga Nemci kot partizana ranjenega ujeli v spopadu, v katerem je padel njegov dolgoletni tovariš in soborec Jože Azman eden od najvidnejših revolucionarjev in organizatorjev vstaje v Bohinju.

Preden se je na morišču pod Rovarce razlegel smrtonosni rafal, je prvoborec Zupan, čvrsto privezan na kol, kljub ranam zmogel vzkliti Partiji in svobodi, za katero je živel in se boril vse svoje življenje.

Ob teh prvih žrtvah, ki so cel dan kot ovenele bilke visele na kolih, se je v ljudeh in njihovih potih srolh rojevala odločna volja in prisega za upor in maščevanje.

Gorje so postale neosvojljiva partizanska trdnjava, neizčrpen vir moči štiriletnega krvavega obračuna z okupatorji. Gorjanci so se borili in vztrajali do popolne zmage. Svoboda, ki so si jo priborili v tem težkem boju, pa je terjala tudi velik krvni davek. Življenje je darovalo 159 domačinov, od teh kar 87 partizanov, med njimi 17 prvoborcev. Okupator tudi nemočnim ni prizanašal. V plamenih požgane vasi Radovna sta med 24 nedolžnimi žrtvami našla smrt celo osem mesečni dojenček in 81-letna starka. Hitlerjevi razbojniki so pomorili veliko nezaščitenih ljudi, jih terorizirali v zaporih in izselili 67 domačinov v Nemčijo in Srbijo. Kar jim ni uspelo doseči s silo, so skušali nacistični zlikovci dobiti z zvijačo, s svojimi gestapovskimi agenti. Toda vse nakane so propadle, spričo visoke zavesti, enotnosti in hrabrosti gorjanskih ljudi, združenih v močni organizaciji OF.

Zvesti revolucionarni tradiciji jam predvojnih naprednih moči, ki jim je vsajal napredne ideje tudi Stane Zagar, so Gorjanci nadaljevali svojo pot in dosegli, za kar so se borili.

JOŠT ROLC

JESENICE

'Listi' pomembna kulturna pridobitev

V spomin na prvo partizansko bitko in prva padla partizana polagajo Jesenice in z njimi ves gornji kot Gorenjske vsako leto v začetku avgusta obračun svojega dela in družbenega napredka. Tako so letos odprli nov obrat Iskre, zboljšali cestno omrežje, odprli avtomatsko kegljišče itd. Med uspehi pa lahko štejemo tudi splošen napredek na kulturnem področju med mladino v industriji in na solah, uspeh v gledališču ter kvaliteto izboljšanje lokalnega tiska in vsega družbenega življenja. Prizadevnost je bila tudi nagajena in tako so ob letošnjem prazniku, spominu na leto 1941, dobili Čufarjeve plakete, delo Jaka Torkarja: jeseniška gimnazija za zunajšolske dejavnosti, ki so pripomogle h kulturnoprosvetni podobi občine, glavni urednik tednika »Železar« Jože Vrabl za pobudniško delo na področju kulture in prosvete, Polde Ulaga za petindvajset let vođenja pevskih zborov, Stanka Geršak za gledališko dejavnost in Peter Sitar za vodstveno delo v amaterskem društvu.

Omembna vredna je tudi novost, ki jo je v svojem dvajsetem le-

tu izhajanja uvedlo glasilo delovnega kolektiva jeseniške železarne »Železar«, ko je znova prebudil že desetletja staro jeseniško tradicijo ter dal novo ustanovljenemu kulturno-umetniškemu klubu »Tone Čufar« občasno na voljo osem strani kot prilogo. Uspeh nedavno izdane prve številke le-te, ki nosi naslov »Listi«, je že v tem, da se je klubu posrečilo zbrati kar lep krog sodelavcev. Med slednjimi so pesniki in pisatelji, ki so po rodu z Jesenic (Klinar, Zagorski, Stare) ali adoptirani Jeseničani (Cundrič) ter nova imena jeseniških delavcev, med katerimi bo prav gotovo raste kak nov glasnik kova Toneta Čufarja.

V proznem delu »Listov« prevladuje reminiscenčna tematika, medtem ko je poezija mnogovrstnejša: od prefinjene simbolike Valentina Cundriča »Jantarjev dan« do preproste in odkrito izpovedane delavčeve volje v pesmi Henrika Lužnika »Ti nisi nič«. Posebej velja omeniti ciklus pesmi Miha Klinarja »Pesmi za pozabljen«, delček žetve zadnjih petnajstih let navideznega pesniškega molka ter v njem predvsem pesmi »Krmek« in »Stara harmonika«. V posebno pohvalo »Listom« gre omeniti še to, da so na svoje strani vključili dva izrazito socialna in domoljubna pesnika z one strani Karavank: Valentina Poljanskega in Andreja Kolkota, s čimer »Listi« in z njimi klub »Tone Čufar« svoj pomen le še razširjajo in poglobljajo. Nemajhen delež so prilogi prispevale tudi podobe — detajli z novega velikega reliefa v dvorani občinske skupščine, katerih avtor je akademski slikar domačin Jaka Torkar.

Vsekakor je hvalevredno, da je uredniški odbor »Železarja« svojim stranem priključil literarnoličkovno prilogo »Listi«. Bralci, ki jih je več tisoč — list prihaja namreč v sleherni železarsko hišo — sprejemajo to novost z zadovoljstvom!

M. K.

Uspela proslava pod Bohorjem

V počastitev petindvajsetletnice osvoboditve je bila v nedeljo, 16. avgusta, nad vasjo Mrzla planina proslava s srečanjem borcev in aktivistov. Kozjanskega in spodnjega Posavja. Organiziralo jo je ZB Zabukovje pri Sevnici.

Iz neznane razloga se proslave ni udeležil nekdanji komandant Kozjanskega odreda Marjan Jerin, ki bi moral govoriti. Zato je namesto njega govoril znani in zaslužni aktivist Ivan Doherssek-Janko z Doropolja pri Planini nad Sevnico. S svojim govorom je obujal spomine na vojne čase, na ljudi, ki so se uprli, itd.

Kraj za proslavo je bil dobro izbran, tudi vreme je bilo lepo. Zato se je proslave udeležilo več ljudi, kot pa so jih pričakovali. Ljudje pod Bohorjem so zelo priščno pozdravili sedanjega predsednika sevniske občine Marjana Gabriča, nekdanj najmlajšega partizanskega kurirja iz teh krajev, toda starega borca. Proslave se je udeležilo tudi precej borcev in aktivistov, ki živijo po drugih krajih, so pa doma iz sevniske občine.

KAREL ZORKO

ZAVOD BOREC

obveščala cenjene bralce, da so izšle nove knjige:

TRDNJAVA BREST

epopeja o junaških, branilcih trdnjave na sovjetsko-poljski meji, ki se je leta 1941 upirala še tedne in tedne potem, ko so Nemci prodrli že daleč na sovjetsko ozemlje. Avtor nam odkriva pretresljive človeške drame borcev, ki so branili svojo domovino, zanj umrli ali pa prestali strahote nemškega vojnega ujetništva po vojni pa so za časa stalinizma nekatere od njih razglasili celo za izdajalce.

Vezava celo platno, cena 62.00 din

KITAJSKA

Avtor, ki je pred drugo svetovno vojno in po njej večkrat obiskal Kitajsko, pripoveduje o svojih doživetjih in vtisih iz te velike dežele, ki je bila za zahod vedno uganka. Piše o vsem, kar je nova Kitajska dosegla po revoluciji, ne obide niti dediščine prejšnjega režima niti političnega in zasebnega življenja tega velikega človeškega mravljišča.

Vezava v celo platno, cena 67.00 din

Na razpolago so še nedavno izšle knjige:

DVOBOJ VOHUNOV

boj številnih diverzantov in obveščevalcev, ki so si prizadevali speljati hitlerjevce na krivo sled o tem, kje in kako naj bi prišlo do invazije v Normandijo.

Vezava celo platno, cena 64.00 din

POKOL V NOvem SADU

pričevanje o dogodkih, ki so pretresli Novi Sad v začetku leta 1942.

vezava celo platno, cena 42.00 din

POŽGANE SLOVENSKE VASI

vrsta reportaž o slovenskih vaseh, ki so bile požgane med zadnjo vojno.

Vezava celo platno, cena 55.00 din

Se je čas za prednaročilo na trilogijo UKANA, po kateri je veliko povpraševanje, zato bo delo v celoti ponatisnjeno.

Orientacijska prednaročniška cena je enaka dosedanji. Prednaročila sprejemamo do konca septembra, izid ponatisa pa je predviden v prvi polovici leta 1971.

NAROČILNICA

Nepreklicno naročam:

TRDNJAVA BREST — cpl. 62.00 din

KITAJSKA — cpl. 67.00 din

DVOBOJ VOHUNOV — cpl. 64.00 din

POKOL V NOvem SADU — cpl. 42.00 din

POŽGANE SLOVENSKE VASI — cpl. 55.00 din

Trilogijo UKANA: cpl. 225.00 din

pus. 260.00 din

usnje 350.00 din

samo I. del UKANE — cpl. 55.00 din

Naročnino bom poravnal(a):

a) takoj,

b) v dveh mesečnih obrokih, (za knjige od 1—5)

c) za Ukano: takoj, po prejemu knjige, v petih mesečnih obrokih (po prejemu knjige) v desetih mesečnih obrokih (pričeni z dnem naročila)

(neustrezno črtajte)

PRIMEK IN IME:

Kraj, hišna številka:

pošta:

Naročilnice pošiljajte v kuverti na naslov: Zavod BOREC, Ljubljana, Beethovnova 10 (knjigotrški oddelek).

Ob tabornem ognju

Na občinski skupščini v Sežani so v juniju izvedli anketo kmetov borcev. Pohvalna je zamisel, pa naj se je porodila komurkoli. Izvedba ankete je namreč pokazala, da je pobudnik ankete imel pred očmi tiste ljudi, ki jim zakon ni preveč naklonjen.

Res je, da imamo zadnja leta zdravstveno zavarovanje kmetov borcev, a socialno ogroženi borci prejema tudi priznava. Vendar tudi to ni dosledno izvedeno. V zakonska določila se je vrnilo marsikaj nepravilnega, kar finančno bremeni družbo, pa tudi izpuščenega je toliko, da se rojeva pri prizadetih nezapa-

nje. V času NOB je bil kmet med prvimi, ki je prispeval tako v materialnem kakor tudi v vojaškem pogledu; takrat je bil po domače rečeno, pri glavi, sedaj, ko se priznavajo pravice borcev, je na repu. Med NOB sem prisostvovala več sto sestankom različnih organizacij, tam nikoli nisimo razpravljali o tem, kaj bomo imeli aktivisti po vojni. Vsak si je želel le svobodno domovino, pošteno ureditev, možnost izobrazbe in delo po sposobnosti. Tisti ki pa si je že takrat želel kaj več osebnih koristi od NOB, tudi danes ni kaj prida, pa

naj je kjerkoli. Taki ljudje škodujejo ugledu udeležencev NOB.

Zaposlen borec dobiva najmanj 1270 dinarjev mesečno, marsikateri kmet borec pa jih ne prejme toliko morda vse leto. Kako politično vpliva nanj to razlikovanje pa nikogar prav nič ne skrbi. Nihče ne vpraša, ali je to v skladu z enakimi pravicami vseh državljanov.

Nekoč pri glavi sedaj pri repu...

nov. Če se že deli priznanje, naj se deli po takratnih zaslugah. Ni pa prav, da delamo tako razliko med kmetom borecem in zaposlenim borecem.

Nas kmete — in še zlasti hribovske — dovolj žuli gospodarstvo, predvsem pa trgovina. Zadnja leta smo morali kljub nabavi strojev delovni dan še podaljšati do skrajnosti. Kmeta niti pri pravicah, izvirajočih iz zaslug preteklosti, ne upoštevajo enako. To dokazuje že bežen pogled po anketirancih.

To so pretežno stari, zgarani ljudje. Med njimi je mati dveh padlih sinov, ki prejema 120 dinarjev mesečno. Več starih aktivistov, ki imajo nad 70 let, pa niso dostej prejeli še nič drugega razen zdravstvene izkaznice.

Ali ni mogoče dopolniti tega zakona tako da ne bi povzročal takih razlik med borci kmeti in zaposlenimi borci, kar bi bilo v zadoščenje vsem? Če zakon obravnava priznanja borcem iz NOB, bi moral upoštevati takratna dogajanja in živovanja. Žalostna je ugotovitev nekega predsednika na sestanku ZB, kjer so obravnavali priznava. V opravičilo prisotnim je dejal:

»Tistim borcem in aktivistom, ki imajo v tem kraju največ zaslug, ne pripada nič, ker jih ovirajo zemlja in leta starosti.«

Ti ljudje pa živijo trdo življenje hribovskega kmeta. ZB pogosto obravnava primere, ki po svoji pristojnosti sodijo bolj v socialno varstvo, kar je posledica zakonskih določil. Zakoni imajo namreč precejšnje vrzeli, to pa je treba vsekakor odpraviti.

ROZA ŠKRK

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

90-letna Helena pripoveduje

Te dni je poteklo 26 let, odkar so Nemci skupaj z domačimi izdajalci sredi belega dne zverinsko pobili Počelovo družino v Spodnjem Javorju na Koroškem. Na dvorišču je obležalo pet razmesarjenih in iznakaženih trupel. Potem so odšli h kmetu Kavšaku, za katerim je izginila vsaka sled.

O tem sem se pogovarjal s Heleno GRABNER po domače Modrijevo materjo, ki je letošnjo pomlad izpolnila 90 let svojega življenja. Njen brat Ožbè je bil gospodar pri Počelu, ki so ga Nemci skupaj z ženo Faniko in sinom Ožbijem zverinsko ubili. Ubili pa so tudi njeno hčerko Pavlo, staro 25 let, ki je zapustila 16 mesecev starega otroka. Žrtev tega pokola je bila tudi sinova žena Apolonija. Obe sta namreč usodnega dne želi pšenico. Po pripovedovanju očividcev sta še tik pred svojo smrtjo s srpom dali znamenje dvema partizanoma, ki sta prišla iz gozda, da se naj umakneta. Nemci so baje to opazili, pa sta zato oni dve postali žrtve krutega umora. Pa tudi domačin niso prizanesli.

Ceprav je od tedaj poteklo že več kot četrstoletje, so se devdesetletni partizanski materi Heleni, ko mi je o tem pripovedovala, orosile oči. Njena pripoved je bila počasna. Težko se spominja vseh nadrobnosti. Zato sta njej pomagala pripovedovati oziroma opisati dogodke sin Rudi

in vnukinja Slavica.

V Javorju so se že nekaj dni pred tem krvavim dogodkom zadrževali Nemci, preoblečeni v partizane. S seboj so seveda imeli domačega izdajalca, ki je znal slovensko, da se je lahko pogovarjal z domačini in iz njih vlekel podatke o partizanih ter njihovih sodelavcih oziroma o političnem prepričanju okoliških kmetov. Domačini so slutili, da to niso pravi partizani, in so se jih precej bali ter bili do njih nezaupljivi. Marsikje zato niso zapali niti pravim partizanom, misleč, da so Nemci. »Partizanom« so pravili raztrganci.

Ker tem raztrgancem kljub temu ni uspelo odkriti partizanov, so se sadiščno maščevali nad nedolžno kmečko družino. To jim še ni bilo dovolj. Ko so se prepričali, da so žrtve, ki so bile razmetane po dvorišču, povsem negibne, so odšli proti kmetu Kavšaku, prav tako v Spodnjem Javorju. Tu so brez povoda odgnali gospodarja, ki se ni nikoli več vrnil. Kaj vse so z njim počeli in kje je njegov zadnji dom, bo za vedno skrivnost.

Pri Modreju in na drugih kmečkih domačijah v Javorju so se pojavili prvi partizani že poleti 1942. leta. Tu so se zadrževali prvoborci in heroji Stane (Franc Rozman), Matjaž (Pavle Zavarar), Kolja, Džon, Marjetka in še številni drugi, posebno pa še kurirji, ki so si včasih kljuko na

vratih kar podajali. Pozneje, ko se je partizanstvo še bolj razširilo, ko je že vsak otrok vedel, da so Nemcem dnevi šteti, so se tu ustavljale čete, bataljoni, brigade. Včasih je bilo na dvorišču partizanov kot listja in trave, pravi Helena. Tedaj se je že počutila, kot da je v svobodni domovini. Težko pričakovana svoboda je zasijala; le da je Helena prej izgubila svojega moža, s katerim sta imela kar 16 otrok, dvanajst deklic in štiri fantke. Od fantov so bili kar trije v partizanih, Alojz in Martin sta ušla iz nemške vojske naravnost v hošto. Danes živi samo še šest otrok. Ima pa Helena 20 vnukov, 29 pravnukov in 5 prapravnukov. Tu seveda niso všteti tisti, ki so umrli.

Med svojim pripovedovanjem mi je Helena povedala tudi zgodbo o tem, kako so se Nemci nenadoma pojavili na dvorišču. V kuhinji sta bila tedaj dva partizana, in sicer Marjan Godnič (padel v bunkerju v Javorju, zaradi izdajstva) in tovariš, čigar imena se več ne spominja. Zlezla sta pod posteljo. Njuni puški je vnukinja Slavica hitro pokrila s posteljnino pregrinjalom ter se na posteljo tudi usedla. Ko so Nemci vstopili, se je z njimi, ker je nekoliko znala nemški, pričela šaliti. Tako jih je zamotila, da so se kmalu skupaj odpravili nazaj na dvorišče. Partizana pa sta pričela močneje dihati. Nemci so nato odšli, ne da bi partizane odkrili. Če bi se bilo to zgodilo, bi to pomenilo novo tragedijo, padle bi nove žrtve.

Radoveden sem tudi bil, po kakšnem receptu je znana partizanska mati živela, da je dočkala tako častljivo starost. Odgovorila je, da je bila vedno dobre volje, dela ji ni nikoli manjkalo, zlasti ker je delala in živela na grofovi zemlji (zemlja je bila pred vojno last grofa Thurna), ki je po osvoboditvi pripadla njej. Poslopje je danes že porušeno, ona pa preživlja jesen svojega življenja pri sinu Rudiju.

Ceprav sedaj ne živi več v Javorju, se veseli vsakega napredka svojega rojstnega kraja. Najbolj je bila vesela, ko so le nekoliko više nad njeno domačijo speljali lepo gozno kamionsko cesto. Tu namreč živi nad 30 kmetov, ki jim je cesta tako rekoč okno v svet. Dejala je, da bi se rada še enkrat rodila.

Naj se za trenutek spet povrne nazaj k žrtvam. Ko so jih pokopali na pokopališču v Črni na Koroškem, je šla za krtami dolga vrsta pogrebov, ki so se kljub strahu želeli od njih posloviti. Po končanem pogrebu so se hitro, zlasti še sorodniki, razkropili na vse strani. Eden izmed policistov pa je v neki trgovini dejal: »Frau P., schauen Sie, viveli Banditen ist noch oben!« (Gospa P., poglejte, koliko banditov je še!).

Res, bilo jih je toliko, da so našo domovino osvobodili. Še več! Nikoli več ne želimo biti sužnji svojih zavojevalcev. Krvni davek za našo svobodo je bil prevelik, preveč je bilo človeškega gorja!

FRANJO HOVNIK

Ljubljanska OF nam je poslala dva vagona blaga

V oktobru leta 1942 se je 2. (kasneje 4.) SNOU brigada Matija Gubec utaborila v gozdu v Blatnem klanecu (med Mirno na Dolenjskem in Trebelnem nad Mokronogom). Pod vodstvom štaba brigade so se vse enote marljivo učile vojaških veščin. V tistih dneh smo vodilni kadri dobili sporočilo, da bodo železničarji iz Ljubljane pripeljali na postajo v Mirni dva vagona materiala za enote NOV in POS v osrednji Dolenjski. Vedeli smo, da je ta material — za takratne razmere ogromne količine — zbrala organizacija OF v Ljubljani, ga sortirala, naložila in — seveda ilegalno — poslala proti osvobodjenemu ozemlju z dvema tovarnima vagonoma.

Takratna politkomisar in komandant brigade (Rudi Hrast — Viktor Avbelj in Jure Novljan — Lado Ambrožič) sta takoj organizirala posebno skupino borcev ter kmetov — domačinov z vprego in vozni z nalogo, da gremo določenega dne podnevi na Mirno, da na železniški postaji material pretovorimo na vozove in ga odpeljemo v Blatni klanec. Vseh borcev nas ni bilo več kot 20, kmetov in vozov pa približno prav toliko.

Italijansko vojaštvo je na Mirno prihajalo občasno; podnevi so bili Italijani na Mirni skoraj vedno, ponoči pa jih običajno ni bilo. Partizani smo svoje obleke nekoliko »pocivilili« (klobuki namesto triglavk oziroma titovk, civilni suknjiči namesto vojaških bluz itd.). Oboroženi smo bili le s pištolami in bombami, vse spravljeno po žepih. Le ena četa brigade je bila v zasedi nad železniško postajo.

Po mojem spominu smo prišli na Mirno zgodaj popoldne. Spopada ni bilo nobenega. Italijani niso nič sumili ali pa niso hoteli reagirati. Neposrednega srečanja partizanov z italijanskimi vojakmi sploh ni bilo. Italijanska patrula je bila menda na Mirni, ne pa na postaji.

Pretovarjanje je potekalo organizirano, hitro in učinkovito.

Dolga, zelo raztegnjena kolona vozov in ljudi, zaščitnikov in partizanov se je urejeno pomikala proti Blatnemu klanecu. V brigadi smo material preložili; zdi se mi, da smo se takoj nato preselili v drug tabor.

Borcem in drugim smo pojasnili, da smo »transport zaplenili«, da bi na ta način zavarovali, tj. zakonspirirali organizirano akcijo v Ljubljani, na železnici ter na Mirni in v okolici.

Materiala je bilo res veliko. Največ je bilo perila, obleke, čevljev; a tudi obilica sanitetnega in pisarniškega materiala, različno orodje in druge, za partizane koristne potreščine. Vse to smo skrbno razdelili.

Velik del je dobila Gubčeva brigada; kar veselje je bilo pogledati, ko je bila tako rekoč čez noč dobro oblečena, obuta in urejena. Razdeljevanje je v brigadi potekalo tako, da so borci po bataljoni parlamentarno odločali, kaj naj kdo — pač glede na možnosti in najnujnejše potrebe — dobi. O tem je bilo mnogo govora tudi na tako imenovanih kritičnih urah, ker so nekateri posamezniki skušali zase pridobiti kakšno stvar, ki jo po mnenju drugih niso nujno potrebovali. Pošiljke so se še posebej veselili zdravnik, bolničarke in intendant, saj so bili razbremenjeni marsikateri hude skrbi.

Preostali material smo odstopili drugim partizanskim enotam, nekaj so ga dobile takratne bolnišnice, pa še kakšen aktivist in zaščitnik ga je bil deležen.

Akcija je imela tudi velik moralno-politični pomen.

FRANCI KOLAR

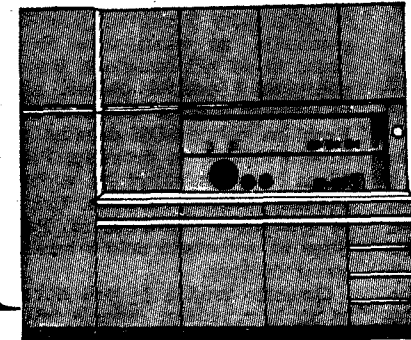
Fotografija z vprašajem

Tale fotografija, na kateri je pet mladih partizanov, je zelo ostra in predstavlja za dolenjsko pokrajino in partizanstvo značilen motiv. Na žalost pa v muzeju revolucije v Ljubljani ne vedo, kdaj in kje je bila posneta ter, kdo so tovariši na njej. Fotografiral je Sočan, bilo je neke na Dolenjskem spomladi 1943, kar sodimo po triglavkah in oblekah. Četrta z leve proti desni je zdaj upokojeni general Miha Butar-Aleks. — »Fotografiji z vprašanjem« v letošnjih 32. in 33. številki predstavlja 15. brigado na pohodu med Črmošnjicami in Srednjo vasjo, 4. septembra 1944. Fotografiral je Božidar Jakac. Obe fotografiji sta objavljeni v knjigi Mileta Pavlina »Petnajsta brigada«. Ob tej priložnosti je Božidar Jakac posnel cel film, zato je več takih in podobnih fotografij. Tovariš Rudi Pušenjak-Uragan pa se moti, ko predstavlja nastanek fotografije v oktobru 1943. V originalu je fotografija namreč mnogo bolj jasna kot pa v časopisu, česar je kriv časopisni papir. Zato misli, da je na sliki on sam, kar pa ni res. Na neki fotografiji, posneti istega dne, je tudi Pušenjak kot namestnik brigadnega komandanta, ko jezdi konja skupaj s komisarjem in komandantom.

V SODOBNO KUHINJO — SODOBNO KUHINJSKO POHIŠTVO

kredenca izpeljanke iz kuhinje VEGA 55

1500

nagrada za lastnike vezanih hranilnih vlog in vezanih deviznih računov, za stanovanjske in kmetijske varčevalce

jesensko nagradno žrebanje

KREDITNE BANKE IN HRANILNICE LJUBLJANA

od 1. oktobra Ljubljanska banka

Utrinki in odmevi

Raje v smrt kot v ujetništvo

Čeprav sem nekoliko pozna, se vseeno oglašam s pojasnilom, kako je resnično umrl poročnik Slavko Sovdat-Mirko. O tem dogodku je pisal Ivan Kurinčič v letošnji 3. številki lista TV — 15, ki je izšla 28. januarja (v članku »Zgodilo se je na pragu svobode«.) Vendar je v njegovem opisu veliko netočnosti.

Najprej nekaj o pokojnem Sovdatu. Komaj sedemnajst let star je 4. februarja 1943 postal partizan Kobaridske čete. Kasneje so nacisti njegovega očeta in mater zaprli zaradi sodelovanja z osvobodilnim gibanjem; v internaciji sta oba umrla. Sovdat, v teh krajih razmeroma star partizan, pa se je izkazal v mnogih akcijah.

Kot komandir minersko-sabotažnega voda Irijsko-toiminskega odreda je vodil 14. novembra 1944 blizu Kobarida akcijo, v kateri je zletel v zrak bunker. Eksplozija pa je pretrgala tudi podzemski telefonski in telegrafski kabel, tako da je bila zveza med Rimom in Berlinom pretrgana. Močna eksplozija je sovražnike opozorila, da morajo biti partizani nekje blizu, zato so ga začeli zasledovati. Sreča je mlademu poročniku začela obratovati hrbet...

Že naslednjo noč je zašel blizu Sužida v sovražnikovo zasedo. Napadalcev se je otrese, z rafali svoje brzostrelke in se ranjen v nogo zatekel v Sužid k Uranu. Kasneje se je zdravil v bližini vasi toda iz previdnosti je skrivališča večkrat menjal. Dne 6. januarja 1945 sta ga opazili dve dekleti iz vasi Kred, ki sta prišli po opravih v Sužid. Ko sta se vračali proti domu, sta pri Ročiču povedali posadki »republikanec«, da sta videli v Sužidu Sovdata in več drugih partizanov in aktivistov.

Nenadoma so sovražniki obkrožili Sužid, partizani in aktivisti so se znašli v obroču. Toda kot domačini so dobro poznali vas in so se zato vsi srečno rešili, le Uranko so ujeli. Sovdat pa je pri umiku nekoliko zaostal. Toda rešili sta ga drznost in brzostrelka.

Potem je odšel na ukaz komande mesta Kobarid na pot proti vasi Mašera v vzhodni Be-

nečiji. Potoval je z Meri Konavec-Dejan ali po partizansko Nado, članico komiteja Zveze komunistične mladine za zahodno primorsko okrožje, ki je bila doma iz vasi Svino pri Kobaridu. Tudi ona je bila namenjena v to smer.

Ta se spominja, kako sta 9. januarja prišla na Livek in pri »Krocu« prenočila. Naslednjega dne sta šla dalje, čeprav je močno snežilo. Ustavila sta se pri Jevščku, in se ogasila na sedežu odseka za prehrano pri okrajnem narodnoosvobodilnem odboru Kobarid. Ta odsek je bil bolj znan pod imenom gospodarska komisija, ukvarjal pa se je z zbiranjem hrane. Zato sta Sovdat in Nado računala, da bosta tam dobila kako okrepčilo in se nekoliko odpočila.

Tovarišica Vida Kranjc, ki je delala na tem odseku kot referentka za oskrbo vojske, se spominja dogodkov, ki so sledili.

Zgodaj zjutraj 10. januarja so bili v hiši Slavko Sovdat, Meri Konavec-Dejan-Nada, Anton Uršič, Ivan Ručna in Vida Kranjc. Stare Belentance pa ni bilo in je tudi pozneje ni bilo med ujetniki. Nenadoma so se pred hišo pojavili Nemci in domobranci. Ko jih je Slavko zagledal, je najprej pograbil brzostrelko, obenem pa je začel delati načrte za umik skozi gorje prostore hiše na streho. Ko je v izbo padla prva bomba, so bili Slavko, Nada in Vida že v spalnici v zgornjih prostorih. Takoj zatem je skozi kuhinjsko okno priletela druga bomba in odtrgala nekaj stopnic. Ko so se vračali v kuhinjo, so manjkajoče stopnice morali preskočiti.

Slavko je iskal izhod tudi skozi dimnik, vendar mu to ni uspelo. Ko je tako spoznal, da nima nobene možnosti za rešitev, je obema dekletoma rekel, naj se vdata, njega pa da ne smejo dobiti živega.

Nemci so partizane pozivali k vdaji, teklo so zadnje minute, ki so jih dali za premislek. Ko sta se Nada in Vida pojavili pri vratih, se je Slavko sam ustrelil. S svojim dejanjem je preprečil večje žrtve in požig Belentanceve domačije. Nemci in domobranci so namreč že nosili slamo, da bi zažgali hišo. Ko je počilo, so kmalu Nemci in domobranci privlekli Slavkovo truplo iz kuhinje. Med domobranci so bili tudi domačini, ki so Slavka takoj spoznali. Na njihovih obrazih je bilo opaziti precejšnje razočaranje, ker je bil mrtev. Spoznali so, da ga ne bodo mogli mučiti in zaničevati.

Ivan Ručna in Anton Uršič sta odšla iz kuhinje že prej, torej se nista vdata skupaj z obema dekletoma. Ko sta se vdata še ti

dve, je nemški stražar iz radovednosti posvetil njima preveč pozornosti. To je izkoristil Ivan Ručna in se počasi ter mirno z rokami v žepih počasi oddaljil.

Nado in Vida so začeli zasliševati ločeno od drugih ujetnikov. Izpovedali sta, da razen Slavka ni bilo v hiši nikogar drugega. Nato so ujetnike odpeljali v Kobarid. Tam so nekatere izpustili že naslednji dan, čeprav so bili vsi ujeti v enakih ali podobnih razmerah. Druge pa so zasliševali dalje. Precej jima je pomagalo to da sta uspeli zadnje trenutke, ko sta bili v obkoljeni hiši, marsikaj skriti. Tako je Vida vrgla v krmo v kotlu za kuhanje hrane prazni torbico z 200.000 lirami, potrdili o oddaji hrane in živine in drugo dokumentacijo. Voda je torbico pokrila in je niso našli. Nada pa je skrila v slamnato s koruznim ličkanjem vsa poročila in druge dokumente za okrožni komite. Tako sta obe dekleti rešili preganjanja mnoge naše ljudi, katerih imena so bila tam zapisana.

Ko so Nemci in domobranci odšli, so si domačini ogledali prizorišče Slavkove smrti. Po sajah ognjišču pod dimnikom so sklepali, da je Slavko umrl tako, kot je to opisal Kurinčič. Vendar je bilo to samo sklepanje, medtem ko je resnica drugačna.

MARIJA KENDA-STIH-MAJDA
Nova Gorica

Oče išče sinov grob

Nedavno se je oglašil pri meni na domu star očanec, Ivan Feit z Majskega vrha v Halozah. Imenovani se obrača na vse, ki bi karkoli vedeli o njegovem sinu Francu, ki je odšel 1. avgusta 1944. leta v Pohorsko brigado. Nazadnje bi naj bil v Zgornji Savinjski dolini. Tu se je zdravil pri Tereziji Maličnik v kraju Podveza pri Lučah.

Mož je imel s seboj nekaj pisem. Bila so vsa porumenela od starosti, a vendar skrbno shranjena, ker ga pač spominjajo na zadnja obvestila o njegovem sinu, ki je bil rojen 3. avgusta 1911. leta, po poklicu krojač. Terezija Maličnik je očetu sporočila, da ji je bil sin dal njegov naslov s prošnjo, naj piše očetu. Ko se je sin malce pozdravil, je odšel v smeri Ljubnega, in sicer 9. januarja 1945. leta. Tu pa je za njim izginila vsaka sled.

Po vsem tem sodeč, je bil sin ujet ali kako drugače ubit. Sovražnik je namreč tedaj ponovno okupiral Zgornjo Savinjsko dolino. Zato prosi oče vse, ki bi karkoli vedeli o njegovem sinu, še posebno, kje je njegov grob, da mu sporočijo. Vsem bo zelo

Pojasnilo Kliničnih bolnic

V zvezi z objavljenimi protesti naših bralcev, namenjenih bolničarki (ne medicinski sestri!) Amaliji Zvegljč (ne Malči Sveligoi!) objavljamo odgovor na vprašanje »Kaj ste ukrenili zoper Amalijo Zvegljč?«, ki nam ga je posredovala tovarišica Eva Naglič, pomočnica direktorja Kliničnih bolnišnic v Ljubljani.

Bolničarko Dermatološke klinike v Ljubljani Amalijo Zvegljč — rojeno 2. VI. 1921 in stanujočo v Ljubljani, Vodnikovo naselje 21 — smo zaslišali 3. avgusta 1970. (Do tega dne je bila na dopustu!) Imenovana je besede, ki jih je izrekla Ivani Kovač-Urški iz Škofje Loke in Anici Novak iz Dolge vasi pri Kočevju, v celoti priznala. Dejanje je obžalovala in se opravičevala z razburjenostjo ter nepremišljenostjo, zamikala pa možnost, da bi žaljive besede izrekla zaradi mržnje do narodnoosvobodilnega boja. Pristojni organi zavoda so zoper Amalijo Zvegljč takoj uvedli postopek zaradi hujše kršitve delovne dolžnosti in zadevo prijavili tudi okrožnemu javnemu tožilstvu v Ljubljani. Na slednjem so pojasnili, da je tovrstno dejanje pregonljivo le na predlog borčevske organizacije, oziroma prizadete osebe. S tem smo seznanili tudi predstavnika ZVB NOV Ljubljana-Center in predlagali, naj ta organizacija poda predlog javnemu tožilstvu za pregon. O dejanju Amalije Zvegljč smo prav tako obvestili predstavnike družbenopolitičnih organizacij našega zavoda, ki so skupaj z vodstvom Kliničnih bolnišnic izrekli utemeljeno in enoglasno ogorčenje nad skrajno neodgovornim in žaljivim obnašanjem Amalije Zvegljč. O navedenih ukrepih smo želeli javnosti poročati po končanem disciplinskem postopku. Spriču prispevkov v zadnjih dveh številkah »TV 15«, pa smo sklenili, da odgovor pripravimo ne glede na to, da disciplinski postopek zoper bolničarko Dermatološke klinike v Ljubljani Amalijo Zvegljč še teče. Z izidom le-tega vas bomo naknadno obvestili.

hvaležen. Pišite na naslov: Ivan Feit, Majski vrh, p. Videm pri Ptuj, ali na naslov podpisanega.
FRANJO HOVNIK
Videm pri Ptuj

Če je spis založen...

Na negativno rešitev zahtevka o priznanju posebne dobe v dvojnem številu sem sprožil upravni spor na Vrhovnem sodišču SRS. Mojo vlogo, poslano letos 13. marca, so reševali 11. junija, a odločbo sem dobil 11. avgusta 1970.

Ker sem potreboval svojo delavsko knjižico, ki je bila priložena k spisu, sem se že pred tem rokom obrnil na sodišče (nisem namreč vedel, da so zadevo že obravnavali) s prošnjo, naj mi jo izročijo. Dejali so, da jo bodo o pravem času dostavili skupaj z vsem spisom republikanemu zavodu za socialno zavarovanje. Čakal sem na obvestilo, toda ni ga bilo.

Knjižico sem nujno potreboval, zato sem se 17. avgusta 1970 zopet osebno zglasil na Vrhovnem sodišču SRS v Ljubljani. Dejali so mi, da so spis z vso dokumentacijo 7. avgusta 1970 vrnili Republikanemu zavodu za socialno zavarovanje. Na tem zavodu sem še isti

dan oblezel vse referente in službenice v vložišču — pri tem moram pripomniti, da so bili zelo prijazni. Ves dopoldan sem nato tekal štirikrat z Vrhovnega sodišča SRS na Republiški zavod za socialno zavarovanje, kar je trajalo od 8 do 11,30, a dokumentov ni bilo nikjer. Toda nisem odnehal.

Končno so le našli celoten spis. Bil je založen na vrhovnem sodišču, v pisarni poleg sodišča. Skupaj z uslužbencem Vrhovnega sodišča sva ga nato odnesla na Republiški zavod, kjer so mi na mojo zahtevo izročili delavsko knjižico.

Po vsem tem se vprašam: Zakaj sem moral napraviti toliko potov? Vemo, da imamo pri nas še marsikje po pisarnah uslužbenice brez ustrezne izobrazbe, vemo pa tudi, da mnogi med njimi med delovnim časom nabavljajo potrebno dnevno oskrbo za svojo družino. Zato se ne čudim, da smo morali na uradnico Vero čakati polni dve uri, da se je vrnila s takega pota.

Vprašam pa tudi pristojne, kdo mi bo plačal dve poti iz Gorij v Ljubljano in izgubljeni čas...

JOŽE AMBROŽIČ
Poljsčica 21
Gorje pri Bledu

Pravna posvetovalnica

Kako bo s pokojnino tistih, ki niso več zaposleni

Vprašanje: V zadnjem času več naših bralcev sprašuje, kako je s pokojnino tistih, ki zdaj niso zaposleni. Gre predvsem za bivše borce, ki so bili med vojno v NOV, ki imajo priznana dvojna leta, ki so bili tudi po osvoboditvi nekaj časa zaposleni, potem pa so se vrnili na podeželje h kmečkemu delu. Gre tudi za nekatere obrtnike, pa tudi ženske, ki so si z raznimi zaposlitvami nabrale nekaj let delovne dobe, potem so se poročile, zdaj pa niso v delovnem razmerju. Nekateri omenjajo, da so brali, da zadošča 40 mesecev nepretrgane zaposlitve v zadnjih petih letih in podobno. Glede na to, da temeljna določila starega pokojninskega zakona, še vedno veljajo in bodo veljala še nekaj časa (do novega pokojninskega zakona), odgovorjamo prizadetim bralcem in dopisnikom naslednje:

Odgovor: O vsem tem govori čl. 233 pokojninskega zakona. Ta pravi, da vsi tisti, ki po začetku uporabe sedanjega pokojninskega zakona (torej po 1. I. 1965) niso bili zavarovanci, pridobijo pravico do starostne pokojnine z dopolnjenimi 60 leti starosti (moški) oziroma 55 let starosti (ženske), če so kadarkoli dopolnili pokojninsko dobo 35 let (moški) oz. 30 let ženske.

Tisti, ki po veljavnosti novega zakona niso bili zavarovanci, torej ne v delovnem razmerju, in imajo pokojninske dobe manj kot 35 let (moški) oz. manj kot 30 let (ženske), pridobijo pravico do starostne pokojnine, ko dopolnijo starost 65 let (moški) oz. 60 let (ženske). Toda le, če imajo: pokojninsko dobo manj kot 30 let, vendar najmanj 25 let (ženske), ki so jo dopolnili kadarkoli. Ali: Pokojninsko dobo manj kot 30 let, vendar najmanj 25 let (moški) oz. manj kot 25, vendar najmanj 20 let (ženske), ki so jo dopolnile kadarkoli. Pri tem se jim v to dobo všteta samo obdobja zavarovalne dobe, od obdobja posebne dobe pa udeležba v NOV v antifašističnem boju drugih držav ter prekinitev delovnega razmerja, ki ga je povzročila vojna. Ali ki imajo: pokojninsko

delovno dobo najmanj 5 let v zadnjih desetih letih pred začetkom uporabe sedanjega pokojninskega zakona (torej v letih 1955—1965). Končno imajo pravico do pokojnine tudi tisti, ki sedaj niso zavarovanci, imajo pa pokojninsko dobo najmanj 15 let, od tega dejansko delovno dobo najmanj 40 mesecev v zadnjih petih letih pred začetkom tega zakona, torej v letih 1960—1965.

S tem je povedano v bistvu vse. Posebej velja opozoriti tiste, ki imajo le nekaj nad 15 let pokojninske dobe, da morajo izpolniti še gostoto zaposlitve, torej najmanj 40 mesecev dejanske delovne dobe v zadnjih petih letih pred veljavnostjo sedanjega pokojninskega zakona, torej v letih 1960 do 1965. Sicer ne pridobijo pravice do starostne pokojnine.

Ne velja pa vse to za borce NOV, ki imajo priznana dvojna štetja izpred 9. 9. 1943 (in seveda sploh vse udeležence NOV z dvojnim štetjem izpred tega datuma). Ti, kakor tudi španski borci, pridobijo pravico do pokojnine po čl. 70 pokojninskega zakona, ko izpolnijo v omenjenem členu predpisane pogoje, čeprav po začetku uporabe pokojninskega zakona niso bili zavarovanci.

Pred tekmovanjem harmonikarjev na Pokljuki

Letošnja tretja prireditelja »Tekmovanje harmonikarjev«, ki jo pod pokroviteljstvom generalnega direktorja hotelov Ljubljana-transport (Golf hotel, Park hotel in hotel Triglav) in odbora Prešernove brigade prireja kulturno-umetniško društvo »Gorjušek«, bo septembra na Pokljuki pri gostišču »Ob tabornem ognju«. Točen datum prireditve bomo javili naknadno.

POGOJI ZA UDELEŽBO:

1. Diatonična (stara) harmonika
2. Ena partizanska in ena narodna pesem
3. Nastopajoči naj bodo po možnosti oblečeni v narodne noše kraja, iz katerega je pesem
4. Spremljava s pesmijo ni dovoljena, razen izven konkurence
5. Prijavljeni mora napolniti 45 let starosti ali več

PRIJAVE SPREJEMAJO DO 15. SEPTEMBRA

PRIJAVE POSLJITE NA NASLOV: TEKMOVANJE HARMONIKARJEV, ZGORNJE GORJE. PRIJAVE SPREJEMAJO DO 15. SEPTEMBRA 1970. SPREJELI BOMO DVAJSET PRVIH PRIJAV, POSTA ZGORNJE GORJE PA BO OŠTEVILČILA PRIJAVE OB ČASU PREJEMA. KASNEJŠIH PRIJAV NE BOMO UPOŠTEVALI. IZJEMA SO LE GODCI, STAREJŠI OD OSEMDESET LET, KI SE LAHKO PRIJAVIJO KOMISIJI NA DAN TEKMOVANJA PRED ZAČETKOM ZREBANJA.

Podjetja in posamezniki, ki so pripravljene tekmovanje harmonikarjev na Pokljuki podpreti, naj pošljejo denarne prispevke do 20. septembra na naslov: gostišče »Ob tabornem ognju«, Gorenjski 31.

PRIREDITVENI ODBOR

Adolf Kittl:

Poslednja bitka

V mislih sem obnovil geografsko karto, ki sem si jo izpopolnil s topografskimi znaki takoj ob prihodu v vasico. Torej, pred nami se je razprostirala plodna ravan, po kateri je tekla glavna cesta proti Figursu, to je proti meji. Toda možnost za beg proti meji bi po mojem mnenju prišla v poštev le kot izhod v sili. Mnogo bolj pri srcu mi je bila misel, kako se ubraniti sovražnika; pri tem sem starešinam popolnoma zaupal.

Ko sem razdelil vse cigarete, sem se vrnil k Danilu Lekiću. Najprej me je oštel, zakaj sem razdelil cigarete, nato pa sem ga vprašal: »Kaj še čakamo tu? Nebo se bo razvedrilo in potem nam bodo fašistična letala kaj lahko prišla do živnega.«

Pogled v nebo je Danila Lekića prepričal o mojih predvidevanjih. Res, zadnje 4 dni so nas oblaki lepo varovali pred sovražniškim letalstvom. Kaj bo potem, ko se zjasni?

Zopet so se oglasili strelji iz tankovskih cevi in slišati je bilo škripanje gosenic. Verjetno so fašisti odvekli tank, ki so ga uničili fantje iz patrulje. Vsak hip smo lahko pričakovali, da udarijo v vas. Mi pa smo čakali, da vziđe sonce in šele potem bi se odločili, kam se umaknemo. Pri sebi sem razmišljal, da bi bilo še najbolj primerno, ko bi se tiho umaknili v bližnjo vas, skozi katero je tekla glavna cesta. Vas se je imenovala Casa dela Selva. Pot do nje je vodila skozi gozd, ki nam bi dobro služil pri premiku.

Topovski ogenj je postajal vse močnejši. Granate so žvižgale nad našimi glavami in se raztreščile na polju nedaleč od nas. Mi pa smo le čakali, da v zasedi pripravimo sovražniku kar se da lep sprejem.

Komandirji čet so pričeli postajati nemirni in negotovi. Štab še ni izdal nobenega povelja, ki bi spremenil položaj. Med prsti smo nervozno menciali cigaretne ogorke in čakali. Nenadoma sem zbral toliko poguma, da sem se odpeljal v štab. »Hitro sporoči svojim komandirjem, da se bomo umaknili v Casa dela Selva, oddaljeno okrog 5 kilometrov,« so mi ukazali takoj, ko so me zagledali.

Iz vasi smo se po razmočenem pobočju, na katerem so se nam noge vgrezale v blato do gležnjev, prispeli do ceste, ko pa smo bili na njej, smo brez ukaza pospešili korak. Ob vasi je še vedno streljalo sovražnikovo topništvo.

Celo kolone se je nenadoma ustavilo in nekateri borci so hitro poplegli v jarek ob cesti. Takoj zatem smo zaslišali ropot motornih koles, ki so vozila z ugasnjenimi žarometi. Na naš klic se je kolona motornih koles ustavila in iz avtomobila, ki se je ustavil za kolono, prav tako z ugasnjenimi žarometi, je stopil visok, atletsko razvit človek. To ni bil nihče drug kot Andre Martia, eden od ustanoviteljev internacionalne brigade, ki sem ga spoznal v Albaceti in pozneje srečal še na Ebru. Srce mi je radostno zaigralo, prav tako pa tudi ostalim tovarišem. Toda dialog se je sprevrgel v monolog, ki je bruhal na nas iz ust Andrea Martie:

»Vi, Jugoslavlani, ki ste se uvrstili v elito internacionalne brigade, bežite kot zajci! Vas ni sram? Mislite, da smo vas poklicali, da bežite, ali da opravite svojo nalogo? Zaustavite fašiste, ukopajte se tu in, ako bo potrebno, se počasi pomikajte proti meji.« Martia se je obrnil in s spremstvom odpeljal v smeri, od koder je prišel.

Vsi smo obmolknili, tudi tovariši iz štaba. Toda treba se je bilo na hitro odločiti. V trenutkih negotovosti se je iz zadnjih vrst oglašil Franc Rozman-Stane:

»Ponoči se bomo ukopali na robu tega gozda in poskušali zaustaviti sovražnika, ki bo jutri zjutraj prav gotovo nadaljeval ofenzivo.«

Vsi smo mu enoglasno pritrdili. Hvala Bogu, sem si mislil, da se je našel nekdo, ki je položaj trdno vzel v roke. Rozman je prevzel poveljstvo, ne oziraje se na štab, zavedajoč se odgovornosti, ki jo je prevzel nase. Češka četa se je ukopala na desnem krilu, on s svojo v sredini, poleg njega še četa s Pekom Dapčevićem na čelu, levo od ceste pa je zavzel položaje znani heroji iz mnogih bitk garibaldincev. V gozdu so se namestili člani oficirske čete in in štab.

Borci so se hitro ukopali, uporabljajoč lopate, bajonete, pa tudi menazke. To so bili dobri vojaki, izkušeni poznavalci vojaških veščin.

Štab me je poslal, naj ugotovim, kje so komandirji čet. Lačen in moker sem odšel na pot. Prišlo se je daniti. Ko sem opazoval borce v zaklonih, prav tako mokre in lačne, sem pričel premišljevat, kar sem premišljeval že nekaj dni nazaj: ali se sploša igrati heroja in to bitko sploh? Bo delavski razred kaj imel od tega? Vedel sem, kaj nas čaka in ni mi bilo vseeno, kako se bo naš boj končal.

Svojim mislim nitim še nisem dal pametnega zaključka ko so zadonele štiri topovske salve in štiri granate so se zarile v zemljo tik pred našimi položaji. Dve nista eksplodirali, ker je bilo zemljišče zelo mokro.

Sovražnik je očitno zavzel vasico, v kateri nas je bil presenetil. S cerkvenega stolpa se lepo vidi po vsej ravnini in to je sovražniku zelo prav prišlo. Ugotovil sem, da je sovražnikovo topništvo razdeljeno v tri skupine: prva strelja po bližnjih ciljnih, druga daleč naprej od nas in tretja nekeje v sredino.

Streljati so pričeli tudi naši borci, iz vsega orožja iz pušk in mitraljezov. Prepričan sem bil, da ne streljajo iz strahu. Hoteli smo sovražnika opozoriti, da smo tu, da bomo nudili odpor, da mora računati na nas.

Seveda sem moral kot kurir v akcijo. Tekal sem sem ter tja in granate so ob meni dvigale v zrak gore zemlje. Za nekaj hipov zaradi zemlje, ki mi je napolnila oči, sploh nisem videl. K sreči me nobena eksplozija ni ranila. Ko sem nekajkrat obšel pot med komandnimi mesti, sem se sesedel na kup ruše, ki me je z vonjem po trilem lesu uspavala. Izorpan sem med eksplozijami granat zaspal. Vseeno mi je bilo, kaj se zgodi z menoj. Celo umreti sem si želel, da si prihranim muke ki sem jih že prebil zadnje dni in ki so me še čakale.

Ne vem, kako dolgo sem spal. Spominjam se le, da sem se leno pretegnil, v potrdilo, da sem dobro spal. V tem je bilo nekaj živalskega. »Kaj pa smo drugega kot živali?« sem se vprašal. Žival bi v razmerah, ki smo jih prestajali, prej poginila kot človek, kot mi. Gledal sem tovariše, ki so ždeli v jamah, v vodi, lačni, zaspani, zroč smrti v oči.

Dvignil sem se in krenil proti gozdu, nad katerim so še vedno vršale granate. Bil sem lačen in spomnil sem se na pinijske, ki skrivajo v sebi užitek zrnca. Nekaj sem jih res našel in dale so mi novih moči za goli obstanek.

(Sledi nadaljevanje)

Ivo Juvančič:

Ob „Bazoviški brigadi“

Sodim, da bo moral bralec, ki bo prebral najnovejšo knjigo iz Knjižnice NOV in POS »Bazoviška brigada«, reči piscu hvala. Za trud, ki ga je avtor Franjo Bavec-Branko vložil v to delo, za skrb, za vse, kar je naredil za brigadno zgodovino. Posebno še, ker so bili pisani viri za razdobje od ustanovitve do srede 1944 dokaj skopi in pomanjkljivi, pač odraz razmer, v katerih se je bojevala brigada.

Čas je bil zares velik. Prvič so se Bovčani in Kobaričci zbrali

z beneškimi Slovenci v boju za svobodo, z njimi so bili Slovenci iz drugih pokrajin, pa tudi Hrvati, Srbi, Črnogorci ter celo Rusi in Ukrajinci.

Čas pa je bil tudi hud. Vsi so bili komaj zbrani, mobilizirani, marsikdo je imel tudi prvič v življenju puško v roki. Bazoviška brani svobodno ozemlje »Kobariške republike« kar na treh frontah. Na Bovškem, ob Soči med Žago in Trnovim, za hrbtno ima nič kaj lahko prehodni greben Stola. Tam je bil 3. bataljon. Na Kobariškem zapira dvojno cesto ob Soči med Idriškim in Tolminom 2. bataljon. Za hrbtno ima na eni strani pogorje Krna, na drugi greben Kolovrata. 1. bataljon drži tretjo obrambno črto proti vdorom iz Čedad. Ta je ob Nadiži, že v Beneški Sloveniji. Ta bataljon je prišel v Bazoviško iz 1. Soške brigade. Kar dva bataljona, 4. in 5., sta sestavljena v večini iz beneških fantov in mož, bojujeta se v zahodni Benečiji. Prav 4. bataljon je konec oktobra 1943 reševal položaj 1. bovškega bataljona pred Žago in Srpenco.

Potem so pridrli Nemci, pomagala so jim letala in topništvo. Gorele so vasi, konec oktobra se je upognil odpor bataljonov Bazoviške. Mnogi, ki so se bojevali po četah na raztegnjeni bojni črti, še vedeli niso, v kateri bataljon spadajo, vse se je tako naglo razvijalo, spreminjalo, premikalo. Oktobrski boji, ko so Nemci vdrli v Kobarič, so se nadaljevali še v začetku novembra, končali pa so se s »krvavim Matajurjem« 8. in 9. novembra. Izkazal se je zlasti 4. beneški bataljon ob 1., bolj »briskem«, katerega razpust je nato zakrivil sam komandant.

Matajur in Krn nista daleč vsak-sebi, vsaj po zračni črti, drugače pa ju loči globoka dolina s Sočo. Tam pod Krnom sta bila 2. in 3. bataljon in nista mogla pomagati, brigada je bila razdvojena. Tone Bavec-Cene, komandant brigade, je bil pod Krnom, pisec Franjo Bavec-Branko pa v Benečiji kot namestnik komandanta...

Sledi zima 1943 na 1944, ko se brigada spet zbere. Vsega ni moč opisati ali omeniti. Sledi pohod v Beneško Slovenijo februarja 1944, ko je bila brigada del Goriške divizije, kasneje 30. divizije. Bazovičani in Gregorčičevci so se vrnili tja, kjer so se zbirali kot pripadniki 1. in 2. Soške brigade. Z njimi so sinovi Krasa Kosovci. Pohod je bil zmagovit, Benečane je zbudil k novemu vzponu. Vrnitev k Soči, novi bojni napadi na Spodnjo Idrijo, Hotedrsko. Knjiga nam slika dogodek za dogodkom kot filmski trak. Konec aprila brigada doživi še eno hudo preizkušnjo, »ledinsko« ofenzivo. Prav to je Bavec na novo osvetlil in opisal po svojih zapisih, kar mu lahko priznamo kot precejšnjo zaslugo. Tedaj je bil namreč brigadni komandant. Prav Bazoviška je odločilno poslegla v to ofenzivo, v kateri so se

znašli štab 30. divizije s Kosovelovo in Gregorčičevo brigado.

Zdi se, da je prav do opisa tega razdobja Bavec prispeval svoj največji delež. Skromen in zvest svojemu hotenju, tega naglas ne pove, zato je prav, da povem zdaj jaz.

Jesen 1943 in zimo, ki ji je sledila, razdobje, ko so nastajale na Primorskem nove brigade in divizije, lahko štejemo za učno dobo. Ne samo borcev, ampak tudi štabov. Bavec ob skopih virih pri pisanju ni imel lahkega dela, posebno ne pri opisovanju važnih bojev. Zal, berem iz opomb in virov, kako se je le malo število borcev odzvalo na pišev poziv, na, mu pošljejo svoje spomine.

Tudi drugače se je Bavec spopadel z mnogimi težavami. Ne vem, če je imel kot namestnik komandanta Bazoviške v rokah kdaj zemljevid, na katerem je bilo tudi ozemlje »Kobariške republike«. Če ga je imel, je bil najbrž italijanski, s popačenimi slovenskimi imeni. Zdal pa se je pri pisanju najbrž opiral pri navajanju krajevnih imen na zemljevide stare Jugoslavije. Toda kraljevski kartografi so pogosto prepisovali z italijanskih zemljevidov popačena slovenska imena.

O teh imenih je potrebno tudi nekaj zapisati. Partizanski boji, boji naše osvobodilne vojne, imajo svojo posebnost. Borcem se to zdi samo po sebi razumljivo, bralec naših dni pa ne. Ko govorimo o tradicijah naše osvobodilne vojne, moramo povedati, da pišemo prav za slednje, da torej pišanje ni samo sebi namen. Borci dostikrat niti vedeli niso, kje so se spopadli s sovražniki in kakšnega pomena je bil spopad. To velja tudi za začetno razdobje brigad in tudi Bazoviške. Ob stalnih premikih, naglih udarih in probojih je prišlo do bojev, ne tako kot v starih časih zraven velikih mest ali rek, ampak ob va-

sicah, zaselkih, samotnih hišah, vrhovih in »kotah« brez imen. Imena živijo v ustnem izročilu, ni pa jih na zemljevidih, niti na tistih 1:25.000 ne, kaj šele na 1:100.000.

Vsako zgodovinsko dogajanje ima svojega nosilca. V vojni je to vojaška enota, ki deluje v času in prostoru. Bazoviška je nastala na ozemlju, ki je bilo med leti 1918 in 1943 odtrgano od slovenskega prostora. Zato so bila vsa krajevna imena popačena. Zal se teh posledic še do zdaj nismo znebili!

Vsaj za naše Julijce je Planinska zveza napravila dosti, da bi popravila imena in odpravila posledice potujčevanja. Izdala je specialko 1:75.000 in lani 1:50.000. Prav ta bi bila lahko boljša, kot je.

Zdal je čas, da se dotaknem pomanjkljivosti v imenoslovju, ki sem jih zasledil v knjigi o Bazoviški brigadi. Nočem piscu ničesar očitati niti kritizirati njegovega prizadevanja, čeprav mislim, da bi bila pisava imen lahko boljša. Hudo pa je, ko tudi v tem delu o našem zmagovitem osvobodilnem boju kažemo, kako smo še vedno pod tujim vplivom in kako ne poznamo naših imen.

Za to smo krivi več ali manj vsi, saj nimamo še utrjenega imenoslovja. Za knjige o naši osvobodilni vojski moramo biti odgovorni vsi, od komisij do recenzentov, lektorjev in korektorjev. Sodim, da lektorjeva dolžnost ni samo paziti na jezik, poznati

mora tudi stroko, v tem primeru zgodovino in zemljepis. Zatorej se najmanj zamerim Bavec, da je grešil, ko je pisal imena po starih jugoslovanskih zemljevidih.

Pa začnimo. Marsikatera »planina« v knjigi o Bazoviški brigadi je dejansko vrh. Na primer Stol na strani 18, Mangart na strani 126 ter drugje. Tudi planine Svine ni (stran 18), pač pa je le Svinska planina. Pri poimenovanju krajev pa je nujno paziti, ali gre za vas, vasico, zaselek ali celo samotno hišo. Tako Foni na strani 189 niso vas, ampak samo zaselek štirih hiš.

Napake so tudi pri sklanjanju imen. Ladra (strani 27, 28, 70) je množinska oblika Ladera, Lader in ne Ladra, Ladre. Več jih je pri opisih Goriške: Plužna na Bovškem, Plave-Plavi, Selca-Selc.

»Vas Brezovo« (strani 71, 12 itd) je dejansko zaselek in ne vas. Nadalje prav tam piše Bavec »blizu vasi Kuntri«. Kuntri niso ne vas ne zaselek, ampak grič (kota 530) z neke, seniki, če se stoji. »Ajžla« (strani 43, 89, 99) je Ažla. Tako pišeta dr. Lavo Čermelj in J. Ošnjak.

»Med Treskom in Kuntrom« (stran 74) bi moralo pisati »in Kuntri«. Dalje: »blizu Božca« (str. 76). Gre za planino Božca, ki je ženskega spola. »Čez Hum« (stran 79) velja za Hum nad Trebošjo. Po nemških zemljevidih sta dva Huma, prvi in drugi. Toda v Bazoviški brigadi piše »prvi Kum«. Vršanja planina (stran 84) ni ne planina ne vrh ampak glava.

Na strani 89 pa berem, da je šla nemška kolona čez Polovnik Magozd. Dejansko pa je skoraj gotovo šla po lažji poti po dolini gorskega potoka Slatenika, čez planino Predolno in na Magozd.

Na strani 89 piše: »proti Staremu sedlu in Kredu«. Prav pa je »proti Starem selu in Kredu. Pač pa imamo vas Sedlo pred Breginjem. Kred pa je moškega spola. »Pri vasi Pečnje« (strani 92, 93, 96). Na zemljevidih piše Pečnje. Raje verjamem Jošku Ošnjaku, ki piše Pečnje.

Kozarišče (strani 104, 105) so dejansko Kozaršče. Marija Celje je Marijino Celje. Kombreško pa je Kambreško. Klobučar onstran Kolovrata so Klubučarji, spet množinska oblika, kot na primer Foni. »Čenebla« (stran 111) pa je Čenebola (po Čermelju), oziroma Čenebole (po zemljevidu, kar trdi tudi Ošnjak). Modreja je Modrej (stran 114). Pri Platišču bi moral uporabiti množinsko obliko Platišče, Platišči. Planina Zakraj je planina Za krajem. Druga »planina Mangart« pa je v »Bazoviški brigadi« sam vrh očaka Mangrta. Starejši goriški planinci so v nasprotju z Gorenjci sploh pisali Mangart. Sam sem prislusnil Ložanom in Strmččanom, ki pravijo Mangrt, torej tako kot Gorenjci. Toda Mangart se je prikradel na zemljevide in ostal.

Podatek o predoru s ceste pod Mangrtom, ki naj bi ga bili zgradili Italijani, ni resničen. Zgradili so ga še Avstrijci za odtok vode iz rudnika Rabelj v Log pod Mangrtom. Nadmorska razlika je 900:650 metrov. Obenem so speljali skozi predor tudi rudniško električno železnico. Predor pelje pod Ruševo glavo (kota 1512) in vrhovi Predilske glave (kota 1618). Predor pod Mangrtom bi pripeljal k Belopeškemu jezeru.

Na strani 126 beremo najprej »v Alpah«, nato pa »sneg na Alpe«, pot »čez Alpe«. Sledi poseben sestavek »čez Julijske Alpe do Krnak«. Hanihal je šel čez Alpe iz sedanje Francije, tedaj Galije, v Italijo. Nemški cesarji so s svojimi vojskami hodili iz Nemčije v Italijo čez Alpe. Tretji bataljon Bazoviške pa ni šel čez Alpe, ko je prekorčil Krn. Bil je v Lepe, ni, iz nje je šel čez Krn. Oba kraja sta še vedno v Julijcih, v Alpah.

Nadaljevanje na 13. strani

Kulturni obzornik

OB ROBU LETOŠNJEGA FILMSKEGA FESTIVALA

Tretjina filmov z vojno tematiko

Na letošnjem filmskem festivalu v Pulju je bilo prikazanih dvajset filmov in od tega kar tretjina z vojno tematiko. Po »Bitki na Neretvi«, ki ni bila prikazna v tekmovalnem delu, sodijo v to zvrst še: »Krvava bajka« Ljubiše Gregorijevskega, »Onkraj« Jožeta Galeta, »Rekviem« Časlava Damjanovića in »Kolesarji« Puriše Djordjevića. To je obenem tudi vrstni red, po katerem so bili ti filmi prikazani.

■ O »Bitki na Neretvi« je bilo že toliko zapisanega, da bi danes težko odkrili kaj novega. Morda velja poudariti, da je bila predstava v Pulju glede ozvočenja do- slej menda najboljša in da je za vsakogar pomenila ponovno veliko doživetje. Ni neskromno, če zapišem, da smo Jugoslovani z »Bitko na Neretvi« dobili film, kot so ga Amerikanci z »Najdaljšim dnevom«, Francozi s filmom »Gori Pariz«, Angleži s filmom »Boj za Bretanijo« itd. To je tehnično brezhiben film, poln iskrenosti in poetičnosti, nekateri prizori so mojstrski, največja vrednost pa sta svežina in moralna moč, ki ve- jeta iz njega.

■ Naslednji prikazani film »Krvava bajka« je delo debitanta To- rija Jankovića, ki je tudi scena- rist. V filmu obuja spomine na tragične dogodke v Kragujevcu le- ta 1941, ko je bilo ustreljenih se- dem tisoč ljudi. Gre za doživetja skupine otrok — čistilcev čevljev — ki so našli smrt v tem velikem pokolu nedolžnih. Film spremlja- jo vrline in napake, značilne za začetniška dela. V dobro mu ne moremo šteti tako imenovane filmske prenatrpanosti — režiser je hotel v filmu pokazati vse, kar o filmu ve, in pa pretirane senti- mentalnosti, ki grozoto dejstev tu in tam razvoden. Odlika filma le- ži predvsem v veliki zanesenosti in poklicni poštenosti, s katero je bil delan. Posebej bi opozoril na scene pred streljanjem, ki dajejo skoraj neverjeten vtis dokumen- tarnosti. Tako lahko v našem fil- mu prvič vidimo res verodostojno sliko nacističnega sistema, ubija- nja in priprav za uničevanje lju- di.

■ »Hranjenik« Vatroslava Mimi- ce nas popelje v nemško tabori- šče. Gre za filmsko upodobitev drame Milana Grgića. Glavna te-

ma filma: kako rešiti lastno do- stojanstvo v pogojih nečloveškega poniževanja. Taboriščniki, kakr- šne vidimo v filmu, niso pasivna bitja. V najtežjih pogojih najdejo toliko moči, da se temu razčlove- čenju in odvzemu dostojanstva tu- di upro. Film je zbudil živahno razpravo med tujimi časniki. Najbolj so bili navdušeni ameri- ški filmski kritiki, ki Vatroslava Mimico kot režiserja še posebno cenijo. Mislim, da filmu kljub te- mu ne bi škodilo več taboriščnega žargona in z njim verodostojnej- šega prikaza tako taborišča kot življenja v njem.

■ Ljubiše Gregorijevskemu in filmu »Cena mesta« so predvsem izraelski kritiki očitali, da s pri- kazom nacističnega komandanta mesta kot romantičnega junaka nevarno dezinformira nove gene- racije, ki bi lahko prek filma do- bile napačno predstavo o naci- zmu. Režiser pa zatrjuje, da film temelji na resničnem dogodku, čeprav se tudi tistim, ki so do- življali drugo svetovno vojno, zdi le- ta skoraj neverjetna. Nacistič- ni komandant se zaljubi v hčerko pravoslavnega popa. Ko bi moral ob umiku mesto razrušiti, zahteva dekletu za odkupnino in mestu prizanese. Zanimiv je tudi zago- vor režiserja Gregorijevskega, ki je zbudil negotovanje med doma- čimi časniki. Predvsem zaradi misli, »češ da so Makedonci va- jeni takšnih in podobnih osvajanj, kot je nacizem... da so Jugoslo- vani tudi ubili mnogo Nemcev v povračilo...« in podobno. Ne glede na vsa nasprotujoča si mne- nja pa je res, da je šel film v potizkusu človeškega prikazova- nja sovražnika le nekoliko pre- daleč.

■ Jožeta Galeta film »Onkraj« je narejen po scenariju Mateja Bora. To je partizanska zgodba. Mladi-

Taboriščniki iz filma Vatroslava Mimice »Hranjenik«

ni, ki se zabava ob divjih ritmi- h moderne glasbe, jo pripoveduje zagrenjen bivši borec. Zdi se, kot da bi bil scenarij napisal pred naj- manj petnajstimi leti! Filmu man- jkata resnični navdih in vsa po- trebna rafiniranost za reševanje tako delikatnega problema, kot je srečanje dveh generacij. Ob večji domiselnosti, znanju in iznajdlj- vosti bi bila lahko osnovna ideja zanimiva in nedvomno aktualna. Tako pa film »Onkraj« deluje ne- skladno in nestrokovnjsko.

■ »Rekviem« Časlava Damjano- vića obravnava dogodek iz leta 1944. V planinah iznad Uskopa je obkoljena partizanska brigada. Nemške enote je ne morejo uni- čiti, dokler ne dobijo pomoči. Slednja pa lahko prispe edinole po železniški progi, ki drži skozi Uskopa. Skupina partizanov se prebije prek planine z namenom, da uniči nemški transport na sa- mem mostu. V mestu naletijo na četnike, ki jih zdesetkajo. Kljub temu jim na koncu ne uspe uni- čiti transport. To je izrazito akcijski film, dilemantski in režisersko nezrel.

■ Filma zgodba o malem me- stu, v katerem živi mlado židov- sko dekletko Sara, nosi naslov »Ko- lesarji«. Režiser filma Puriša Djordjević je dobil prvo nagrado za scenarij. Student Zlatko, nje- gov prijatelj in Sara organizirajo odpor proti Nemcem. Tu je še izdajalec, bivši boksar Mile. Vsi so pobiti, Sara ostane sama, beži in išče zvonice za kolo, ki ga ni več...

V vseh filmih z medvojno tema- tiko, prikazanih na 17. festivalu jugoslovanskega igranega filma, je torej bolj ali manj opazna tež- nja da se prikaže, o dogodkih iz ne- kih novih zornih kotov. Na pri- mer: da se zgodba pripoveduje skozi doživetja otrok (»Krvava bajka«), prek psihološko pogo- bitve v taboriščno življenje (»Hra- njenik«), s pomočjo osebnih (»Ko- lesarji«) in povsem nenavadne zgodbe (»Cena mesta«), s pogle- dom, usmerjenim v preteklost (»Onkraj«) ali z akcijskim načinom prikazovanja (»Rekviem«). Avtorji se torej ne zadovoljujejo več z enostavnim in patetično čustvenim

izpovedovanjem preteklosti. Seve- da pa nastane vprašanje, če je takšno iskanje novih oblik vedno umetniško prepričljivo, utemelje- no in uspešno. Kajti »Bitka na Neretvi« dokazuje, da je moč na- rediti dobre partizanske filme tu- di s pretirano, a pristno čustve- nostjo; seveda, če so le-ti dovolj poetični, če izražajo globoko člo- vekoljubnost in če se izogibajo črno-belega slikanja.

Vodilna misel avtorjev filmov z vojno oziroma partizansko tema- tiko bi torej moral biti human pri- kaz izpovedanega, prikaz s kate- rim bi vračali vero v dobrega, po- štenega in pravičnega človeka, to- rej vero v tiste vrednote, ki jih dandanes marsikje pogrešamo. Uresničevanje tako poglavljenega gledanja na medvojni čas pa za- hteva skrajno umetniško pošte- nje, resnico in odgovornost, ki ne trpi navideznega oziroma plitnega igranja, in to tembolj, ker je prav narodnoosvobodilni boj eden osnovnih temeljev današnje stvar- nosti. Ne pozabimo, da lahko iz filmov, posvečenih temu času zajemamo moč in moralno sveži- no! Tega pa ne bomo dosegli z eksperimentiranjem zaradi ekspe- rimentiranja, s katerim tolikokrat omalovažujemo našo polpreteklo zgodovino, ampak s pogloblja- njem v splošne človeške proble- me in iskanjem tistih pravih tra- gičnih snovi, ki so lahko edini dostojen umetniški odsev veličine te dobe.

Najbližje zapisanemu — če iz- vzamemo »Bitko na Neretvi« — pa sta filma »Hranjenik« in »Krvava bajka«.

MILAN ŠTANTE

Nov uspeh Ukane

Pisati o uspehu »Ukane« Toneta Svetine na slovenskem knjižnem trgu je že nekoliko odveč, saj številke o prodanih izvodih in po- natisih same po sebi dovolj po- vedo. »Ukano« so prevedli v sr- bohrvščino in je izšla v Beo- gradu, kot podlistek je izhajala pri »Prosveti« v Chicagu. Zdaj iz- haja kot podlistek pri »Sloven- skem vestniku« v Celovcu...

Lani jeseni pa se je za »Ukano« začela zanimati vojaška založba sovjetske armade. Kaj kmalu je dosegla sporazum s pisateljem, da prva dva dela »Ukane« nekoliko skrajšajo. Potem so se dela lotili prevajalci, med njimi univerzitet- ni profesor hrvaškega porekla Ivan Očak iz Moskve. Zdaj sta prva dva dela, ki v ruskem pre- vodu obsegata kakih 1000 strani, že prevedena in bosta, kot vse kaže, izšla spomladi prihodnjega leta. Pripomniti je treba, da je založba na račun »Ukane« izloči- la iz programa več drugih knjig, saj ima omejene možnosti. Po prvih dveh delih bodo vsekakor izdali še tretji del.

Zanimivosti

Spomenik bitki na Sutjeski

Predsednik republike Tito si je s soprogo Jovanko v času svojega ne- davnega obiska Bosne in Hercegovine na Tjentištu ogledal gradbišče nove- ga spomenika padlim udeležencem bitke na Sutjeski. Pogovarjal se je tudi s avtorjem spomenika, kiparjem in docentom na akademiji za uporab- no umetnost v Beogradu Milodragom Živkovićem. Monumentalni spomenik ima 70 likov, razvrščenih v kolone. Visok je 18 in dolg 37 metrov, s svo- jo kompozicijo pa ponazarja nastanek, rast in moč revolucije.

»VOS«, nova TV nadaljevanka

Ivan Ribič je avtor televizijske na- daljevanke »VOS«, ki govori o delu naše varnostno-obveščevalne službe. Režiser je France Stiglic. Delo bodo predvajali v počastitev tridesete ob- letnice OF.

Špijonovi spomini

Stig Wennerstroem, švedski špijon, star 63 let, ki je bil obsojen na do- smrtno ječo, piše spomine. Pravi, da jih bo izdal, ko bo prišel na svobodo. Wennerstroem je bil polkovnik, član obrambnega ministrstva, in je od leta 1949 do 1963 tajno pošiljal v Moskvo informacije o proizvodnji orožja na Švedskem. Njegovo prvo prošnjo za pomilostitev je vlada odklonila. Zdaš- njo, drugo prošnjo za izpustitev iz zapora pa je podprla pravosodna ob- last, češ da je kaznjenc že več kot pet let presedel v samici.

Novost »Znanosti«

Znana sovjetska založba »Znanost« pripravlja obsežno publikacijo o slo- vanskih literaturah dvajsetega stolet- ja. Knjiga bo posvečena književnosti Poljske, Češkoslovaške in Jugoslavi- je.

Ni jim uspelo!

Münchensko sodišče je zavrnilo za- htevo ameriške filmske družbe »War- ner Brothers«, da bi v Zahodni Nem- čiji prepovedali predvajanje filma »O. K.« režiserja Michaela Verhove- na. Film »O. K.« prikazuje usodo vietnam- skega dekleta, ki so jo posilili in ubi- li pripadniki neke ameriške patrol- e. Filmska družba trdi, da ima vse pra- vice za snemanje po knjigi »Nesreče vojne« ameriškega pisatelja Daniela Langa, v kateri je opisan podoben primer, ter meni, da je delo režiserja filma »O. K.« plagiat.

»Bancarella«

za Oriano Fallacci

Znana italijanska novinarka Oriana Fallacci je prejela za zbirko svojih reportaž o vietnamski vojni in študen- tskih nemirih v Mehiki nagrado »Bancarella«. Imenovano priznanje je eno največjih italijanskih književnih nagrad, ki jih dodeljujejo za knjigo dokumentov in človeških usod. V ži- riji za nagrado je bilo okoli 150 knjiž- ničarjev, ki so Oriano izbrali s taj- nim glasovanjem. Knjiga je doživela v Italiji več kot deset izdaj in bila hkrati letos ena najbolj branih knjiž- nih del.

Enakost pa taka!

Ameriška revija »Look« je objavila članek, ki ga je pokojni ameriški di- plomat Adlai Stevenson napisal tik pred svojo smrtjo. V njem pojasnju- je takole ameriško zunanjo politiko: »Četudi priznavamo, da so vsi narodi (glede pravic) enaki, se bojim, da mislimo, da smo mi nekako bolj ena- ki kot drugi.«

»Prisrčno — Charles De Gaulle«

Charles de Gaulle je podaril prve primerke svoje najnovejše knjige »Discours et Messages« (»Govori in sporočila«) svojim trem nekdanjim predsednikom vlade: Pompidouju, De- breju in Couvru de Murvillu. V vseh treh primerih je bilo posvetilo enako: »Prisrčno — Charles de Gaulle«.

Scena iz filma Jožeta Galeta »Onkraj«

Partizanska ljudska pesem

Apel v Ravensbrücku

Nebo k počitku luno, zvezde pelje,
a sonce daleč se za goro biva,
lenobno megla zemljo vso pokriva.
Apel, na mesta! se glasi povelje.

Glej, množica se ženstva tu preriva,
enako revno oblačilo jo obdaja.
Roko ji mraz in lakota podaja,
jim blede lica roj solza obliva.

Apel! Stojijo, mrzla so telesa,
a srce jim od vroče želje bije,
lepota domovine in ljubezen
vdana spet pred njimi se razkrije.

Mira Gregorc-Balčec

Pesem je bila napisana 3. oktobra
v Ravensbrücku.

Vojaška veda in tehnika

Ali z najnovejšimi protiletalskimi raketami nekaj ni v redu?

Sodeč po diplomatskih poročilih, je bilo pri prvih poskusih sovjetskih protiletalskih raket, ki so jih pripeljali v Egipt, nekaj narobe. Gre za rakete SAM-3, ki so namenjene za obstrlejevanje nizko leteljih izraelskih letal tipa phantome in mirage. S temi raketami ravna sovjetski strokovnjaki in vojaki, trdijo tudi dopisniki. Rakete so povezane s sovjetskimi radarji, toda pri prvih izstrelitvah je menda prišlo do nekih napak. Ni pa znano, kaj je bilo narobe.

V Egiptu pripravljajo skupno kakih 40 izstrelitv za te rakete. Od teh jih je pet že povsem dokončanih, v gradnji pa jih je še deset drugih. Zanimivo je, da izstrelke SAM-3 doslej niso še nikjer uporabljali, celo v Severnem Vietnamu ne, pa tudi članice varšavskega sporazuma, razen Sovjetske zveze, nimajo teh protiletalskih raket. V angleških obrambnih krogih trdijo, da je Sovjetska zveza poslala rakete SAM-3 v Egipt zato, da bi jih tam preskusili v dejanskih spopadih z ameriški letali tipa phantom in skyhawk.

Izstrelišča so močno zastražena, kakršnokoli vohunstvo pa je onemogočeno. Sovjeti so menda zaskrbljeni, da se ne bi Izraelci polastili kakšnega izstrelka, kakaj v tem primeru bi ga dobili v roke tudi Američani. Z raketami SAM-3 so zavarovali predvsem pristanišča v Aleksandriji in Port Saidu. Tam namreč mnoge sovjetske ladje nenehno izkrcavajo orožje. Razen tega so te rakete razpostavili tudi okrog Kaira in še nekaterih drugih industrijsko pomembnih ciljev.

Po zadnjih vestih, prejetih iz Egipta, je moč sklepati, da želijo Rusi izstrelišča za protiletalske rakete — SAM-3 dokončati do jeseni. Ni pa znano, če tega ne bo mogoče opraviti do roka prav zaradi pred kratkim ugotovljenih napak.

S Phantomi plačana oporišča v Španiji

Iz Madrida poročajo, da želijo Američani plačati najemnino za svoja oporišča v Španiji z letali in tudi tanki. Ponudba je v neposredni zvezi z razgovori o podaljšanju pogodbe, ki se nanaša na ameriška vojaška oporišča v Španiji in ki se vleče že nekaj mesecev.

Za podpis nove pogodbe Američani ponujajo razen drugega orožja tudi celo eskadrilo letal phantom, ki šteje 16 letal. Vsako letalo stane več kot tri milijone dolarjev. Američani so pripravili Spancem dati letala phantom F-4c, ne pa F-4e, ki so najnovejša verzija in se od prejšnjih razlikujejo po boljšem radarju in tudi drugi opremlitvi.

Znano je, da je Španija pred kratkim naročila letala v Franciji. Nakup se nanaša na 30 reaktivnih lovcev mirage-5, vrednost naročila pa znaša 40 milijonov dolarjev.

Težave s krili transportnega letala C-5 a

Pri največjem ameriškem vojaškem transportnem letalu C-5 a so nastale nepričakovane težave. Skupina vojaških strokovnjakov je namreč ugotovila, da krila teh letal ne bodo zdržala predvidenih 300.000 ur poleta, temveč štirikrat manj. Zato so vseh deset letal, ki jih ima doslej ameriško vojno letalstvo, vzeli iz prometa z namenom, da jim krila okrepi s posebnimi aluminijastimi nosilci.

Po prvotnih načrtih naj bi letalsko podjetje Lockheed izdelalo 120 takih letal. Ker pa je naknadno precej dvignila cene, je Nixonova vlada naročilo zmanjšala na 81 letal. Doslej je ameriška vlada za proizvodnjo teh letal porabila že več kot dve milijardi dolarjev.

Krepitev Holandske vojne mornarice

Holandska vojna mornarica je pred kratkim naročila dve novi fregati, ki bosta povsem prilagojeni raketnemu obdobju. Vsaka bo imela po 4300 ton, stala pa bo 35 milijonov ameriških dolarjev. Oborožene bodo z raketami »morje-zrak« tipa tartar in elektronskimi torpedi, opremljene pa tudi s helikopterji za boj s podmornicami.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

KAJ SE DOGAJA V AMERIŠKIH VOJASKIH TABORIŠČIH V JUŽNEM VIETNAMU

Črni vojaki proti belim

Pristojnim vojaškim poveljnikom ni prikrito, da skupno življenje velikega števila črnih in belih ameriških vojakov v isti bojni enoti v Južnem Vietnamu lahko že ob najmanjšem povodu pripelje do medsebojnega spopada. Zato so poveljniki temu vprašanju vselej posvečali veliko pozornost in nekako uspevali, da sorazmerno majhno število rasnih spopadov v ameriških bojnih enotah mirno potlačijo mimo predpisov. Zlasti so še pazili, da se glasovi o rasnih nasprotjih v vojaških enotah ne bi razširili tudi v javnost.

Dopisniku ameriškega tednika News Week pa je sredi junija nazvalc temu uspelo zvedeti za podrobnosti enega od takih rasnih spopadov, ki se je bil pripetil v taborišču Evansu, zalednem oporišču 101. zračnodessantne divizije. Odkril pa je tole:

Vojaki iz čete »alfa« 1. bataljona 506. polka so celih 140 dni živeli in umirali v hribih nad dolino A Sau, kjer so se z borci FNO borili za posamezne položaje, bunkerje in skrivališča. Borili so se na vso moč in zastali le takrat, ko se je bilo treba na novo organizirati. Najprej je bil namreč do zadnjega moža uničen en vod, medtem ko je drugi vod imel hude izgube. Naposled so preživeli vojake čete »alfa« iz hribov poslali nazaj v prazno taborišče Evans, kjer so se od veselja, ker so ostali živi, do mrtvega napili, nato se zbrali na bližnji plaži in se kopali, nazadnje pa naj bi se še pet dni urili, da bi si osvežili znanje.

Na vihar ni bilo treba dolgo čakati. Potem ko so ves dan imeli naporne vaje, je neko noč eden izmed belih vojakov iz čete »alfa« začel kričati: »Niger! Niger! Niger!« Takoj zatem je šest črnih vojakov planilo iz svojih še bolj črnih barak. Prišlo je do pretepa. Ko je bilo vse končano, na koži belega vojaka, ki je žalil svoje črne tovariše, ni ostalo nobene belega koščka več: od udar-

cev je koža tudi njemu potemnela.

Kmalu zatem so vsi v taborišču vedeli, kaj se je bilo zgodilo. Napetost je čedalje bolj naraščala vse dotlej, dokler nista dva vojaka — prvi je belec, drugi pa črnc — zgrabila za orožje. V hipu so se jima pridružili še ostali vojaki in se z orožjem v rokah pridružili vsak svoji skupini. Zagrozila je resna nevarnost, da se bo spopad spremenil v majhno rasno vojno.

Do medsebojnega streljanja le ni prišlo. Preden pa so odložili orožje, so belci zagrozili črnim vojakom, češ da bodo taktično vajo, ki je bila na programu za naslednji dan in ki se je nanašala na postavljanje zased, spremenili v pravo zasedo in da jim bodo ob tej priložnosti črni vojaki nadomeščali običajne lesene tarče.

Ko se je četa naslednje jutro odpravljala v bližnjo dolino, kjer naj bi izvedla praktično vajo, se je petnajst črnih vojakov uprlo in so ostali v taborišču. Eden izmed njih je to utemeljeval takole:

»Ker so nam grozili, smo od naših oficirjev zahtevali, naj poiščejo belce, ki so nam grozili. Oficirji pa tega niso hoteli storiti.«

Mar so bile grožnje res tako resne, da bi utegnile vplivati na potek vaje? Na to vprašanje je moral hitro odgovoriti komandir čete »alfa«, ki je bil tudi črnc. Ta je ocenil, da groženj ne gre jemati prerresno in da mu zato ne kaže kaznovati belih vojakov, medtem ko za prekinitve taktične vaje ni bil pristojen. Večja del čete je odšel na vajo, on pa je ostal z »uporniki« in jih prepričeval, naj odnehajo in se pridružijo drugim. Pri šesterici je s svojim prepričevanjem in grožnjami uspel. Kaznoval jih je s po 30 dolarjev globe in poslal za glavnino čete.

Drugi devet pa nikakor ni mogel pregovoriti in so se vso noč, pa tudi še naslednjega dne upirali. Ko je poveljnik brigade

zvedel, kaj se dogaja v četi »alfa«, je nemudoma ukazal, naj primer »deveterice iz Evansa« prevzame poveljnik bataljona.

»Šlo ja za pravi upor in sem bil kar zadovoljen, da mi v takšnih okoliščinah ni bilo treba nikogar obremenjevati in obtoževati.« je izjavil podpolkovnik Halt. Namesto za upor, za kar je v Južnem Vietnamu predvidena smrtna kazen, je uporne vojake obtožil za neizvajanje ukazov. Za te prekrške pa so predpisane precej miljeje kazni. Da pa bi »upornikom« le pokazal, kako resno jemlje njihovo zadevo, je bataljonski poveljnik vseh devet poslal v zloglasni vojaški zapor Long Bing v

Se tanki res ne bodo smeli pokazati na bojišču?

Sodobno protitankovsko orožje je že tako izpopolnjeno, da so začeli razmišljati o zastarelosti tankov

Zaradi čedalje popolnejšega protitankovskega orožja se nekateri tuji vojaški strokovnjaki že sprašujejo: mar za tanke ni več prostora na bojišču? To vprašanje zastavljajo zato, ker vse kaže, da celo z izboljšavo jeklenega oklepa in s povečevanjem hitrosti tank ni kos najrazličnejšim oviram — predvsem pa protitankovskim raketnim izstrelkom, ki so čedalje popolnejši. Protitankovske rakete, ki jih usmerjajo proti tanku, s signali prek kabla, se umikajo novim, še boljšim raketam. Mednje spadajo tudi tiste, ki jih usmerjajo proti cilju s pomočjo toplotnega sevanja, televizije in drugih elektronskih naprav. Ti sistemi so pri obratovanju precej bolj zanesljivi in za motnje manj dovzetni kot pa izstrelki, ki jih usmerjajo prek kabla. Razen tega pa je tanke čedalje težje maskirati in jih zato izstrelki, ki jih usmerjajo s pomočjo toplotnega sevanja, kaj hitro odkrijejo in uničijo.

Kadarkoli razpravljajo o nadaljnjih izgledih tankov, med razlogi, ki govorijo proti njim, navedejo tudi podatke o njihovi visoki ceni. Najnovejši britanski srednji tank chieftain stane, sodeč po uradnih podatkih, približno 280.000 dolarjev. Neuradno zagotavljajo, da je še precej dražji. Tako drago vozilo pa je moč uničiti že z eno samo protitankovsko raketo, ki stane le 1500 dolarjev. To pomeni, da je mogoče z denarjem, ki ga potrebujejo za nakup tanka, nabaviti približno 200 protitankovskih raket. Strokovnjaki so izračunali, da bi tank tipa MBT-70, ki pa ga serijsko še niso začeli izdelovati, lahko dobili celo 430 protitankovskih raket.

Pri tem pa ne upoštevajo dovolj, da protitankovske rakete le še niso dovolj popolne in da jih še ne moremo imeti za absolutno zaščitno sredstvo pred napadom tankov. Njihova pomanjkljivost sta majhna začetna hitrost (komaj 220 metrov na sekundo) in počasnost pri ravnanju z njimi. Res je sicer, da so rakete zelo učinkovite v boju z okornimi in počasnimi tanki, toda takih vozil ni več ne izdelujejo. Nadomeščajo jih lažji tanki, ki so dobro oboroženi in opremljeni z najsoodobnejšimi napravami za hitro in natančno obstreljevanje ciljev. Nekateri sodobni tanki imajo tudi elektronske računalnike, ki ugotavljajo hitrost cilja in baliistične podatke o municiji, merijo gostoto zraka in temperaturo naboja, vračajo ustrezne podatke itd. Vse to opravljajo avtomatično in dokaj natančno. Klasične optične daljinomerje postopoma nadomeščajo s popolnejšimi laserskimi napravami, v mnogih deželah pa skrbno proučujejo no-

Saigonu. Kasneje so jih spet vrnili v taborišče Evans in jim tam sodili.

Vojaško sodišče je vse obtožence spoznalo za krive, vendar je na zaporno kazen obsodilo le tiste tri, ki so se bili že poprej kaj pregrešili ali bili kaznovani. Pa tudi tem utegne apelacijsko sodišče kazen zmanjšati ali pa jih celo povsem oprostiti. Druhih šest črnih vojakov je dobilo pogojne zaporne kazni oziroma so jih oglobili in jim odvzeli čine.

Medtem ko je »deveterica iz taborišča Evans« čakala na končne obsodbe, so razmere v taborišču postajale čedalje bolj napete. Črni vojaki so se pred vsakim obrokom v jedilnici začeli pozdravljati z roko. To pa je pozdrav, ki ga uporabljajo pripadniki organizacije Črna moč. Eden od črnih vojakov je v zvezi s tem dejal tole: »Pozdrav z roko je znak, da smo si bratje, in dokaz, da smo enotni.«

ve podkalibrske in kumulativne granate, ki so namenjene za tankovske topove. Da bi bila stalna moč sodobnih tankov čim večja, imajo oklopna vozila razen topov in mitraljezov tudi protitankovske rakete izstrelke.

Konstruiranje novih tankov, za kar trošijo ogromna denarna in materialna sredstva, ter nenehno izpopolnjevanje oklopnih vozil, ki jih izdelujejo že serijsko, nas navajata na sklep, da večina vojaških strokovnjakov le ne računa z možnostjo, da bi bil tank, saj v bližnjem času, izločen iz oborožitve. V vojaškem tisku je čedalje več člankov o tem, da bodo imeli tanki v morebitni prihodnji vojni zelo pomembno vlogo. Odtod izhaja prizadevanje, da bi bilo to bojno sredstvo čim bolj prilagojeno okoliščinam sodobnega vojskovanja, da bi postalo še hitrejša, da bi cilje obstreljevalo natančneje in da bi njegovo posadko čim bolj zaščitili pred posledicami jedrskega, kemičnega in biološkega orožja.

Zahodnonemški in ameriški vojaški strokovnjaki se že precej časa ubadajo s skupnim projektom novega tanka tipa MBT-70 (MBT je okrajšava za angleške besede Main Battle Tank — glavni bojni tank). Njegov naziv kaže, naj bi ta tank postal glavni bojni tank tega desetletja, oziroma s tanki MBT naj bi bile v sedanjem desetletju oboroženi kopenski vojski ZDA in Zahodne Nemčije. Čeprav so v zvezi s tankom nastala med zahodnonemškimi in ameriški strokovnjaki nesoglasja in je bilo že slišati, da bo ves načrt zaradi tega padel v vodo, le kaže, da bodo tank MBT-70, katerega prototip so pokazali pred tremi leti, uvedli v oborožitev do leta 1973 oziroma 1974.

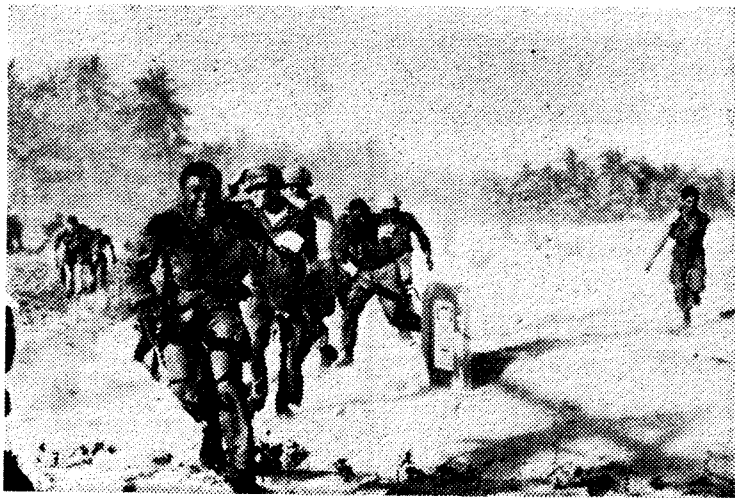
Tank MBT-70 tehta približno 60 ton, v svojih rezervoarjih pa ima goriva za 640 kilometrov dolga pot. Na dobri cesti doseže hitrost 70 kilometrov na uro. Vodne ovire lahko premaguje z vožnjo po dnu. Ima infrardeče naprave za nočno opazovanje in merjenje, razen teh pa še posebne pasivne naprave za opazovanje zemljišča, ki jim zadostuje že svetloba zvezd. Povrh vsega bo imel še laserski daljinomer.

Ameriška varianta tanka MBT-70 bo oborožena s topom kalibra 152 mm, s katerim bo mogoče streljati ne le klasične granate, ampak tudi vodljive protitankovske izstrelke tipa shillelagh, medtem, ko bo zahodnonemški tank MBT-70 oborožen s topom kalibra 120 mm. Tanki te vrste bodo opremljeni z zelo močnimi motorji, ki bodo imeli po 1500 konjskih moči.

VLADA RISTIĆ

Dva prizora iz vojne v Vietnamu. Zgoraj: ameriški vojaki se izkrcavajo iz velikih helikopterjev, hoteč napasti »vietkongovce«. Spodaj pa jih vidimo, kako bežijo čez neko pokopališče, kjer so jih »vietkongovci« pričakali v zasedi

Zanj ni bilo kapitulacije

Pogumno dejanje starega oficirja, ki ni poznal besede »vdaja«

Med kratkotrajno tako imenovano aprilsko vojno, ko je vladajoča buržoazija povzročila moralno-politični enotnosti in bojni sposobnosti takratne jugoslovanske vojske ogromno škodo in je leta v zelo kratkem času pretrpela katastrofalni poraz, je bilo tudi mnogo primerov velike požrtvovalnosti, poguma in odločnosti posameznikov in manjših enot.

Ko so 6. aprila nemške divizije napadle Jugoslavijo, je bil upokojeni kapetan Gruja, udeleženec bojev na Kumanovem polju, pri Bitoli, ob Bregalnici, na Ceru, ob Kolubari in na solunski fronti, doma v Kruševcu. Nestrpno je čakal na poziv, da stopi v vrste borcev za obrambo napadene domovine. Resda je bil že v letih, vendar je bil dobro ohranjen. Živel je v pričrnanju, da kot izkušeni vojak utegne svojem ljudstvu še vedno koristiti. Čeprav se je vojna že začela, pa se nanj ni nihče spomnil. Vse kaže, da ga zaradi njegove starosti niso imeli več v vojaški evidenci.

Medtem ko je čakal na poziv, so do njega prihajale tudi govornice o sovražnikovih vojaških uspehih, ki pa jim prav mnogo ni verjel. Tisto jutro, ko je slišal, da so sovražnikove oklopne enote prodrele že globoko v deželo in med drugim zasedle tudi njemu zelo k srcu prirasla mesta Skopje, Pirot in Niš, je stari vojak Gruja sklenil, da ne bo več čakal poziva, temveč da bo kar na svojo roko odšel braniti domovino. Poiskal je skrbno zloženo vojaško uniformo, si jo ob-

lekel, nato pa si okrog pasu pritegnil jermen s pištolo, ki jo je bil prinesel iz Soluna, in si prek ramen obesil daljnogled in oficirsko torbico. Tako opremljen je zavil proti poveljstvu mesta, kjer naj bi dobil nadaljnja navodila.

Na poti je postal pozoren na večjo skupino starejših moških, žensk in otrok, ki se je bila zbrala na glavnem trgu v mestnem središču. Zeljan, da kaj novega zve, je zavil proti ljudem. Ko je do skupine imel le še kakih petdeset metrov, je nad glavami ljudi zagledal obise velikega tanka, kakršnega v vojnah, ki se jih je bil udeležil, in tudi kasneje še ni imel priložnosti videti. Sprva je mislil, da ima pred seboj kak nov jugoslovanski tank. Kot izkušene vojak ga je tank zelo zanimal in si ga je želel nekoliko natančneje ogledati.

Ko pa se mu je še bolj približal, je ves presenečen poleg tanka zagledal nemškega višjega oficirja, obdanega z množico, kako se pogovarja z nekim botagašem-petokoloncem. Kapetan Gruja je nato pomislil, če niso morda tank zaplenili v boju in ga skupno s posadko pripeljali v mesto, da bi tako vplivali na pogum prebivalstva in dokazali, da govornice o neuspehih jugoslovanske vojske na fronti niso resnične.

Eden od fantov, ki so tam stali, pa mu je povedal pravo resnico:

»Čika Grujo, tale nemški oficir zahteva, naj se mu mesto vda.«

Ko je to Gruja slišal, je brez razmišljanja zgrabil pištolo, nato

pa se z napetim orožjem v desni roki prebijal skozi gnečo proti nemškemu tanku. Iznenada je planil pred oficirja, mu nameril pištolo v prsi in vzkliknil: »Vdaj se!«

Presenečeni Nemec, ki se je vse dotlej z znanim petokoloncem pogovarjal o izročitvi mesta, je dvignil roke in se brez besede vdal kapetanu Gruji. Njegova spremljevalca sta si dala nekaj opraviti okrog tanka, toda ko sta zagledala svojega poveljnika z dvignjenimi rokami, sta prestrašeno kriknila, skočila v tank in z največjo možno hitrostjo odpegljala po poti, od koder so bili malo poprej prišli.

Kapetan Gruja je bil ves srečen, njegovi sovaščani pa so mu v znak priznavanja za njegovo junaško dejanje vzklikali: »Živio junak! Živio kapetan Gruja!«

Nato je kapetan Gruja v spremstvu množice s pištolo v roki gnil nemškega oficirja proti poveljstvu mesta, kjer bi bil leta »na varnem«. Ko pa je pri vhodu v poslopje videl, kako poveljnik mesta — polkovnik, ki je bil tudi petokolonec — spoštljivo stopa proti ujetemu nemškemu oficirju in ga ogovarja po nemško, je kapetan Gruja, kot je kasneje pripovedoval, takoj ugotovil, s kom ima posla. Ker svojega ujetnika ni hotel prepustiti polkovniku-petokoloncju, je od njega odločno zahteval, naj mu da osební avtomobil, s katerim bo ujetnika odpeljal v vrhovno poveljstvo, ki naj bi takrat bilo, kot je zvedel, v Vrnjački Banji. Med vzkliki mnogih Kruševčanov je kapetan Gruja vesel sedel v avtomobil in se s svojim ujetnikom odpeljal proti Vrnjački Banji. Žal, tudi tam, v vrhovnem poveljstvu, ujeti oficir ni bil »na varnem«.

MILOJE SEKULIĆ

Ameriška „skladišča“ za vietnamske borce

Ameriški vojaški strokovnjaki so ugotovili, da njihovo topništvo in vojno letalstvo v Indokini dnevno odvržeta poprečno po 25.000 bomb, raket, granat in min, da pa od tega števila kar 5.000 kosov omenjene municije ne eksplodira. Neeksplodirane granate, mine in bombe pa so glavni viri za oskrbovanje južnovietnamskih in kamboških borcev z razstrelivom.

Najzanesljivejše so detonatorske bombe, ki se razlete takoj po dotiku, najslabše pa svetilne bombe, granate in mine. Pri nekaterih vrstah municije zataji kar vsak tretji kos.

Ameriški strokovnjaki trdijo, da je ravnanje z ameriško municijo varnejše kot ravnanje s sovjetsko ali kitajsko in da je to poglaviti razlog, zakaj sorazmerno visoko število bomb, granat in min ne eksplodira.

Južnovietnamski in kamboški borci pobirajo neeksplodirane bombe in granate ter jih v svojih delavnicah v džungli predelujejo, v nekaterih primerih pa tudi takoj uporabljajo proti Američanom in njihovim zaveznikom. Zlasti to velja za mine kal. 60 in 81 mm glede na dejstvo, da so oboroženi z minometi kal. 61 in 82 mm. Enzen tega pa imajo preproste raketomete, s katerimi lahko mečejo tudi 250 funtov težke letalske bombe skoraj kilometre daleč.

Borci pa neeksplodirane bombe, granate in mine najraje uporabljajo za razne pasti. Dodajo jim nove naboje in jih naravnajo tako, da eksplodirajo ob dotiku s standardnimi ameriški napravami za iskanje min in bomb.

Enote civilne zaštite in Rdečega križa sodelujejo pri reševanju ranjenecv

POLETNE VAJE SANITEJCEV

„Na Papuku je eksplodirala jedrska bomba“

Poletje so vedno v vseh vojskah izkoristili za vojaške vaje, ker je takrat vreme za vojaka najbolj ugodno. Tudi pri nas v Jugoslaviji smo imeli poleti več velikih vojaških vaj. Ena izmed takih je bila vaja sanitetnih enot naše vojske na gričevju Papuk v Slavoniji.

Papuk se razteza med Savo in Dravo, pokrit je z gozdovi, naselja so redka, zato se je tam razvilo partizanstvo že leta 1941. Kraja pa bi imeli svoj pomen tudi pri vseljudskem odporu, če bi prišlo do napada na našo državo.

Vsa vaja je bila organizirana po vnapre, določenem scenariju. Začela se je s tem, da je namišljeni sovražnik odvrzel jedrsko bombo, sanitetne enote pa so morale najprej zbrati, nato pa razvrstiti in poslati na zdravljenje namišljene ranjence in poškodovance.

V jedrski vojni bi bile namreč velike težave zaradi velikega števila ranjenih in poškodovanih v zelo kratkem časovnem razdobju. Med poškodovane lahko štejemo opečene in take, ki trpijo zaradi posledic sevanja. Vse te je treba razvrstiti po stopnjah poškodb in po značaju poškodb, ker vsaka poškodba zahteva posebno zdravljenje. Zbiranje ranjenih in poškodovanih, razvrščanje, nujni zdravniški posegi na kraju samem, nato pa spet prevažanje po bolnišnicah — to je ogromno delo, ki zahteva veliko število osebja in prevoznih sredstev.

Pri vaji na Papuku so sodelovale tudi enote civilne zaštite, zlasti sanitetne. Vojska je poleg uspo-

sobljenosti ljudi in organizacijskih načel ugotavljala tudi uporabnost različne opreme. Predvsem pa je šlo za sposobnost improviziranja, saj v praksi še nikoli nihče ni vsega vnapre predvidel in se zato vsakdo mora v vojni sam znajti ter izkoristiti vse možnosti.

Vaja je pokazala, da smo z usposobljenostjo vojaških sanitetnih enot in enot civilne zaštite lahko zadovoljni.

Raport generalu

Francozi nadaljujejo jedrske poskuse

Čeprav vsa Azija odločno nasprotuje francoskim jedrskim poskusom na Tihem oceanu, je 3. julija prišlo do nove eksplozije hidrogenske bombe, za katero menijo, da je imela moč milijon ton TNT. To je že peta eksplozija v seriji, ki jo Francozi izvajajo na svojem eksperimentalnem polinezijskem poligonu v južnem delu Tihega oceana. Francija in Kitajska sta potemtakem edini deželi,

ki še nadalje preskušata atomsko orožje v ozračju, zakaj ZDA, ZSSR in Velika Britanija so se bile sporazumele in so opustile takšne poskuse.

Zadnja eksplozija francoske hidrogenske bombe na višini 600 metrov nad nekim majhnim tihoceanskim atolom (bomba je bila pritrjena na balon) je nadaljevanje poskusov po eksploziji prve francoske hidrogenske bombe leta 1966. S tem poskusom so Francozi želeli ugotoviti učinkovitost jedrskega naboja, s kakršnim naj bi bili opremljeni izstrelki druge generacije francoskih »udarnih sil«. S temi izstrelki bodo oborožene francoske jedrske podmornice, ali pa jih bodo spuščali tudi s kopnega. Francozi nameravajo svoje jedrske poskuse nadaljevati vse do leta 1975. Poročajo, da bodo do srednj avgusta tega leta izvedli še tri take poskuse.

Kljub obsežnim varnostnim ukrepom so zadnjemu poskusu razen Francozov prisostvovali še drugi, nepoklicani in nezaželeni obiskovalci. V bližnji atola, nad katerim je eksplodirala hidrogenska bomba, so se v con, ki so jo bili Francozi označili za »nevarno«, znašle tudi ameriške, sovjetske in britanske vojne ladje. Poveljnik francoskega poligona general Auriol je kasneje izjavil, da te ladje sploh niso upoštevale opozorila, ki so jih bila prejela s strani francoskih oblasti, in da »prisotnost sovjetske vohunske ladje ter ladij ZDA in Velike Britanije dokazuje, kako zelo se velike sile zanimajo za naše poskuse.«

Predstavniki francoskega obrambnega ministrstva so sporočili, da bodo njihove jedrske podmornice dobile prve operativne hidrogenske bombe čez pet let, medtem ko prva francoska jedrska podmornica Redoutable, ki je oborožena s šestnajstimi izstrelki polaris, opravlja razne preskuse z manevrskimi izstrelki. Še letos bodo v ladjedelnicah v Cherbourgu dokončali drugo tako podmornico, Terrible, do konca tega desetletja pa jima bodo sledile še tri jedrske podmornice.

Kot nogometno igrišče veliko letalo

Največje transportno letalo na svetu je ameriški C-5 Galaxy, ki je le malo manjše od nogometnega igrišča. To letalo je dolgo 75 metrov, čez krila ima 68 metrov, rep pa je visok 19 metrov, torej toliko kot znaša višina šestnadstropne stavbe. Vanj gre sto ton tovara, ki ga letalo lahko prepele brez vmesnega spuščanja več tisoč kilometrov daleč. Letala te vrste izdeluje ameriško letalsko podjetje Lockheed. Ameriško vojno letalstvo namerava imeti 81 takih letal.

Svoj prvi preokooceanski polet je letalo galaxy opravilo v prvih dneh julija, ko je s hitrostjo 800 km na uro preletelo Tihí ocean in pristalo na Filipinih. Pripeljalo pa je dva rezervna motorja, od katerih je vsak tehtal približno toliko kot šest mestnih avtobusov. Drugo tako letalo pa je priletelo v vietnamsko letalsko oporišče Kam Ran, kjer je iztovorilo kakih 40 ton posebnih naprav za nakladanje in razkladanje teh letal, ki bodo v bodoče vzdrževala zvezo med ZDA in tem oporiščem. Predstavniki ameriškega letalstva so izjavili, da se je letalo zdrževalo v južnovietnamskem oporišču le uro in četrt iz varnostnih razlogov, zakaj »glede na velikost, stroške in prestiž je letalo za nasprotnika nedvomno zelo privlačna tarča.«

Tudi sanitetni oficirji ne morejo pogrešati karte

Mile Pavlin SKRIVNOST ŠIMNOVE SMRTI / TORZO ROMANA /

»Pa že v frontnem gledališču je bilo strašno,« je pripovedovala. »Neprestano smo bili na poti, kot cigani, priče neštetim zločinom podivjanih vojakov. Kako so se mi gnusili in kaj vse bi naredila, da mi ne bi bilo treba biti na voljo vsakemu capinu! Postala sem mehka in tako sem privolila v vse, kar so zahtevali od mene...«

»Zakaj si tajila, da si bila v javni hiši?« sem ji očital. »Zakaj govoriš vedno drugače?«

»Bala sem se, da se ti bom zagnusila. Tisto je tako strašno vplivalo name, da se mi večkrat zdi, kako v moji glavi ni vse čisto v redu. Res te imam rada. Naročili so mi, naj te zapeljem, vedeli so, kako si želiš ženske in kako te muči tvoja pohabljenost, ubogala sem jih, ker sem jih morala, potem pa sem te vzljubila, zasmilil si se mi in zdaj sem vsa tvoja. Usmili se me, bodi moj ali pa me ubij...«

Iz taboriščne javne hiše, kjer je bila komaj kak mesec, so jo poslali v bolnišnico, nato pa v sanatorij. Nato so jo klicali v Berlin in jo tam poslali na kratek tečaj v nekem starem samostanu. Učili so jo, kako se mora obnašati, kako pošiljati poročila. Povedali so ji, da pojde domov na Pohorje na partizansko ozemlje, ji grozili, kaj bo, če komu kaj pove. Saj je izdala že precej vojakov, tudi Slovencev, da niso za Hitlerja. Prav takrat je prejela obvestilo o materini smrti, izkoristili so priložnost in jo poslali domov. Potem ko so mater pokopali, je bila še nekaj časa v Mariboru, da so

253

jo naučili še nekaj reči ki se jih v samostanu še ni. Posebno s partizanstvom so jo seznanili, ob enem pa so jo naučili, kaj naj govori, da je počenjala v Nemčiji. Vrnila se je domov in začela iskati zveze s partizani. Nekega dne so ji ukazali, naj se seznani z menoj in me zvabi v posteljo. Dolgo časa ji ni uspelo.

»Kako to, saj sem prvi večer že spal pri tebi?« sem se začudil.

»Najprej so te spravili k tistim petim sestram v dolini. Ker tam ni bilo nič, so te seznanili z menoj. Dejansko je bil to samo izgovor. Že dolgo sem prežala nate, pa nisem mogla priti s teboj v stik. Ne morem kar sama priti k tebi in reči: na, tukaj sem...«

»Potem so tudi te babnice izdajalke in tisti moj prijatelj terenec tudi,« sem pripomnil.

»Niso mi povedali, po vsem tem, kar vem, pa sodim, da so. Morda so sestre samo vaba...«

Pripovedovala mi je, kako sem ji bil kar takoj všeč. Počasi se je začela kesati, ker sem bil dober, pošten in ker sem ji verjel. Poleg tega se je začela zavedati, da dela proti svojemu ljudstvu. Toda gestapo je neusmiljen, morala je izvrševati vse ukaze. Hodila je k orožnikom in se tam sestajala z gestapovci, ki so ji dajali naloge ter jo oskrbovali s podatki in nasveti. Njim pa je pripovedovala, kaj je zvedela od mene. Ko je bilo vsega že več kot dovolj, so ji povedali, da pridejo, ko bom v hiši. Nisem prihajal vsako noč, zato so se dogovorili, da bo dala z brega z lučjo znak, da sem v hiši. To je opravila v nekaj minutah, ko sem mislil, da je v stranišču. Odnosla je tja leščerbo, jo prižgala in pustila, da je gorela.

Prišli so neovirano v hišo in me ujeli pri njej. Piščolo pod blazino mi je že prej skril in jo nato dala Nemcem, vrata pa pustila samo priprta.

254

Bala se je, da ne bi v hiši prišlo do streljanja, zato je naredila tako.

Ko so me izpustili, so še nekaj časa ostali v hiši, nato pa so se vrnili. Ves dan je pokalo po gozdovih...

Bil sem ljubosumen nanje in sem jo vprašal, kaj so počenjali z njo, ko sem odšel.

»Salili so se, toda nihče se me ni dotaknil,« je rekla.

Mene je zanimalo, kako je bilo s podatki o vrinjenjih v naši brigadi. Ali so ji dali odtis poročila, ali pa ga je resnično ukradla in mi ga dala. Ali ima res zveze z nekim drugim našim obveščevalcem?

Ne, glede zveze je lagala, poročilo pa je resnično ukradla in mi ga pokazala. Res pa so ji včasih povedali, da se je lahko izkazala pred menoj kot obveščevalka. S poročilom pa mi je hotela ustreči in me obvarovati...

Nikoli nisem zvedel, ali je lagala ali pa so ji Nemci poročilo podtaknili, da bi preizkusili njeno zanesljivost. Morda pa so se tako hoteli zavarovati pred nevarnostjo, da bi kaj izblebetala, saj mi je pozneje postalo jasno, da so me s tem še globlje zvabili v svoje pasti. Morda pa je tudi hotela vsaj malo škodovati svojim zatiralcem, nam pa pomagati...

»Če Nemci zvedo, kaj sem ti povedala, me bodo razsekali na kose,« je rekla. Začela sva spet ugibati, kaj naj narediva.

Različni načrti so mi vrveli po glavi. Kaj bo z menoj, če ne bodo nehali z izsiljevanjem, ko jim bom enkrat samkrat ustregel? Če bodo od mene zahtevali vedno večje usluge? Če jim ne ustrezem, me bodo uničili, saj so to sami rekli. Prav lahko sporočijo našim, pa je po meni. Lahko mi vzamejo Ireno in spet bom sam... Lahko srečno dočakava konec vojne, toda ko bodo Nemci bežali,

255

lahko izgubijo kakšno poročilo... Lahko me bo kdo izmed njih izdal, da reši svojo glavo. Vse življenje ne bom imel mirne ure, vedno bom trepetal, da se ne bi kaj zvedelo, še pedeset let po vojni, če bom še živ.

In to vse zaradi svoje strahopetnosti in lahkomiselnosti, neodločnosti. Prišel sem med kladivo in nakovalo, kamor se obrnem, se mi reži v obraz smrt.

Če bi pobegnil v Švico? Tam je raj vohunov in zatočišče raznovrstnih preganancev. Toda kako naj pridem tje? Če bi mi Irena pomagala! Morala bi daleč po nemškem ozemlju, spotoma bi naju tisočkrat našli...

Torej čakati, kaj bo, se prebijati skozi življenje, ne se zameriti ne enim ne drugim, delati tako, da bodo oboji zadovoljni. Ta moj sklep pa je spet zame pomenil korak globlje v močvirje, le da sem ga sam naredil.

Ireni o svojih razmišljanjih nisem povedal ničesar. Samo o tem sva se dogovorila, da se bova medsebojno obveščala o vsem, kar bo zanimalo najine izsiljevalce.

Pri njej sem ostal do jutra. Preden sem odšel, sem ji naročil, naj še kaj zve od Nemcev in jim še kaj ukrade. S tem, kar bo zvedela, se bom izkazal pred našimi in si ohranil glavo, če bo kdaj kaj prišlo na dan. Spet nisem slutil, da se tudi s to željo vdiram vedno globlje, da sem spet napravil korak dalje in da sem dal Nemcem novo možnost, da me še bolj navežejo nase.

Več noči nisem bil pri njej, rvel sem se na delo, ko da se ni z menoj nič zgodilo. Vseposvods sem slutil vrinjenje, zato sem govoril predvsem o njih. Niso mi verjeli, jezen sem bil nanje, zato sem sklenil, da jim moram nekaj pokazati. Naj vidijo, kako lahkoverni so bili...

Končno sem se spet oglašil pri njej. Vsa vesela

256

mi je zaupala, da je za enega vrinjenca že zvedela. Ujela je njegovo ime med pogovorom, ko so mislili, da jih ne poslušajo. Ta človek da pušča za Nemce svoja poročila na določenem kraju; prej, preden je prišel k partizanom, je bil nemški vojak, k nam da je prišel, kot bi dezertiral, dejansko pa so ga poslali. Tudi njegovo ime je povedala. Ni vedela, v katerem bataljonu je, pa še to je omenila, da je ime morda slabo razumela, da bi pa utegnili biti vsaj podobno.

Zjutraj sem odšel od nje in zapovrstjo obiskal vse tri bataljone naše brigade. Pregledal sem seznam in našel tri podobna imena, kot ga mi je povedala Irena, in vsi trije so bili tudi nemški vojaki. Kot nalašč je bil v vsakem bataljonu po eden. Uredil sem, da so vse tri temeljito nadzirali. Niti teden dni ni preteklo, ko je že prihitel kurir in me klical, naj takoj pridem v enega izmed bataljonskih štabov. Dejal je, da so nekoga zasačili, ko je spustil poročilo za Nemce v škorčnico na tepki. Z dvema tovarišema je šel v patroljo, nalašč so ga poslali, da bi ga preizkusili...

Tekel sem v štab tistega bataljona, vzel pismo. V njem je pisalo o naši brigadi, orožju, razpoloženju, ljudeh. Pravo vohunsko poročilo. Pomagal sem krivca zasliševati. Precej dolgo smo ga pestili, preden je začel priznavati. Bil je nemški vojak, ko so ga klicali v štab in mu povedali, da so njegove starše zasačili, ko so podpirali partizane. Rekli so mu: ali naj ti pobijemo vso družino, zažgemo domačijo, tebe pa pošljemo v Rusijo s posebnim priporočilom, da te pošljejo na tako nalogo, s katere se ne boš vrnil, ali... Vdal se je. Poslali so ga na kratek tečaj, nato pa so mu rekli, naj odide s posebno nalogo k partizanom. Zdal je tretjič poslal poročilo, samo take reči, ki se mu niso zdele preveč važne. Toliko da je pokazal dobro voljo in rešil družino uničenja.

257

Nikogar drugega ne pozna, res pa so mu gestapovci pred odhodom k partizanom pripovedovali, kako naj se pazi, da jih ne bo skušal goljufati, ker je v brigadi dosti njihovih zaupnikov. Po treh mesecih bi se vrnil in bi ga poslali v kako zaledno enoto nemške vojske, kjer bi v miru dočakal konec vojne.

Več ni vedel. Nazadnje smo mu sodili. Kazen je sprejel vdano in mirno, zmolil je kasanje, nato pa je počil osamljen strel...

Med temi dogodki smo tudi iz drugih virov zvedeli za divizijo, ki se nam bliža od hrvaške strani. Živeli smo v miru in izobilju, da kaj takega nihče ni pomnil. Toda divizija... Tam, kjer smo jo slutili, je bobnelo in pokalo, ponoči so divjali požari. Našel se je mlad in slavohepen bojevitež, ki je predlagal, da bi jim šli naproti in jim pomagali. Tedaj sem se spomnil ukaza.

»Nismo dobili povelja,« sem rekel in skomignil z rameni. »Kdo ve, zakaj ne? Ne bi se rad vmešaval, štab že ve, zakaj nam ni o diviziji niti pisnil. Najbrž je naša naloga, da varujemo Pohorje, da se bo divizija lahko tukaj spočila in nahranila. Če jim trda prede, bodo že prosili za pomoč, in štab cone nam bo ukazal, kaj naj naredimo. Kaj bi lazili za njimi, če sami mislijo, da so dovolj močni? Seveda, prevzetni so in zvzvišene se čutijo, ko prihajajo z Dolenjske. Dobro poznam miselnost oholih komandantov. Za vojsko se imajo, mi pa smo zanje nekaj podobnega kog tasilci. Jih bo že minilo, vsaka šola neka stane... Če bi jim šli na pomoč, je tako, kot bi kmet z belim kruhom tekli iz hiše za beračem, ki kruha noče, in ga prosil, naj se ga za božjo voljo usmili in vzame mlodar.«

Spet mi ni nihče ugovarjal. Tisti slavohepnež

258

pa se je začel izgovarjati, da bi bilo dovolj, če bi poslali diviziji naproti močnejšo patroljo. Sam bi jo vodil, ker ga zanima, kakšna je ta slavna divizija.

»Zaradi tvoje radovednosti ne bomo po nepotrebnem mučili ljudi v tem vremenu,« je dejal komandant in mi s tem nevede pomagal.

Naslednji dan, ponoči pa še bolj, smo z vzhoda že zaslišali streljanje pušk in mitraljezov. Ponoči so stražarji slišali vsak strel. Poleg tega smo prek naših zvez zvedeli tudi za nemška poročila o hudih izgubah divizije in o tem, kako je že skoraj uničena. Toda kolikokrat so Nemci že »uničili« vse partizane! Zato tem poročilom ni nihče verjel.

Prav takrat sem dejansko samo jaz razkrinkal prvega vohuna, kar je dvignilo mojo samozavest. Če bi me bili razkrinkali, bi dejal, da sem samo na videz privolil v sodelovanje z gestapom, samo zato, da bi jih ukanil in kaj zvedel od njih. Razkrinkal sem jim vohuna in ustrelili smo ga, oni pa naj si mojo obljubo in izjavo zataknejo za klobuk, bi se zagovarjal, in najbrž bi mi vereli, čeprav bi letel s komisarskega položaja.

Toda v štabu je spet nekdo omenil, da bi bilo morda le dobro, če bi poslali k diviziji patroljo in se pozanimali, če morda potrebujejo kako pomoč. Saj ne poznajo krajev, najbrž imajo obilo ranjencev, ko tako poka. Nosijo jih s seboj in se mučijo, nosači in ranjenci. So morda obkoljeni in nam ne morejo sporočiti, da potrebujejo pomoč? Naj napademo Nemce, ki stiskajo obroče, v hrbet, ter diviziji tako pomagamo, da se reši?

Ta predlog je sprožil dolgotrajno razpravo. Naš štab ni bil več enoten. Eni smo bili proti predlogu, drugi zanj. Stranka tistih, ki so bili za pomoč, je narasla.

Kaj bi čakali na ukaz, so govorili zagovorniki pomoči. Morda pa tega ukaza nismo dobili, ker je

259

kurir na poti padel ali ne more dalje zaradi Nemcev? Morda se štab cone tolaži z mislijo, da bomo že sami kaj ukrenili, ko bomo slišali odjek boja? Saj partizansko tovarštvo še vedno velja. In zanj ni potreben noben ukaz...

Privrženci čakanja, torej moji pristaši, pa so ponavljali moje ugovore ter dodajali svoje. Zakaj bi rinili z glavo v zid, saj je vendar v dolini vse zeleno Nemcev? Kaj jim moremo, saj nas ni niti tristo, pa še slabo smo oboroženi. Veliko je novincev, med njimi so raznovrstni sumljivi tipi. Nemcev pa je toliko, kot jih misimo v teh krajih videli od aprila enainštiridesetega, ko so se valili od Maribora proti Zagrebu. Samo po nepotrebnem bi izgubljali ljudi, opravili pa nič. Bolje, če držimo Pohorje, da bo divizija naša zavetišče, ko pride iz obroča. Saj so se partizani še vedno prebili...

Nismo samo enkrat razpravljali o tem, ali naj jim gremo na pomoč ali ne. Toda počasi sem opazil, kako se število mojih pristašev krči. Zdalj smo že številčno enaki, jutri lahko ostanem v manjšini. Posebno še, če nasprotna stran vrže na tehtnico kak nov dejavnik... Zato sem ostro nastopil. Spet sem se skliceval na naš ponos, češ niti toliko jim ne pomenimo, da bi nam ukazali, kaj naj storimo. In sploh, zakaj nam niso povedali o diviziji? Vsi smo stari partizani, pa nam ne zaupajo. Sicer pa kdo ve kaj ima štab cone za bregom in zakaj nam ne ukazuje poseči v boje? Najbrž res ne smemo zapustiti Pohorja...

Spet sem zmagal. Malo me je pekla vest, ker sem bil sam v sebi prepričan, da grešimo in puščamo tovariše na cedilu, malo pa sem se bal, kaj bo, ko pride divizija k nam, morda samo njeni ostanki. Toda saj nisem bil samo jaz pristaša čakanja. Torej nas bodo več zgrabili za vrat, če bo

260

kdaj zaradi tega kakšna preiskava. Če nas bo več, se bomo izgovarjali drug na drugega, in nikakor ne bodo mogli najti pravega krivca.

Nekega jutra smo zaslišali čisto blizu nas nekaj ostrih, kratkih rafalov. Potem se je razvnel kratek, oster spopad. Brž smo poslali tja našo patroljo, saj je kazalo, da gredo proti nam Nemci in streljajo za strah, ali pa so naleteli na kakega terenca ali posameznika. Patrolja se je kmalu vrnila...

Našli so partizane, ki so prišli z Dolenjske skozi Hrvaško. Strahovito so izmučeni, lačni in ozeblji. Polovica divizije je ostala na drugi strani. Ponoči, ko so se prebijali, je nemška kolona presekala njihovo. Dosti ranjencev je ostalo po kmetijah. Da, Nemci so prišli tudi za njimi, pa so jih urno zapodili nazaj v dolino.

Naj bi šli pogledat, kakšni so dolenjski partizani? Dejal sem:

»Kaj boš lazil za njimi? Član štaba za navadnimi borci ali kakim četnim komandirjem... Naj pridejo oni sem in naj prosijo, če kaj potrebujejo. Četudi je med njimi kak višji, je povsod po svetu, tako da prihajač poišče domačina, ne pa narobe.«

Šele popoldne so prišli do nas. Med njimi je bil tudi brigadni komandant. Nismo se še dobro pozdravili, ko nam je že začel očitati figarstvo, lenobo in sabotažo. Nismo jim ostali dolžni, ne jaz ne drugi. Zahteval je hrano, pa še stražili naj bi jih. O tem, kako pri nas na Štajerskem partizani jedo in pijejo, je imel naravnost fantastične pojme. Kot bi živeli v Indiji Koromandiji. Lepo smo jim povedali, da nimamo zalog, in jim svetovali, naj si hrano poiščejo v dolini, ker so hribovski kmetje revni in so že dosti dali. Komandant je jezen odšel, grozil nam je, da bomo že videli in podobno.

Tončka Drobnič:

Partizan Pavle

(Nadaljevanje)

Pavle se je ves slaboten izmotal iz odej in nerodno zlezel iz šotora na plano. Naslonil se je ob skali, kjer so bili skozi vejeve prodri sončni žarki, tam se je nekaj časa grel in vdihaval vlažen, topel zrak, ki je puhtel iz zemlje. Potem ga je prijel, da bi kam šel. Nekoč je slišal pogovor med staro sosedo in svojo mambo, da ležanje človeka še bolj vždelja in oslabi. Namenil se je, da bo skušal priti na Babno polje. Mislil si je: če ne bom zmogel poti, se bom pa vrnil. Morda bi na Babni polici koga od naših srečal, saj je bil že dva dni in dve noči tukaj čisto sam, zato ga je kar nekaj vlekel tja.

Med Roško ofenzivo so bili okupatorji vas Babno polje požgali do zadnje hiše, ljudi pobili ali pa odvedli v internacije in zapore. Le tisti vaščani, ki so odšli v partizane, so bili še v domačem kraju.

Zasejano in obdelano vaško polje je ostalo. Jeseni, ko je vse dozorelo, smo partizani poželi žito, skopali krompir pospravili vse poljske prideleke ter jih shranili na skritem kraju kot zalogo za zimo. Tudi Pavle je tedaj pomagal in delal na njivi. Nalagal je snope žita, pulil krompirjeve bi, pobiral krompir v vreče in podobno. Tu in tam pa se je v vasi še kaj dobilo, vedel je da mora biti po vrtovih še kakšno sadje, in prav sadja si je zdaj močno zaželel.

Korak za korakom se je vlekel po razmočeni gozdni poti, vmes je posedal po sončnih lehah in počival.

Končno je le prišel do roba gozda. Tam se je od slabosti sedel. Za streljaj niže je ležala vas Babna polica, pravzaprav skupek porušenih in ožganih zidov in osmojenega sadnega drevja. Ko je Pavle dobil občutek, da ni nikjer nevarnosti, se je odpravil naravnost čez gmajno in njive v vas. Ustavil se je na prvem sadnem vrtu, do katerega je prišel. Med travo je poiskal hruške, tepke, ki so bile že zdavnaj odpadle, uležane in mehke. Nabiral jih je in metel na kupček.

Med pogorišči vaških hiš se je potikalo nekaj mačk, ko da bi iskale vsaka zase svoj topel prostorček za štedilnikom ali na zapetku, ki ga zdaj ni bilo več. Pri vaškem vodnjaku je v klopčih zvit dremal pisan pes; ko je začutil, da je nekdo v vasi, je poskočil in prišel. Pavle se je ozrl po psu, ki se mu je previdno bližal; začel ga je prijazno klicati in ga z roko vabiti k sebi, hotel ga je pobožati. Pes je dobrihake zamahnil z repom se mu približal, ampak pred Pavletom je v ravni razdalji obstal in sedel na tla. Ni se mu pustil dotakniti, ostal pa je ves čas v bližini in opazoval Pavleta.

Med tem se je Pavle ves utrujen sesedel v travo in se naslonil na hruškino deblo, da bi počival. Pogledal je na ročno uro in začuden ugotovil, da se je vlekel od Otrobovca pa do Babne police od osme ure zjutraj do enajstih dopoldne. Če bi bil zdrav, bi bil to pot zlahka opravil v dobre pol ure. Legel je v travo na hrbet poleg kupčka hrušk. Potem si je z eno roko previdno razklenil boleče čeljusti, z drugo roko si je pa stiskal mehke zmedene hruške, tako da je sok kapljal naravnost v usta. To je delal, vse dokler ni porabil vseh hrušk. In ta sveži sadni sok ga je poživil kot zdravilo.

Potem je vstal, zavlekel se je na prijazen položen sončen kraj, se zleknil po gosti travi in si pretegnil ude. Ves se je predal blagodejnemu počitku. Kajti pot, ki jo je napravil do sem, ga je močno izčrpala. Sonce je gredo prijetno, kot bi bilo zdravilo. Naokrog je bil mir in tišina. Pavletu so postajale veke vedno bolj težke. Občutek je imel, da bi čisto

ozdravel, če bi smel zdaj malo zadremati; ampak moral je paziti, da se mu kdo nepoklican ne približa. Trudil se je, da bi ga ne zmogel spanec.

Potem se mu je zazdelo, kot da lebdi v zraku neko blago dremajoče mrmranje. Rahle sape so se ga dotikale in prinašale vonj in tiha razpoloženja skrivnostne umirjenosti zrele jesenske narave. V rahlo priprte oči mu je silila sončna luč, ni se upal ganiti, da ne bi zmotil harmonije, ki jo je občutil, in da bi mu ostala v duši.

Veke so mu padle skupaj. Trdno je zaspal.

Zdrnil se je in iznenada prebudil. Dvignil se je, ozrl se je naokrog, če se ni kaj zgodilo. Da bi več ne zaspal, je začel o nečem razmišljati.

Ali je odred srečno prišel na Primorsko? Vedel je, da je ta pohod za borce zelo nevaren in tvegan, da so bile že prej manjše partizanske enote dvakrat poskušale čez državno mejo na Primorsko, pa so jih vsakokrat napadli in razbili. Kajti vzdolž meje na italijanski strani je bila močno zasedena utrdbena črta, fašistične posadke so bile povsod budno na preži, da bi se narodnoosvobodilni boj ne razširil na Primorsko. Da bi le srečno prišli tja!

Potem je imel v mislih svoje domače. Predstavljal si je, kaj bi rekli, če bi ga videli zdajle tukaj — bolnega in samega. Kako bi planila mama, oče in vsi, da bi mu pomagali!

Spomnil se je, da ni še dolgo, ko je s svojimi vrstniki sošolci skupaj sedel v šolskih klopih v gimnaziji. Večina od njih je sedaj doma pri starših in hodi v šolo. Prav gotovo pa se tudi marsikdo udejstvuje v Osvobodilni fronti.

Nenaden vdor fašističnih okupatorjev v našo domovino je Pavleta strašno prizadejal. Narodni ponos, ki mu ga je skrbno privzgal in utrjeval oče, mu ni dal, da bi se s položajem sprijaznil ali da bi bil mlačen. To se mu je zdelo nemogoče. Uprl se je. Pustil je šolo in dom in šel v partizane...

V bližini Križne gore ga je zatekel vdor Roške ofenzive, komaj da je ostal živ, za las je manjkalo, da niso njega in še nekaj drugih tovarišev staknili premočni pijani in podvijani fašisti in jih pobili.

Vsi ti in podobni dogodki so se tedaj vrstili tako hitro, da Pavle ni mogel niti vsega prav dojeti. To pa je vedel, da mora vztrajati, pa naj bo karkoli.

Zdaj je tu, Borec, partizan, vojak. Znašel se je brez prehoda iz otroka v fanta in sicer v takih razmerah, ki terjajo trdnega človeka in borca, sredji okupatorjev, kjer preži smrt na vsakem koraku. Ponosen je bil da je partizan, da je borec za svobodo in da bo nekoč bolje vsem ljudem, v kar je trdno veroval. Vedel je, da podobno čutijo in mislijo tudi drugi, ki se borijo za osvoboditev, pravico in resnico. Navzel se je trdnosti, vsemu temu je bil vdan z dušo in srcem. Tedaj je lik borca partizana obdajal — mit.

Opazil je, da se je sonce že začelo nagibati proti zatonu, čas je da odide v Otrobovec. Vendar se mu kar ni dalo od tod. Ves je bil dal, če bi se smel tukaj na toplem soncu dodobra naspati. Verjetno bi kar ozdravel.

Tedaj pa se je Pavle nenadoma zdrnil in obstal. Hotel je planiti, se pognati v skrivališče, pa se je potajil in obležal čisto mirno. Naenkrat, da sam ni vedel kako, se je pojavilo sovražno letalo nad vasjo, nad njim, zlovešče in tako nizko, da je lahko razločil vse podrobnosti na njegovem trupu in krilih. Letalo se je nato toliko dvignilo, da je lahko zaokrožilo nad hribom in se znova pognalo prav nizko nad polje in vas, kjer je odvrlo bombe.

Vtem ko je letalo krožilo nad hribom, se je Pavle brž splazil pod dreve in se zvalil v neki usahlj studenec, kjer se je skrill pod veje in mirno občepel. Vedel je, da ga tukaj ne morejo opaziti iz letala, pa se je čutil še kar varnega. Ves čas se ni ganil, le z očmi je sledil letaku, ki je brnelo nad njim. Malo v strahu, z napol otročjo radovednostjo je opazoval naprave na trupu in krilih letala, ki so ga zanimale. Letalo se je vsakokrat tiho kot z ugaslimi motorji pognalo izza kopatega roba, se tik nad vasjo spustilo še niže in odvrlo bombe, ki so druga za drugo treskoma eksplodirale, klestile ožgano drevje, tam se je ob eksploziji zdrušil štrleč zid požgane hiše in se dvignil oblak prahu.

Med čisti in sveži zrak se je zamešal prodoren smrad po razstrelivu, prah in vonj po sveži vlažni zemlji, ki so jo razkopale bombe.

Letalo je kar naprej, naglo, lokavo in sovražno iskalo živih ciljev na polju in vasi med požganimi domovi. Pavle je bil nemočen, niti ganiti si ni upal. Ko je letalo šinilo spet nizko nad vasjo, je iz njega švignilo nekaj posastnih rafalov. Zemlja in kamene sta kar frčala po zraku, tudi na Pavleta je priletelo kamenje.

Vztrepetal je, kot da je v njem nekaj popustilo — so me mar iz letala opazili — trepetal je, ko je letalo spet preletelo nad njim. Še bolj se je stisnil k tlom...

Dobil je obupen občutek, da je ta okupatorski, nenaadni, po vseh vojaških pravilih izvedeni letalski izpad, naperjen prav nanj. Kot da se je vse zarotilo proti njemu.

Čez čas je opazil, da se je letalo dvignilo visoko, še nekaj časa krožilo, potem pa se je čez Raco goro zgubilo v daljavi.

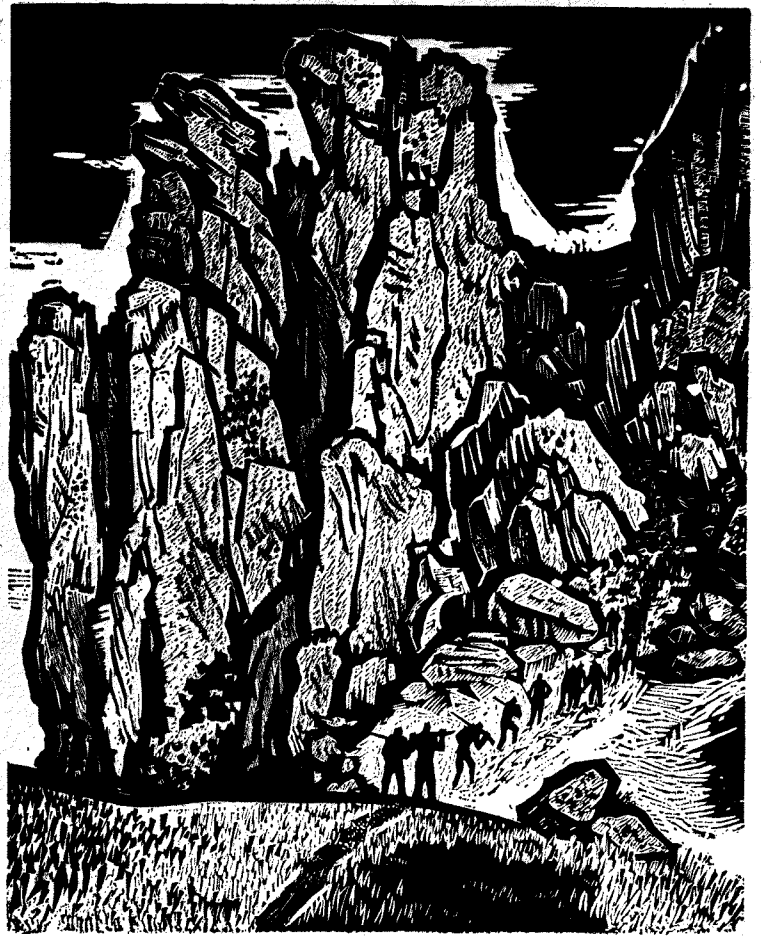
Pravzaprav je Pavle vedel, zakaj so okupatorji le-sem prišli bombardirati. Ze dolgo so vedeli, da partizani spravljamo poljske prideleke z babnopoljskega polja. Da bi to preprečili, so nas bili že prej večkrat napadli z letali, ko smo delali po njivah. V tej razdejani prazni vasi pa je bil le Pavle sam. Eno samo mlado življenje, ki se je borilo samo s seboj in trdimi okoliščinami za goli obstoj.

Čez čas se je zganil in hotel zlesti iz svojega skrivališča. Pa se je premislil in še počakal. Znano mu je bilo, da letalo rado preslepi ljudi s tem, da za nekaj časa odleti, pa se spet nenadoma vrne in udari. Pavle je dolgo poslušal na vse strani.

Zdaj je v zraku visela čudna, morasta tišina. Nič več ni bilo tiste mehke, blagodejne ubranosti narave, ki jo je prej občutil in užival. Zlezel je na plano in si pretegnil ude. Psi in mačk ni bilo nikjer, vse se je razbežalo in tudi sam je hotel čimprej od tod. Nabral si je še polne žepe hrušk, potem pa se je takoj odpravil po gmajni proti gozdu. Na vrhu roba, kjer se je začel gozd, je moral sedeti in počivati.

Medtem se je bilo sonce spustilo že kar nizko nad gozd. Vstal je in spešil dalje proti Otrobovcu. Dopovedoval si je, da mora še pred mrakom priti do svojega šotora. Med praprotjo ob poti je zagledal gladko urezano palico, ki jo je bil nekdo odvrnil: pobral jo je, da bi si z njo pomagal pri hoji.

Pred šotorom se je ves izčrpan sesedel in dolgo nepremično tako obsedel. Kot v prazno se je zazrl čez plitvo globel, kjer so se v krošnjah orjaških bukovih dreves lovili zadnji sončni žarki in žarili čudovito jesensko barvitost. Pavle vsega tega ni videl, mislil je na druge stvari. — Nejasno, kot da bi mu samota, ki je pronikala vanj, vdihnila čut, da se je v njem nekaj zganilo, spremenilo. Morda je bil to samo prebisl misli in globokega občutja. Začudil je solzo v očesu. Bil je čisto sam s seboj, nikogar ni

Branko Šotra: Kolona

imel. Tedaj se je v svoji notranjosti oklenil svoje vere v dobro, v resnico in pogum. Čutil je, da ga ta vera ne bo nikoli več čisto zapustila in bo za vselej nekaj samo njegovega in dragocenega.

Ob tem mu je utrujen obraz spremenil nasmeh, pravzaprav posmeh nad okupatorskim napadom na prazno požgano vas Babno polje. Ta napad se mu je zdaj zdel klavrn in jalov; v njem je videl nemoč okupatorjev. Dolgo je o tem razmišljal — v duši mu je postajalo svetlo in mehko, srce se mu je širilo in zaigralo v radosti. Bilo je kot daljna slutnja veličastne zmage.

S šegavostjo se je še domislil svojih prejšnjih težav in skrbi, zaradi katerih je doživel trpel in se imel za nesrečnega. Ko je v svoji zavzetosti trmoglavil in kljuboval, doma pred starši ali pa v šoli. Slastno in zviška se je nad vsem tem posmehnil tako, kot da s temi otročarijami obračunava za zmeraj. Vstal je in napravil nekaj korakov, kot bi hotel vse to otresti od sebe, potem si je stresel hruške iz žepov in spet sedel.

Čez čas se je nagnil v šotor, iz kota je izvlekel steklenico pelinkovca, ki mu jo je intendant pustil za zdravilo. Iz steklenice je napravil več dolgih požirkov. Alkohol ga je omamila in ublažil izmučenost in samoto.

Skobacal se je v šotor, pokril čez glavo in v trenutku zaspal. Spal je trdno, dolgo, nepretrgoma vso noč, do drugega dne dopoldne. Prebudil in ogovoril ga je kurir Jože, ki se je že vrnil iz Primorske. Pavle je bil kurirja, ki ga še ni bil pričakoval, nadvse vesel. Najraje bi ga objel. Po trdnem spancu se je počutil zelo dobro, očitno je bila kriza že minila. Bil je dobre volje, saj zdaj ne bo več sam sredi gozdov.

Kurir je takoj zakuril ogenj in pripravil toplo hrano za oba. Medtem je Pavletu pripovedoval o pohodu odreda, kako je hitro in po že vnaprej predvideni poti prišel na Primorsko in se ustavil v gozdu Lozi nad vasjo Volče. Na široko mu je pripovedoval, kako nedopovedljivo lepo in navdušeno so borci Loškega odreda sprejeli in pozdravili primorski ljudje, tako da je odred moral ostati tam nad Volčami dva dni dije, kot je bilo predvideno. Ljudje jih kar niso hoteli pustiti oditi. Ko so jim peli partizanske in narodne pesmi, so imeli vsi solze v očeh.

Povedal je, da je potem odred odšel na Vipavsko do Podrage, da se je odred tam razformiral in da so se čete Loškega odreda razšle skoro v vse predele Primorske. Pavle bi bil kar naprej poslušal kurirja, začel ga je še

spraševati o vseh podrobnostih zastran odreda. Kurir je bil že vse povedal, kar je vedel, tudi to, da je 1. četa 1. bataljona, v katero je spadal Pavle, na Pivškem in da se zdaj imenuje Pivška četa.

Pavle se je počutil vsak dan bolje, vidno je okrevljal, tudi kurir se je trudil, pripravljati mu je močno hrano, da bi si prej opomogel. Vsak večer, preden sta legla, mu je skuhal še zdravilen čaj.

V enem tednu je kurir opravil svoje posle, raznesel pošto, poročila in drugo, kar mu je bilo naročeno. Počakal je še nekaj dni, da se je Pavle čutil dovolj močnega in pripravljenega za na pot.

Neko popoldne sta razdrla šotor, pospravila svoje stvari v nahrbtnike, očistila orožje, pregledala municijo. Potem pa sta se odpravila na pot na Primorsko. Šla sta hitro in previdno, približno po isti poti kot je bil šel prej odred. Ko sta hotela blizu Slavine preiti železniško progo, v mesečini, sta opazila in zaslišala korake italijanske vojaške patrulje, ki je nadzorovala progo. Potajila sta se in obtičala v grmovju, toliko, da je patrulja odšla mimo. Potem sta hitro prekorčila progo in hitela dalje.

Nad vasjo Volče je imela naša 1. četa 1. bataljona, sedaj se je imenovala Pivška četa, prijetno taborišče. Domačini pravijo temu kraju »Zastanišče«. To je bila prijazna razsežna kotanja, na njenem dnu je bila majhna jasa, kjer je bil izvir vode. Okrog in okrog pa je bila gosto porasčena z drevjem.

Tisto jutro smo imeli vojaško uro, po končanem predavanju smo posedli okrog tabornega ognja in se še naprej pogovarjali o vojaških stvareh. Tedaj sta se pri nas v četi mudila tudi dva terenska aktivista Primorca, stara borca za delavske pravice. Eden je bil iz Brkinov, drugi s Krasa, fašisti so ju preganjali še pred vojno, bila sta tudi zaprta v zloglasnem tržaškem zaporu »Coroneo« in pripovedovala sta nam o trpljenju, zasliševanjih in mučninah v fašističnih zaporih.

V tem so od stražarskega mesta sem po suhem listju zašumele stopinje. Vsi smo se ozrli tja, in pred nami sta se utrujena od poti, ampak vsa nasmejana, znašla naš najmlajši tovariš Pavle in kurir Jože. Stopili smo si naproti, in pozdravi, veseli stiski rok in objemi so obdali Pavleta, ki ni mogel odgovorjati na vsa vprašanja, ampak je samo smeje se kimal in podajal roko. Kurir je povedal, da sta imela srečo, da sta kar srečno prišla skozi posebej nevarne kraje. Potem jima je

Konec na 14. strani

Oddelek za turizem
LJUBLJANA
Titova c. 38

Priporočamo vam:

30. avgusta — enodnevni izlet na GIJUND — KATSCHEBERG — dolina MURE — BREŽE — CELOVEC

6. septembra — enodnevni izlet VIŠARJE — PREDIL — BOVEC — VRSIC

10. septembra — devetdnevni izlet združen z ogledom kulturnih zanimivosti SRBIJE in MAKEDONIJE

12. septembra — šestdnevni izlet na svetovno prvenstvo frizerjev v STUTTGARTU z ogledom renskih slapov in dela Švice

12. septembra — dvodnevni izlet na KOROSKA JEZERA — GROSSGLOCKNER

23. septembra — petdnevni izlet v Švico — obisk 51. mednarodnega sejma v LAUSANNE

27. septembra — enodnevni izlet po zapadnem obrobju POHORJA

9. oktobra — petdnevni izlet v RIM, ki je jeseni najlepši — z ogledom PADOVE, FIRENCE, RIMA, SIENE

Se je čas, da si rezevirate prijetne počitnice v Sapovi organizaciji: KASTEL STARI pri SPLITU — CRIKVENICA — VOLPARIJA pri Savudriji — FIESA pri Piranu — KRANJSKA GORA

V sodelovanju s potovalno agencijo JUGOTURS organiziramo zanimivo potovanje z letalom v MOSKVO in LENINGRAD. Potovanje bo trajalo 8 dni s polnimi penzoni v hotelih A kategorije. Potovanje organiziramo 1. in 22. septembra. Cena potovanja 1.890 din — možnost obročnega odplačevanja.

Prijave sprejemajo vse poslovalnice SAP-Ljubljana.

BREST
POHISTVO

cerknica
jugoslavija
telefon 79-080
telex 31-167

party bar stereo

Z VARČEVANJEM PRI

KB
LJUBLJANA

DO
IZPOLNJENIH
ŽELJA

PROTI ZIMI - PRIJATELJ ZA MRZLE DNI - VELENJSKI LIGNIT

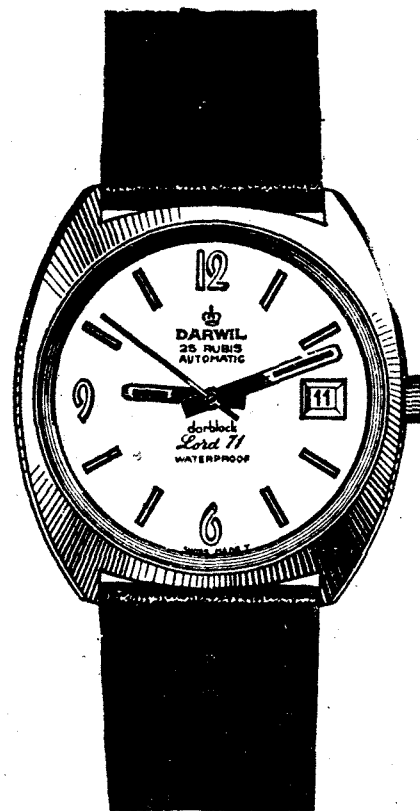
OZIMNICO SI PRIPRAVIMO JESENI, KURJAVO PA ZE ZDAJ, DA SE DO ZIME OSUŠI IN PRIDOBIMO NA KVALITETI

VELENJSKI LIGNIT
BO NAPOLNIL VAŠ DOM S PRIJETNO IN ZDRAVO TOPLOTO

NE POZABITE:
ZA SONCEM GREJE NAJCENEJE - VELENJSKI LIGNIT
RUDNIK LIGNITA VELENJE

**Biseri
proizvodnje**

DARWIL

Lord 71 Lady 71

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši pri urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK: ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

*Če gradite
pozrite na stroške!*

- PREDEN PRIČNETE GRADITI, OBIŠČITE TRGOVSKO PODJETJE »GRAMEX« LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10
- PREPRIČALI SE BOSTE, DA IMAMO NA ZALOGI BOGATO IZBIRO NAJRAZLIČNEJŠEGA GRADBENEGA MATERIALA.
- PRIPOROČAMO VAM NAKUP SANITARNE IN OBLOŽNE KERAMIKE IZ UVOZA PO KONKURENČNIH CENAH.
- OBIŠČITE NAŠA SKLADIŠČA V LJUBLJANI, NA LAVRICI IN VRHNIKI

Ob „Bazoviški brigadi“

Nadaljevanje s 6. strani

Lepenja je dejansko Lepena, kar sem vedno slišal na Bovškem. Tudi lanski zemljevid planinske zveze omenja Lepeno in ne Lepenjo.

Sabotažna skupina Bazoviške, ki je šla nad rabeljski rudnik z Mangrške planine čez Stožje in nato čez Vraško škrbino, ni mogla priti na planino Rabelj, ker je ni, pač pa so prišli v gozd nad Rabeljem. V knjigi pa piše, da so šli čez Izgora, da jih je vodil domačin po drvarskih in lovskih poteh, da bi se izognili Nemcem v spodnji trdnjavi Kluz.

Toda vrnimo se v Lepeno in boje tamkaj. Tam piše o Vršniku in Predelu. Gre za zaselek Vrsnik pri vasi Soča. Pri Hreci bi moralo biti pravilno »pri Hrecu«. Gre za samotno kmetijo.

Opis poti bataljona čez Krn bi zaslužil nekaj popravkov. Pisec pravilno piše o treh možnih poteh in kako so se odločili za tretjo. Pri prvi bi dodal popravek: proti Čezsoči in po Slateniku na Drežnico. Ne pa čez Polovnik, kjer je pot dosti manj prehodna in naporna. Tretjo pa pisec označuje: Iz Lepenja čez Veliko Babo na planino Duplje. Ne, čez Veliko Babo jim ni bilo treba hoditi, šli so po avstrijski vojaški poti iz I. svetovne vojne, ki so jo Italijani razširili v cesto, ko so utrjevali Bogatin. Do planine Duplje so vozili z avtomobili, do vojašnice pod Bogatinom pa je bila zgrajena žičnica. Ostanke se vidijo še zdaj. Zdaj hodijo odond planinci iz doma Klementa Juga na planino Duplje, imajo samo 700 metrov vzpona. Baba pa je visoka nad 2.000 m. Ne bi mogel s pisecem trditi, da je bila ta tretja pot »najtežja smer«. Šli so vendar po gorski cesti, kjer so fašisti šli pred pol leta vozili z avtomobili. Bila pa je najkrajša, najbolj varna. Tam okoli Čezsoče in Slatenika bi jih Nemci prej odkrili, saj so strazili most pri Čezsoči.

Pojdimo dalje! Šentviška planota se sliši pogosto, bolj je Šentviškogorska planota. Vasica Čačlerji pa je nemara le zaselek, če ne celo samo samotna kmetija. Ime priča, da gre za potomce iz Nemškega ruda. Ni pravilno »na Oblaki«, ampak »na Oblakah«. Tudi ni pravilno »v Logu pri Bodrežu«, ampak bi moralo biti »na Logeh pri Bodrežu«.

Malo nejasno zveni: »na Šentviški gori in Kremkarju (stran 166). Je Kremkar samotna kmetija? Nadalje v vaseh Jerovica, Kal, Brdo. Ali niso to samo zaseleki? Pečine in Ponikve imenuje Bavec naselja, a so vasi. Kal pri Pečinah pa je zaselek.

V opisu pohoda v Benečijo februarja 1944 je vrsta krajevnih imen, ki potrebujejo popravke:

Mršin (strani 179 in 180) je Mršin, Barča je po italijanski oznaki Barza, slovensko ime je Brdce. Osnjak piše Brce. Ime izhaja iz »brdov«. Lažac je iz italijanskega Losaz, slovensko ime je Ložec. Macaroli (italijansko Maseroles) so slovenske Mažerole. Vogriči in Tušno na skici (stran 167) so Vgrinke in Pušno. Končam naj z Banjščico (stran 295), ki so Banjščice, spet množinska oblika.

S svojimi pripombami sem se omejil na zamejske in obmejne kraje, ki so manj znani. Drugače pa je imenoslovje v Bazoviški brigadi kar dobro. Le tu in tam se prikrade kakšna napaka. Tako na strani 250 piše »Juršček«, v imenskem kazalu (stran 574) Jurišče, dejansko pa gre za Jurešče.

Omenil bi še nekaj reči, ki me motijo. V uvodnem poglavju bi morali omeniti, da se je pohoda v Benečijo maja 1943 udeležila le Gregorčičeva brigada, Gradnikova je prišla le do meje. Zato ni mogoče govoriti o pohodu dveh brigad v Benečijo (stran 171).

O boju čete Severnoprimskega odreda (stran 14) vemo že več. Boj ni bil pri Fonih, pač pa pod Foni na neki skali, kjer ni bilo strelskih jarkov iz I. svetovne vojne. To četo je vodil tovariš Jež. Do zdaj ne vem za italijansko poročilo o tem boju in izgubah.

Glede akcije na rudnik v Rabilju so naša poročila zelo skop, zato ni čudno, če je imel Bavec z opisom težave. V uvodu tudi bemo, da so naši partizani minirali cesto pri bovski trdnjavi 17. decembra 1943. To je res, ni pa res, da je bila cesta do konca vojne neuporabna. Nemci so razstreljevali živo skalo tako zabetonirali, da menda še zdaj drži. Cesto so namreč nujno potrebovali in so zato naredili vse za njeno obnovo, pa tudi za obnovo predora. Šlo jim je za zvezo Trbiž-Čedad, ki je bila zanje pomembna zlasti potem, ko je bila pretrgana večkrat železnica Trbiž-Videm.

Akcija na rudnik vinca je bila zelo pomembna, vendar ni šlo za to, da bi rudnik zalila voda, ker so obstale črpalke (stran 129). Omenil sem, da je voda sama odtekala skozi predor v Sponji Log, kot teče še zdaj. Stroji in naprave, ki so jih partizani minirali, so bili najbrž stroji in naprave rudniškega dvigala. To je delalo in še dela, da premaguje višinsko razliko med Logom in Rabiljem. Med I. svetovno vojno je po tej poti šla vsa oskrba za avstrijske vojske na Bovškem, saj so Predel dosegle italijanske gramate. Zato tudi ne drži, da je bil zaradi partizanske akcije rudnik v Rabilju uničen in so morali rudarje odpustiti. Še poleti 1944 so zadnji bovski rudarji, zaposleni v Rabilju, odhajali k partizanom.

Glede opombe o ozopovcih (stran 170) Bavec piše o »Tricolore Osoppo«. Naj omenim, da smo med NOB govorili samo o italijanskih formacijah Osoppo brez »Tricolore«. Med ustanovitelji ozopovcev je bil tudi simpatični general Massini, poveljnik alpinske brigade (gl. opombo 3 na strani 538). On in levičar ali bolj levi meščan Soleri sta ustanovila prve ozopovske skupine v Črnem vrhu v zahodni beneški Sloveniji. Ustanavljala sta jih po načelih gibanja »Pravica in svoboda«, to je tistih protifašistov, ki so po padcu fašizma ustanovili »Akcijsko stranko«. Šele kasneje, leta 1944, so med ozopovci prevladali desničarski katoličani iz Vidma. Ob teh so nastale skupine skrajnih protikomunistov, kar je pripeljalo do obračuna med njimi in nekaterimi garibaldinci. To pa ni koristilo italijanskemu odporišskemu gibanju.

Kljub vsem tem mojim pripombam pa bi želel, da bi knjiga o Bazoviški brigadi našla mnogo bralcev. Upam, da mi bodo dali prav, ko trdim, da je bila osvobodilna vojna tako veličastna, da je nemogoče povedati vse prav na en mah.

Živ med mrlič

Letos je poteklo šestindvajset let od strašnega zločina v Plazeh nad Breginjem, ko se je v ranem jutru pod nemškimi streli zgrudilo trinajst partizanov — štirinajsti, komaj šestnajst let star Dori Gruntar iz Starega sela, pa se je po čudežnem naključju rešil.

DORI GRUNTAR IZ STAREGA SELA (V TEMNI OBLEKI) IN SOVAŠCAN ZVONKO URSIČ, KI STA ISTEGA DNE ODŠLA V PARTIZANE IN SKUPAJ DOŽIVELA 14. MAREC 1944... FOTOGRAFIJA JE NASTALA PRED PETNAJSTIMI LETI NA KRAJU ZLOČINA IN NA DAN, KO JE ZB BREGINJ ODKRILLO SPOMENIK PADLIM BORCEM.

Aktivist Izidor, oče mladega Dorija, je bil v partizanih že od jeseni 1943. Prvi dan marca 1944 je prišel po svojega sina in ga odpeljal v Plaze, kjer je v tamkajšnjih stajah taboril 2. bataljon Briško-beneškega odreda, katerega komandant je bil narodni heroj Marko Redenioghi. Glavni na bataljona, ki je štela 62 mož, je v noči od 12. na 13. marec odšla z Radelogijem na letališče Belvedere blizu Vidma-Udine. V uspešni akciji so uničili deset sovražnikovih letal, dva tovornjaka in štab ter zažgali lope za letala s skladišči streliva. Drugi del bataljona, v katerem je bilo okoli petdeset v glavnem neoboroženih in na novo mobiliziranih borcev, je ostal v Plazeh.

Usodnega jutra 14. marca 1944, ko so še vsi sladko spali, je ob-

hodna straža ugledala močno in do zob oboroženo nemško enoto iz postojanke v Kobariidu, ki je v polkrogu obkoljevala partizanski tabor. Med napadom se je prvi znašel star borec in ruski partizan Aleksej. Pograbil je mitraljez, planil na pobočje in začel sekati po Nemcih. »Umaknite se, dokler imam še strelivo...« je zaklical tovarišem. Na njegove pozive se je del partizanov srečno umaknil, nekaj najbolj neizkušenih in prestrašenih pa je ostalo. Aleksej je padel, potem ko je izstrelil poslednji naboj. V staji so Nemci pričeli metati bombe. Kmalu zatem je iz nje prišlo z dvignjenimi rokami štirinajst partizanov. Med njimi je bil tudi šestnajstletni Dori Gruntar... Nemci so zbrali ujetje partizane, jih postavili pred zid in prereševali z rafali. Mladega Dorija, ki je bil že v staji ranjen na glavi in prsih, so zadeli streli v roko. Žrtve so se zgrudile in skrile pod seboj nezvestnega Dorija. Po opravljenem »delu« so se Nemci hitro umaknili proti Kobariidu, od koder se je že vračal del 2. bataljona.

Čez dobre pol ure po odhodu Nemcev se je Dori prebudil iz nezvesti in se počasi izkibal izpod mrličev. Z grozo v očeh se je oziral po mrtvih tovariših iz Breginja, Borjane, Potokov in Kreda, ki so s prestreljenimi glavami ležali okrog njega. Tam za stajo je zagledal Alekseja, ki je še mrtev držal svoj mitraljez, in njegovega pomočnika. Na stezi je ležala Italijanka Angelina Gersus, ki se je bila pred nekaj dnevi z možem — letalskim oficirjem — pridružil partizanom. Izpod staje, ki je gorela, je bilo slišati obupno meketanje ovc. S poslednjimi močmi se je ranjeni partizanček Dori splazil do bližnje grape in se skril pod korenine mogočnega štorapanja. Ni minilo dolgo, ko je zaslišal znan glasove. Bili so borci, ki so se vračali z uspešne akcije. Dvignil se je in se ponovno napotil na prizorišče zločina. Potem ko jim je povedal, kaj je doživel, so ga odpeljali v uro oddaljeni Breginj.

Padle borce so pokopali na pokopališčih rojstnih vasi, heroj Aleksej pa počiva na breginjskem... Dorija Gruntarja je mati na ročnem kmečkem vozičku odpeljala v deset kilometrov oddaljeno Staro selo, kjer ga je zdravil italijanski zdravnik dr. Marangon. Leta 1945 je Dori Gruntar zopet odšel v partizane, v prsih pa ima še danes drobec ročne bombe — spomin na tisto strašno jutro 14. marca 1944.

IVAN KURINČIČ

Pri Ajbi so našli bombo

»Ali bo hudo počilo?« je vprašal desetletni fantič, ko je pod klančkom pri Ajbi stopil s svojimi starši iz avtomobila s francosko oznako. Pred njihovim avtomobilom je bila že vrsta drugih, zadnji pa so bili skoraj pri bencinski črpalci v Kanalu. Promet so namreč miličniki ustavili.

Posebna ekipa pod vodstvom Danila Križa iz Nove Gorice je z žerjavi odstranjevala 500 kg težko neeksplozivno letalsko bombo, ki je ležala v Soči zraven nošnega stebra železniškega mostu. Ko so kmalu po končani vojni gradili na tem kraju most, ker so starega razstrelili partizani, bombe niso opazili. Pred časom pa jo je opazil z mostu železniški čuvaj ter takoj obvestil pristojne o najdbi. Ti so sklenili nevarni ostanek vojne odstraniti čimprej, predvsem pa izkoristiti poletno sušo, ko je Soča plitva.

Dela so se lotili 18. avgusta v presledku med dvema vlakoma. Zapri so cesto za ves promet, izselili prebivalce bližnjih hiš ter opozorili vaščane Ajbe na previdnost. Akcije so se udeležili tudi

železničarji in gasilci s svojimi pripravami. Ko je bila bomba iz vode, se je ekipa oddahnila, posebnost, ko so strokovnjaki ugotovili, da nima vžigalnika. Ta je bil najbrž ob udarcu odletel. Kljub temu pa je bila potrebna velika previdnost, ker bi bil v bombi lahko skrit še kak vžigalnik ali pa bi prišlo zaradi tresljajev do samovžiga.

Tujci, ki jih je bilo ob tem času vse polno na cesti, so se zelo zanimali za krajevno zgodovino. Od domačinov so lahko zvedeli za pisano zgodovino Posočja v tem stoletju. Slišali so o bojih, ki so tod divjali med I. svetovno vojno, pa tudi o partizanih. Bomba, ki so jo zdaj odstranili, so virli Angloameričani, ko so bombardirali mostove v dolini Soče, pri Solkanu in pri Ajbi, pa jih niso zadeli, ker ležijo v globokih soteskah.

Tako vojna še vedno kaže zobe. Dve svetovni vojni sta v teh krajih nagrmadili toliko ostankov, da jih še zdaj, po toliko letih ni konec.

JUST PERAT

Dobro je če veste...

V DZUNGLI (MOČVIRNEM TROP-SKEM PRAGOZDU) NA BURMAN-SKO-PAKISTANSKI MEJI ŽIVI NE-NAVADNO PLEME, IMENOVANO MURANG. O njih se je raznesel glas, da so lovci na človeške glave, v resnici pa so zgledno miroljubni ljudje nizke rasti. Moški im ženske nosijo obleke, ki se sestojijo iz ene same krpe v obliki krilca. Zenske tega plemena se ne lišpajo, pač pa nosijo moški srebrni nakit in steklene korale. Tudi po pričeskah so moški bolj podobni ženskam ko moškim drugod po svetu: dolge lase si češčejo na levo ali desno stran in jih pripenjajo s koino zapono na mestu, kjer se lasje spletajo v kito. Čudna je tudi navada, da si moški pobarvajo obraz in ustnice s kričeče rdečo barvo, zobe pa porčijo, ko sklenejo, da se bodo oženili. Te »zakonske« harve si izmijejo šele, ko se oženijo. Zenitev je zelo preprosta. Zenin položi pred kip boga Insharta nekaj svoja nakita in koj nato popelje nevesto v enosobno hišico, ki si jo mora pred ženitvijo sam sezidati. Moški ima lahko toliko žena, kolikor jih lahko preživi. Zato so družine tega plemena ponavadi prav velike. Pa še neki anahronizem (nesodobna, zastarela navada) je značilen: moški ima lahko, čeprav ima več žena, še druga razmerja, toda samo z dekleti. Če zalotijo moškega »pri samem dejanju« s kakšno poročeno ženo, tedaj izženejo njo in njega iz plemenske skupnosti. To pomeni v bistvu skoraj vedno: smrtno obsodbo.

V ZSSR JE 41.000.000 UPOKOJENCEV. Socialno zavarovanje bo izdalo letos za potrebe upokojencev 11 milijard 300.000.000 rubljev. Rubelj velja nekaj več ko ameriški dolar. Partijske in sindikalne organizacije imajo okrog 3000 počitniških domov in zdravstvenih domov za klimatično zdravljenje. V teh domovih letuje oziroma se zdravi okrog 8.000.000 ljudi na leto. Približno 80 odstotkov let-teh letuje ali se zdravi brezplačno ali pa plača le 30 odstotkov od normalne penzionске cene. Zanimivo je tudi, da ne plačajo lastniki radijskih in televizijskih sprejemnikov nikakršnih naročin ali pristojbin, sprejemnike pa morajo, kajpada, plačati. Televizijski sprejemniki stanejo od 250 do 300 rubljev. Nič manj zanimivo ni, da niti telefonski naročniki ne plačujejo nikakršnih pristojbin za krajevne pogovore, plačajo le telefonske aparate, instalacijo in priključek.

ZLATO IZ RASTLIN. Sovjetski znanstveniki so odkrili, da nekatere rastline prav požrešno skrajajo neke zlato snovi iz zemlje. Na nekem področju so izločili iz tone rastlin dva grama zlata. Ta količina je večja, kot količina, izločena iz rudnin. Ponuja se zatoj nova možnost pridobivanja zlata: »gojitve zlata« (zlatodolnih rastlin).

»MILEJSA« KAZEN... V XVII. stoletju so po izjemno strogih zakonih, ki so veljali za angleške pomorščake vsakega upornika obesili na jambor. Kapitani na ladjah, ki so plule po južnih morjih, so lahko to kazen »sblazili«. Upornika so oborožili z nožem in kolom in ga, zvezanega, spustili s palube, tako da so se mu noge močile v vodi. Če je nesrečnik uspel, da se je 24 ur branil in obrnil pred morskimi psi, so ga pomltili.

CEBELA DELAVKA opravi v sezoni nabiranja medu v času svojega tritedenskega življenja približno 3160 poletov in nabere kakih 900 miligramov nektarja, zatorej manj ko en gram. Delež ene čebele je potemtakem prav skromen, pomembno pa je delo velikih rojev, ki utegnejo v eni sezoni nabrati do 10 kg medu. En kg nektarja nabere v vsem svojem življenju približno 1000 čebel. Ker vsebuje nektar približno polovico vode, mora delati za kilogram medu — v vsem svojem življenju 2000 čebel. Čebele morajo, da zberejo kilogram akacijevega medu, obiskati približno 4.000.000 cvetov in opraviti 120.000 poletov.

ZASČITNI TELOVNIK. V Montrealu (Kanada) so izdelali telovnik, ki ga ne more prebiti nobeno, ne »hladno ne vroče« oržje, čeprav je plastična tkanina telovnika debela samo 3 milimetre. Te tkanine ne more prebiti ne 9-milimetrska svinčenka ne drobec topovske granate ali minometa ne konica najostrejšega bajoneta. Telovnik uspešno prepreže, ne da bi se kaj poškodoval, celo strojniški rafal, izstreljen z razdalje — petih metrov.

BELGIJA IMA NA 100 KVADRATNIH KM 30 KM ŽELEZNISKEGA TIRRA in, potemtakem, najgostejše železniško omrežje na svetu.

LJUBLJANA

Oddelek za turizem
Ljubljana

Priporočamo delovnim organizacijam, Društvom upokojencev in posameznikom. V Kaštelah pri Splitu nudimo prijetne počitnice po znižanih cenah od 7.—28. septembra 1970.

7-dnevni penzion z dobro domačo hrano v dvoposteljnih sobah s tekočo vodo, brezplačno kopališče, brez doplačila za turistično takso, ter avtobusni prevoz z udobnim turističnim avtobusom v Kaštele in nazaj skupaj le dinarjev 352.

Za skupine nad 10 ljudi damo posebno popust, eno brezplačno mesto.

Imeli smo ljudi

Anton Brejca

Dne 9. avgusta letos so na cerkljanskem pokopališču pokopali 50-letnega Antona Brejca iz Planine pri Cerkljem.

Pokojni Anton je bil sin polproletarca, kar je bil tudi sam. Tih, skromen in delaven. Njegova discipliniranost in delavnost je bila vzor vsem mladim in starim delavcem v tovarni ETA v Cerkljem, kjer je bil zaposlen. Nikoli ni pozabil na svoj domači kraj. Vsekozi si je prizadeval za napredek vasi; navzoč je bil pri vseh akcijah. Vzorno pa je skrbel tudi za svojo manjšo domačijo.

Kot vsi drugi fantje in moške na Primorskem, je moral tudi on v italijansko vojsko, kjer ga je zajela vojna. Dne 9. 1943 se mu je posrečilo priključiti se zavezniški armadi v Italiji. Dne 18. 11. 1944 pa se je priključil enotam NOV. V jugoslovijo je prišel s 5. prekomorsko brigado. Sodeloval je v bojih za Zadar in potem v bojih v Liki in nazadnje pri Kočevju. Po vojni se je vrnil v svoj kraj, kjer je ostal do svoje prezgodnje smrti. Na zadnji poti ga je spremljala velika množica, ki ga je v življenju cenila in spoštovala. Naj mu bo lahka slovenska zemlja.

JANEZ JERAM

Miha Jerman — Jure

Na pokopališču v Otočcu pri Novem mestu so v starosti 55 let pokopali znanega borce Dolenjskega odreda in političnega delavca Miha Jermana Jurca.

Rodil se je 4. II. 1915 v Gornjem Gričevju kot hribovski otrok. Tu je preživel mladost in spoznal trdno življenjsko pot dninarja — garaja. Ze v letu 1941 se je vključil v narodnoosvobodilni boj. V začetku je delal kot terencec na področju od Gričevja — Trške gore — Trebelnem, izredno požrtvovalno ter uspešno. Vse številnejši ter dragoceni podatki, ki jih je pošiljal partizanski odred v katerem sestavu je bil vse do osvoboditve.

Po osvoboditvi se je takoj vključil v politično življenje, saj je bil aktiven v raznih organizacijah kot: ZK, ZVVI, RK itd.

Bil je izredno požrtvovalen ter marljiv in zato deležen številnih priznanj ter pohval posebno v gasilski organizaciji, katere član je bil vse do osvoboditve.

Smrt Mihe — Jurca je seveda najbolj bolela v družini, ki ji je bil vzoren mož ter oče treh otrok, borci ter drugi občani pa se ga bodo spominjali kot izredno požrtvovalnega ter vestnega družbeno političnega delavca. Naj mu bo lahka slovenska svobodna zemlja, za katero se je boril.

Matevž Belčič

Nedavno so se na pokopališču v Planini pri Rakeku poslovlili od borce MATEVŽA BELČIČA. Njegova življenska pot je bila veskrozi težavna in polna tegob.

Starega komaj 17 let so že mobilizirali v AO vojsko. Po razpadu AO se je pridružil generalu Maistru in z orožjem v roki branil našo severno mejo. Ob italijanski okupaciji so ga med prvimi aretirali in odpeljali v južno Italijo, doma je pustil nepreskrbljeno družino, ženo in štiri sinove. Leto kasneje so odpeljali še najstarejšega sina.

Ko se je začel vseljudski odpor so se še ostali trije sinovi takoj vključili v vrste NOV, kamor je ob kapitulaciji Italije našel pot tudi on sam. Bil je aktiven borec Prešernove brigade vse do konca vojne. V NOV sta mu padla dva sinova.

Po končani vojni je aktivno delal v raznih družinskih in političnih organizacijah bil je tudi več let tajnik občine Planina, bil je vsestransko aktiven, požrtvovalen, zato tudi tako priljubljen pri domačinih.

Lik poštenega in pravičnega moža, Matevža Belčiča, bo ostal še mnogo časa v spominu ne le domačinov, temveč vseh, ki so z njim delali in ga poznali.

Martin Polh

Od njega smo se za vedno poslovili že 16. julija. Živel je v Družmirju pri Šoštanju. Na zadnji poti so ga spremljali številni soborci, znanici in prijatelji.

Pred vojno je odšel na svoje malo posestvo v Skalske Cirkovce, kot bi bil, slutil, kako pripraven je ta kraj za skrivališče partizanov. Na pobudo prvih partizanov je Polh začel graditi majhno skrivališče za zdravljenje ranjencev ob vznožju Graške gore. V njem so se zdravili že leta 1942 Boris Čizmek — Bor, Drago Mlakar, španski borec, Dušan Kveder — Tomaž in Franc dr. Polh — Izak, pokojnikov polbrat. Ta je kot zdravnik tudi zdravljal ranjence Svaka Dežmana pa so že decembra 1942 nacisti v Mariboru ustrelili, družino so mu poslali v taborišče. Tudi Martin je bil leta 1943 aretiran, vendar

je zdržal mučenje in ni ničesar priznal. Ko so ga izpustili, je s svojim delom za partizane nadaljeval. Po vojni je bil do leta 1951 zaposlen pri velenjskem rudniku, nato pa so ga invalidsko upokojili. Zadnja leta je bil zaradi bolezni skoraj negiben, živel je pri bratu, prav tako invalidu, stregla pa njima je sva-kinja.

Graditelj in oskrbnik več majhnih partizanskih bolnišnic Martin Polh je dobil za svoje delo Spomenico 1941. Ostal nam bo v spominu kot eden izmed najbolj zvestih svojemu narodu in naši Saleški dolini.

Marija Miklavčič

Za vedno se je preselila s tega sveta Marija Miklavčič iz Postojne — Ljubljanska c. 30, ki je bila vnetja bralka našega — »TV-15«.

Ob zlomu fašistične Italije je pokojnica živelja s svojo družino v Studenem pri Postojni, kjer je prisrčno delovala v prid naše osvobodilne borbe. Marsikateri partizan se je zatekel k njej. Vsakega je ljubeznivo sprejela, mu postregla s hrano in, če je bilo treba, mu je tudi perilo oprala. Bila je res pravi vzor partizanske mame.

Splošno priljubljena je bila med domačim prebivalstvom, prav tako tudi v novem kraju v Postojni, kamor se je z družino preselila kmalu po osvoboditvi ter dobila zaposlitev in opravljala svoje delo do upokojitve.

Da je bila pokojna jako priljubljena, pričajo številni venci svežih rož ter obilna množica ljudstva, ki jo je spremljala na njeni zadnji poti. Počivaj sladko, naj ti bo naša slovenska zemljica lahka!

Andrej Tuta-Jež

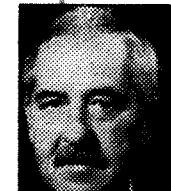

V začetku avgusta smo se na tolminskem pokopališču poslovlili od nosilca Spomenice — 1941 tovariša Andreja Tuta-Ježa, ki je umrl star 74 let.

Rodil se je v številni družini v Zatočinu. Zato je okusil veliko pomanjkanje. Tri leta je bil vojak med prvo svetovno vojno. Po vojni se je preživel kot priložnostni delavec in hlapec, ker mu kot zavednemu Slovincu fašisti niso hoteli dati redne zaposlitve.

Se pred zadnjo vojno se je povezal z Jožetom Srebrničem. Leta 1941 ga najdemo med organizatorji osvobodilnega boja na Primorskem. Leta 1942 je postal član KPJ. Bil je finančni referent pri okrajnem odboru OF za Tolminsko, kasneje pa član izvršilnega odbora. Po vojni je delal v socialnem varstvu, bil je tudi v mladinskem domu Simona Kosa. Ni mu ostvaril družine, ker ni bilo za kaj takega časa, saj se je ves posvetil boju za pravice delovnih ljudi.

Milan Cunder-Miha

Nekdanji borci Kamniškega bataljona smo se za žalostjo poslovlili od tovariša prof. dr. Milana Cunder-Miha.

Se kot študent medicine se je vključil v napredno gibanje, zato so ga izključili z ljubljanske univerze. Vpisal se je na zagrebško univerzo, pa ga tudi tam niso pustili pri miru. Potem ko so ga izgnali, se je vpisal na univerzo v Grdadcu ter tam končal študije.

Ze v bivši Jugoslaviji je postal član KP Let 1941 se je moral skriti, ker bi ga drugače okupatorske oblasti zaprile. Spomladi 1942 pa je kot partizanski zdravnik prišel v Kamniški bataljon. Pa ni bil samo zdravnik, bil je tudi aktivist. S svojo vedrino je v najhujših trenutkih naredil več, kot bi kdo pričakoval.

Februarja 1943, ko je odšel, da bi navezal stike s kranjskimi zdravniki, je pri Cerkljah padel v nemško zasedo, ki ji je botrovalo izdajstvo. Znašel se je v begunjskih zaporih, kjer so ga hudo mučili. Smrti ga je rešilo samo to, da je bil dober zdravnik, pa tudi odločnost je pokazal in znal se je zagovarjati. Po daljšem mučenju so ga odpeljali v nemška taborišča, od koder se je vrnil po osvoboditvi.

Potem ko se je vrnil, se je zaposlil v splošni bolnišnici v Ljubljani. Vključil se je tudi v politično delo, pa je doživel hudo razočaranje. Kasneje je delal v Celju, kjer je dočkal upokojitev.

Leopold Perc

Dne 7. t. m. so se člani ZB Kozje poslovlili od svojega priljubljenega člana in večletnega tajnika. Ugasnilo je življenje plemenitega človeka, ki je do zadnjega trenutka svojega življenja imel v mislih svoje tovariše, borce NOV. Njim je kot tajnik organizacije posvetil vse svoje moči in si prizadeval, da je vsak prišel do svojih pravic. Bil je tudi več let član Občinskega odbora ZB. Čeprav rahlega zdravja, ni nikoli zamudil nobene seje.

Leta 1941 je Perc začel sodelovati z osvobodilnim gibanjem v Sevnici. Na terenu je delal vse do leta 1944 ko je

zgodaj spomladi stopil v Kozjanski odred. V zelo kratkem času je napredoval od borca do komandirja čete.

Po osvoboditvi je bil nekaj časa zaposlen pri Narodni zaščiti, pozneje pa se je vrnil v svoj rojstni kraj Kozje, kjer je nastopil službo blagajnika pri takratni Kmetijski zadrugi. Leta 1962 je šel v pokoj.

Kako priljubljen je bil med borci in občani, se je videlo na njegovi zadnji poti, ko ga je spremljala množica borcev in drugih občanov.

Naj mu bo lahka zemlja domača. Bohorski gozdovi pa mu naj pojejo večno uspavanko.

Partizan Pavle

Nadaljevanje z 11. strani

kuhar brž ponudil vročega mleka, kruha in ovčjega sira. Pavle se je sam zase začudil, odkod tu tako dobra hrana? Ni še vedel, s kolikšno skrbjo so tukaj ljudje dali in storili vse, da smo partizani imeli, kar smo potrebovali.

Pavle je prisedel k tabornemu ognju, počutil se je spet kot doma med svojimi. Obraz se mu je od zadovoljnosti razlezel, gledal je veselo plapolanje tabornega ognja in primaknil se je še bližje k ognju, da bi se še bolj grel.

Pavle se je v tem času, kar se nismo videli, močno spremenil.

Poznalo se mu je, da je preстал hudo bolezen in stiske. Bil je še ves bleđ, droben in shujšan, tudi drugače se je spremenil. — Ni bil več tisti otrok: bolj molčeč je postal in nič več ni vzbujal tistega določenega vtisa, da je najmlajši v četi. Čutili smo, da so v njegovo mlado življenje že kanile trde preizkušnje in spoznanja, ki jih nujno prinaša življenje. Še posebno partizansko.

Fanika in jaz sva bili edini dekleti v četi, za naju je bil Pavle kot mlajši brat. Kot nekaj samo po sebi umevnega sva mu pomagali, kolikor sva mogli, da je lažje premagoval napore dolgih pohodov, borb, mraza.

Dosti stisk in hudega smo prebili skupaj, pa tudi nezadržnega smeja in svetlih trenutkov ni manjkalo. Vedno pa je v vsem zmagala mladost in dobra volja.

Pozneje, v letih borbe, se je Pavle boril v raznih vojaških enotah. Med drugim tudi po Liki in Kordunu. Bil je delegat USAOJ itd. Za svojo udeležbo v narodnoosvobodilni borbi je prejel več odlikovanj in pohval. Po osvoboditvi je nadaljeval šolanje in končal pravne študije. Posveča se delu v velikem industrijskem podjetju. Kako je zdaj z njim?

DRUŽABNO SREČANJE BIVŠIH BORCEV CANKARJEVE BRIGADE bo dne 4. septembra 1970 v prostorih Doma JLA v Ljubljani. Začetek ob 20. uri. Vabljeni tudi svojci!

POIZVEDUJEMO

Prosim tovariša Klančnika in Ferenčaka, ki sta v letih 1939—1941 obiskovala nižjo šolo vojne akademije v Beogradu, 67. letnik, 6. razred v II. zavodu na Banjici, naj se mi oglasita. Prav tako prosim vse, ki ju poznajo ali so ju poznali, naj mi sporočijo vse, kar vedo o njiju.

PAVEL KORENJAK, major v pokouju Ulica maršala Tita 59 Kulpin

BORCI NOV, VOJASKI VOJNI INVALIDI, REZERVNI OFICIRJI IN PODOFICIRJI, AKTIVISTI, BIVŠI POLITIČNI ZAPORNIKI, INTERNIRANCI IN DEPORTIRANCI, BIVŠI VOJNI UJETNIKI, BORCI ZA SEVERNO MEJO!

»TV-15« JE VAŠA TRIBUNA, ZATO NAJ NE BO NIKOGAR MED VAMI, KI NE BI BIL NANJ NAROČEN.

NASLOV NAŠE UPRAVE JE: LJUBLJANA, BEETHOVNOVA 10.

Politični razgledi

Sklenitev sporazuma o neuporabi sile v medsebojnih odnosih, ki sta ga v Moskvi podpisala sovjetski premier Kosigin in zahodno-nemški kancler Brandt, velja za enega najpomembnejših dogodkov v Evropi po koncu druge svetovne vojne in za preobrat v politiki med ZR Nemčijo in vzhodnoevropskimi državami.

V dolgi zgodovini sovjetsko-nemških odnosov so bili trenutki, ko je nujna prisilila obe strani v sklepanje mirovnih sporazumov. Takšen je na primer sporazum, sklenjen leta 1918 v Brest-Litovsku. Toda bili so tudi trenutki, ko sta Sovjetska zveza in Nemčija sklenili sporazume iz velikodržavnih interesov; ali sta se hoteli upreti drugim velesilam ali pa sta se sporazumeli o razdelitvi ozemelj in interesnih sfer v Evropi. Na hitro pogledimo, kako je bilo v preteklosti.

Leta 1922 so nemški in sovjetski diplomati v Rapallu sklenili sporazum o delnem urejanju posledic prve svetovne vojne: pravzaprav so združili nemško tehnično zmogljivost z velikanskimi naravnimi sposobnostmi ZSSR. — Leta 1926 sta Nemčija in ZSSR sklenili sporazum o nevtralnosti, nato pa je Moskva dobila 300 milijonov mark kredita, tisočeri nemški strokovnjaki so delali v ZSSR v dobi industrializacije, Stalin pa je sodeloval z nemškimi vojaškimi strokovnjaki. — Leta 1939 sta Hitler in Stalin sklenila sporazum, po katerem sta se podpisnici obvezali, da ne bosta uporabljalile sile v medsebojnih odnosih in da ne bosta stopali v zavezništva, ki bi bila sovražna razpoložena proti eni izmed njiju. V sporazumu pa je bil tudi tajni dodatek, v katerem sta si ZSSR in Nemčija zelo natančno razdelili interesne sfere v Evropi.

Zanimivo je, da je Stalin že na dan zmage 9. maja 1949 izjavil: »Prišel je veliki dan zmage, vendar Sovjetska zveza ne namerava razkosati ali uničiti Nemčije.« Stalin je tudi vztrajal, da so v osnutkih dokumentov za kapitulacijo Nemčije črtali besedo »razkosanje Nemčije«. Takoj po vojni je bilo Sovjetski zvezi veliko od tega, da bi Nemčija ostala enotna: »Izpolnjevanje obveznosti, ki jih ima Nemčija do držav, ki so največ pretrpele v drugi svetovni vojni, je v veliki meri odvisno od enotnosti Nemčije,« je govoril Molotov. Toda septembra 1949 je Zahod uresničil načrt Konrada Adenauerja: iz tistega dela Nemčije, ki je bil v rokah treh zahodnih zaveznikov, je nastala nova država: Zvezna republika Nemčija. Druga stran ni dolgo čakala: 7. oktobra istega leta je nastala Nemška demokratična republika.

Navzlic temu je Stalin leta 1952 (leto dni pred smrtjo) predlagal sporazum z Nemčijo, ki »naj bi se spet vzpostavila kot enotna država« — s pogojem, da se z njenega ozemlja umaknejo vse tuje čete. Nova Nemčija ne bi smela stopati v koalicije ali vojne zveze

Preobrat

proti katerikoli izmed zmagovalk druge svetovne vojne. Zahod je ponudbo odbil. Socialisti — med njimi tudi Brandt — so bili proti zavrnitvi sovjetskega predloga.

Tudi naslednja pobuda je prišla iz Moskve: Malenkov je leta 1955 predlagal Bonnu navezavo diplomatskih odnosov. Adenauer je bil najprej proti, naposled je bil privolil in odpotoval v Moskvo: menil je, da bo s tem pridobil širše mednarodno priznanje svoje države.

Nato je napočilo desetletje hladne vojne, občasnih berlinskih kriz in napetosti v odnosih. Leta 1964 je Hruščov sklenil zmanjšati pritisk na Bonn, govoril je o svojem obisku v ZR Nemčiji in napovedoval zboljšanje odnosov, toda kmalu nato je moral v pokoj. Julija 1966 so se v Bukarešti sestali voditelji držav varšavskega sporazuma in govorili o nemškem vprašanju ter vseevropski konferenci o varnosti. Tiste čase je večina vzhodnoevropskih držav želela gospodarsko sodelovati z ZR Nemčijo, kmalu po tistem pa je nova vlada »velike koalicije«, v kateri je bil Brandt podkancler in zunanji minister, navezala diplomatske odnose z Romunijo.

Največja ovira za uresničenje Brandtove vzhodne politike je bila tako krščansko-demokratska večina v parlamentu kot vztrajanje NDR, da naj nobena socialistična država ne navezuje stikov z Bonnom, dokler ta ne prizna svoje nemške sosedice. Položaj se je poslabšal in šele lanske jeseni, ko so na volitvah zmagali Brandtovi socialdemokrati, je napočilo obdobje prave »Ostpolitik«, zboljševanja odnosov med ZR Nemčijo in vzhodnoevropskimi državami.

Ce za konclerja Adenauerja velja ocena, da je utrdil položaj ZR Nemčije v zavezniškem taboru, pa bo za kanclerja Brandta veljalo, da je normaliziral odnose ZR Nemčije s socialističnimi državami na evropskem vzhodu. Brandt hoče spremeniti prakso svojih prednikov, ki so »vodili« Nemčijo po navodilih »velikega brata« v Washingtonu, pokazati hoče, da je Nemčija spoznala svojo vlogo in da je zato pripravljena tudi priznati status quo v današnji Evropi. »Sedanje resnično stanje« posebej piše v moskovskem sporazumu, je izhodišče za normalizacijo in stabilizacijo razmer v Evropi, se pravi, da Bonn priznava sedanje meje (na Odri, Nisi in Labi), da spoštuje ozemeljsko celovitost vseh držav v Evropi (tudi NDR). Se pravi, da gre za današnji status quo, ne pa za razmere iz pottdamske Evrope: tedaj še ni bilo dveh Nemčij, še ni bilo berlinskega zidu, vzhodni del Berlina še ni bil priključen NDR, zahodni del tega mesta pa še ni bil usmerjen na ZRN. Tedaj še ni bilo blokovskih sistemov in interesnih sfer, ki danes vplivajo na dogodke v Evropi in še posebej v Nemčijah.

Del današnje resničnosti je tudi dialog med zahodom in vzhodom, sodelovanje med blokovskimi področji in iskanje modusa višendi med nemškima državama. Sem sodi iskanje »zadovoljive rešitve« za Zahodni Berlin, kar je sicer stvar velike četverice, razvoj polnega sodelovanja med ZRN in ZSSR, normalizacija odnosov med ZRN in Poljsko, CSSR, Madžarsko in Nemško demokratično republiko.

Ze septembra se sestanejo veleposlaniki štirih velesil, da bi razpravljali o novem statusu Berlina. ZSSR naj bi zagotovila prometne zveze med Zahodnim Berlinom in ZRN, dovolila svobodna potovanja Zahodnih Berlinčanov v vzhodni del mesta, v zameno pa bi se ZRN odpovedala zasedanjem zveznega parlamenta in njegovih komisij v Zahodnem Berlinu, tako da bi mesto ohranilo upravne, finančne in pravne vezi z ZRN in postalo »pristanišče miru«, kot pravi njegov župan Schütz.

Potem naj bi konec septembra podpisali v Varšavi poljsko-nemški sporazum, v katerem naj bi Nemci še slovesne priznali mejo na Odri in Nisi, predvsem pa dali Poljakom velikanske kredite. Podobna akcija naj bi sledila v Pragi: Brandt namerava proglasiti za nič en neveljaven »münchenski sporazum iz leta 1938«, ZRN pa naj bi dala velike kredite češkoslovaškemu gospodarstvu.

Najtežje bo z NDR: izboljšanje odnosov med ZRN in vsem socialističnim taborom bo naposled pomagalo zmanjšati napetost in pospešilo sodelovanje med Nemčijama, saj bi bilo Ulbrichtu težko vzdrževati ozračje napetosti zoper ZRN, s katero ima ZSSR tako dobre odnose...

KOMENTATOR

„TV 15“ ZA MLADINO

TE DNI

DNE DVAINDVAJSETEGA AVGUSTA 1941. LETA SO NACISTI V MASCEVANJE ZA NAPAD ZNANE RASISKE ČETE NA AVTO BARONA LAZZARINIJA USTRELILI V SMLEDNIKU PET TALCEV; TRIINDVAJSETEGA AVGUSTA SO V KRANJU OBESILI MILOKADA STOŠICA, UJETEGA PARTIZANA TRŽIŠKE ČETE; ŠTIRIINDVAJSETEGA SO V LJUBNEM USTRELILI PET TALCEV ZA LIKVIDIRANEGA IZDAJALCA; OSEMINDVAJSETEGA AVGUSTA V GORJAH PRI BLEDU ZA LIKVIDIRANEGA IZDAJALCA PRAV TAKO PET NEDOLŽNIH ŽRTEV, NASLEDNJI DAN PA ENAKO ŠTEVILO V JARSAH PRI DOMŽALAH.

Na Erzeltu...

Bilo je lepo nedeljsko popoldne, ko sva se z očkom odpeljala k teti in stricu na Erzelt. Med drugo svetovno vojno sta veliko pretrpela, saj sta ves ta čas sodelovala z narodnoosvobodilnim gibanjem. Teta mi je že velikokrat pripovedovala dogodke iz NOB. Tudi to nedeljo je pobrskala po spominu:

»Med vojno smo imeli pri nas skrivališče, v katerem so se zadrževali partizani in aktivisti. Tudi hrana in strelivo je bilo spravljeno v njem. Morda je neskromno, če rečem, pa je vendarle res, da smo marsikateremu ranjencu rešili življenje. Nekoč je čisto malo manjkalo, da nas niso zaradi tega Nemci vse pobili. Verjetno nas je kdo izdal, saj so takrat prvič pri nas naredili preiskavo. Ko so prišli do starega zidu, pod katerim smo imeli skrivališče, so prenehali z iskanjem in odšli. Brž ko so odnesli pete, smo prostor izpraznili. Vedeli smo, da se bodo še vrnili. Nismo se zmotili. Drugi dan so prišli četniki, ki so bili še mnogo bolj nasilni kot Nemci. Grozili so nam z noži in puškami. Posebno dobro se še spominjam njihovega vodje. Imel je lase do ramen in divje je kričal. Že sem mislila, da mi tečejo poslednje minute, ko sem se opogumila in zakričala: »Če sem partizanka, me ubij, samo otroke pušti živeti!« Po teh besedah so besni odšli. Zakaj, še danes ne vem. Jih je postalo sram?»

Mrak se je že spuščal na zemljo in poslovi smo se morali. »Pa še pridri,« mi je dejala teta. »Bom, če mi boš še kaj povedala,« sem ji odgovorila.

TATJANA ANDLOVIC

Mavricij Orehek

»Meseca julija 1941 je okupator odpeljal mojega brata Antona v Lukovico, Kamnina, Begunje in nato v Smlednik, kjer so ga 20. avgusta istega leta ustrelili. Avgusta 1942 so v Kamnik odpeljali očeta in ga v tamkajšnjem zaporu štiriinajst dni mučili. Potem so ga odpeljali v Begunje, kjer je bil zaprt dva meseca. Na priporočilo oziroma prošnjo nekega žandarija so ga spustili domov. Nedolgo zatem so nas vse izselili v Zgornjo Bavarsko, le mamó — takrat je ni bilo doma — so pozneje odgnali v taborišče Niederfeld.

Zvedeli smo, da je bil ves ta čas v naši hiši partizanski štab. Avgusta 1944 so bili izdani! (Pravijo, da sta jih izdala Novak in Šimenc, ki sta pozneje pobegnili na Korosko.) V boju je padel Franc Capuder, drugi so se rešili, našo hišo pa so okupatorji požgali.

Vsi — razen brata Antona — smo se rešili, samo mati je za posledicami prestanega trpljenja umrla že leta 1947.»

SLAVKO ŠOROTAR

Velenjski pionirji na Pohorju

Ob koncu šolskega leta 1969-1970 je predsednik ZZB NOV Velenje organiziral za šolsko mladino izlet na Osankarico. Izleta se je udeležila skupina pionirjev Osnovne šole Miha Pintarja-Toleda in Osnovne šole Gustava Šiliha. Vodja izletnikov je bil predsednik ZZB NOV Velenje Jurij Šket.

Od doma smo krenili v zgodnjih jutranjih urah in se najprej ustavili na Oplotnici. Tu nas je sprejel bivši partizan, ki se je med vojno boril v teh krajih. Po krajšem postanku in prijetnem pomenku smo krenili proti vrhovom Pohorja.

Vožnja med stoletnimi smrekami nas je navdala z občutkom pričakovanja, da bomo spoznali vsaj nekaj tajni, ki jih skriva Pohorje. Naše oči so z radovednostjo zrle v visoke smreke, v te neme priče krvavih bojov. Tako smo prišli do mesta, kjer je posejanih vse polno kamnitih spomenikov. Tu počivajo zvesti sinovi domovine, ki so žrtvovali življenje za svobodo. S tesnobo v srcu sem zrl okoli sebe, v mislih prejadral zgodovino našega naroda in prišel tudi do Pohorskega bataljona... Moje razmišljanje je dopolnil bivši borec Ivanuš, ki nam je pripovedoval o poslednjem boju Šarhovič borcev. Čeprav smo o usodi Pohorskega bataljona v šoli že veliko slišali, nas je Ivanušovo pripovedovanje močno ganilo. Tiho in s spoštljivo pozornostjo smo ga poslušali. Vsakdo pa je na svoj način podživil vsebino povedanega. Kraj nesrečnega spomina nam je postal drag in težko smo se poslovili od njega. Še enkrat so se naše oči zazrle v spomenike padlih borcev, nato smo se odpravili proti domu. Med potjo smo se ustavili le še pred spomenikom na Frankolovem, kjer smo se tudi poklonili spominu padlih.

Pionirji smo bili z izletom zelo zadovoljni in si tovrstnih popotovanj še želimo. Tovarišu Juriju Šketu in ZZB NOV Velenje se iz vsega srca zahvaljujemo.

MARTIN PUSTATIČNIK

Želja

NA SVETU JE MNOGO LJUDI
IN SE VEČ ZELJA;
LE ENA NAJVEČJA
JE ZELJA VSEH LJUDI:
TA ZELJA JE SVOBODA,
TA ZELJA JE MIR —
KOT SVETLA SVEČA
V ZVEZDNAT VEČER.

IRENA ROZMAN

NAGRAJENI PRISPEVEK

Desetletna partizanka

• MESECA MARCA, PRED VEČ KOT PETINDVAJSETIMI LETI, JE MOJA MAMICA ODŠLA K PARTIZANOM. KOMAJ DESET LET JE ŠTELA, PRAV TOLIKO KOT DANES JAZ...

»Sneg je še belil senčnate vrhove Mežaklje, ko sva z vodnikom prišla v partizansko bolnišnico pod Obrnico. Nekaj lažje ranjenih je ležalo na pogradih, bolničar Vinko in bolničarka Mara pa sta jih obvezovala. Kmalu smo se spoprijateljili. Že drugi dan sem urejala povoje, pela partizanske pesmi, partizani pa so mi pripovedovali pravljice... Pa ni bilo vedno tako lepo! Preživela sem štiri hajke, najhuje je bilo decembra 1944:

V bolnišnici nismo imeli kaj jesti. Nekaj lažje ranjenih in kurir-prvoborec Franci so odšli v dolino po hrano. Okoli 21. ure smo zvedeli, da so kurirja Francija in njegove spremljevalce ujeli Nemci. Morali smo se umakniti.

Pot nas je vodila prek Mežaklje. Sneg je bil tako visok, da mi je segal do vratu. Hodila sem predzadnja v vrsti. Partizani — osem jih je bilo — pa so mi delali gaz. Pri Srednji Radovni, ki so jo Nemci septembra 1944 požgali z nekaterimi vaščani in živino vred, smo prebredli Radovno in se nato vzpeli proti Pokljuki. (Požigu te vasice sem bila priča, ko sva z nekim partizanom šla na srnjaka, in še danes se spominjam klcev in ječanja teh nesrečnih ljudi.) Bila sem strašno utrujena. Borce sem prosila, da se vsaj za nekaj časa ustavimo. Lahko bi zmrznili... so mi pojasnili in nadaljevali pot. Blizu vrha so mi moči popustile. Zdrknila sem po hribu navzdol. Eden

od partizanov me je šel iskat. Bila sem v nezvesti. Osvestila sem se šele po treh dneh v taboru poključkih kurirjev. Samo da bi bila mamica pri meni, sem si najprej zaželela. Nihče ni mogel uresničiti moje prošnje. Mamica je bila namreč takrat politični komisar v Škofjeloškem odredu. Le pisma mi je lahko pisala. »Ko bo svoboda, bova odšli v Beograd, kjer so velike bele hiše...«, so bile besede, ki sem si jih najbolj zapomnila in ki so mi v življenje tistih dni prinašale košček sonca.

Partizani so kmalu zatem odšli vsak svojo pot. Mene so pustili v Vintgarju pri Belejevi, kjer so se borci med vojno velikokrat shajali. Tu sem dočkala tudi svobodo. Vse je bilo veselo in od povsod je bilo slišati glas harmonike in zvoke partizanskih pesmi. Od Belejeve mame sem si sposodila predpasnik, vanj zavila par starih čevljev in stekla na dvorišče. To je bilo vse moje premoženje. Stala sem pred hišo in vsakomur pripovedovala, da bo prišla mamica in da bova odšli v Beograd... Mimo so hodili partizani, ovenčani z odlikovanji in cvetjem. Moje mamice pa ni bilo ne v prvih ne v zadnjih vrstah. Žalostna sem stekla na hrib blizu vasi, se usedla na travo in mlo za jokala. Bila sem prepričana, da je mamica sama odšla v Beograd. Ko sem se vrnila, so mi povedali, da je ni več: padla je 24. marca 1945, v zadnji ofenzivi na Poreznu.»

MATEJA PLANINSEK

BABICI V SPOMIN

Tako so blage njene oči

»Babica, zakaj imaš toliko gub na obrazu?»

»Bilo je jeseni leta 1944. V vas so prihrumeli Nemci. Samo nekaj tujih besed, klofut in znašli smo se — Ogradnikov — pred hišo. V rokah smo imeli culice, ki smo jih v naglici povezali in napolnili z najnужnejšim. Sovražnik je kričal, da je bila groza. Od strahu so se mi tresle noge. Le kaj bodo storili z nami, sem se vpraševala. V naročju sem držala najmlajšega, ki sem ga bila povila pred štirinajstimi tedni, in okoli mene je bilo še osem bosih kepic. Od žalosti se mi je trgalo srce. Potem so nam zažgali dom. Vsi smo jokali. Bilo mi je strašno hudo. Zase se nisem bala. Mislila sem le na otroke in moža. Zanje bi bila žrtvovala vse, tudi življenje. Vzeli, ne, odgnali so nas kot

živino. Po desetih kilometrih hoje smo prišli v Stranje. Na smrt smo bili utrujeni. Pa ni nihče od otrok tožil, le solze so jim kar naprej polzele po licih... Hudo je bilo, moje dete, a smo le srečno dočkali svobodo.»

(ZDAJ VEM, DRAGA BABICA, ZAKAJ IMAS TOLIKO GUB NA OBRazu. VSAKA IZMED NJIH RAZODEVA DEL TVOJEGA PRESTANEGA TRPLJENJA. VEM TUDI, ZAKAJ SO TVOJE ROKE HRAPAVE TRDO SI DELALA, SAJ SI MORALA ZREDITI DEVET OTROK. IN TVOJE OČI SO ZATO TAKO BLAGE, KER SO PRETOČILE VELIKO SOLZA.)

Pogladila sem njene roke, jo objela in si v gubah njenega obraza poiskala zavetje.

MIRA SENOŽETNIK

KRAMLJANJE

Draga tovarišica Milena!

Bilo je julija letos. Pot me je vodila mimo spomenika padlim borcem narodnoosvobodilnega boja, na katerem so z zlatimi črkami zapisana njihova imena. Žrtvovali so svoja življenja za svobodo in za nas. Skromen spomenik je to, a postavljen z ljubeznijo. Na njem piše: »DNE 1. JUNIJA 1943 SO PADLI OD BELOGARDISTČNE ZASEDE KOMANDANT VZHODNO-DOLNJSKEGA ODREDA ANTON KAMBIČ-DUŠAN IN NJEGOVI SPREMLJEVALCI ANTON TOMŠIČ-KOSTJA, JANEZ BRDNIK IN JANEZ REMUS.« Najbolj mi je bilo hudo, ko sem prebral, da so padli od belogardističnih strellov. Ubili so jih torej bratje po krvi in jeziku, a sovražniki po srcu. Kar verjeti ne morem, da se je kaj takega dogajalo. Samo to sem vam hotel danes povedati. O, skoraj bi pozabil: spomenik stoji med vasema Ržiščem in Vodenicami. Upam, da mojega prvega pisemca ne boste vrgli v koš. Imel sem ga že dolgo napisanega, pa nisem utegnil popraviti napake in zapišanega prenesti na pisemski papir. Zato vam ga šele danes pošiljam. Oprostite tudi napakam in pisavi. Upam, da bo drugi bolj.

Lep pozdrav!

FRANC BRDIK

Ržišče 4
p. Kostanjevica na Krki

Dragi Franc!

Bila je vojna, kaj bi ti lahko povedala še več. Dogajale so se stvari, ki bi se ne smele nikoli dogajati. Zato je prav, da se ustaviš ob spominskem obeležju in se ob besedah — zapisanih na njem — zamišliš. Pa ne samo to! Povprašaj in pošli nam tudi daljši prispevek z naslovom »Prvi junij 1943.«

Lepo pozdravljen!

MILENA

Spoštovana tovarišica Milena!

Ko sem pred dnevi vstopila v razred, me je čakalo res prijetno presenečenje. »Veš, v glasilu ZZB NOV Slovenije je objavljen tvoj prispevek in tudi nagrado si dobila,« me je pozdravila prijateljica in sošolka Lučka. Zelo sem se razveselila. Objavo sem že pričakovala, nagrade pa res ne. Doma mi je mamica povedala, da sem po pošti dobila knjigo »Titoova vojna pot«. Ker je tovariš Tito obiskoval tretji razred prav v naši osnovni šoli in smo doma blizu Kumrovc, sem bila nagrade še posebno vesela. Za vse se vam najtopleje zahvaljujem in obljubljam, da se bom še oglasila.

Prejmite iskren pozdrav!

JANA KUNST

Trebnje 27
p. Bistrica ob Sotli

Draga Jana!

Precej vode je že preteklo, odkar si nam poslala to pisemce. Kako to, da se nič več ne oglašiš? Blizu Kumrovc si doma, otroštvu predsednika Tita še nismo posvetili vrstice, ti pa kar molčiš. Se ti zdi to prav?

Lepo pozdravljena!

MILENA

NE POZABITE, DA JE
RUBRIKA
»KRAMLJANJE«
VASA TRIBUNA, ZATO
PISITE!

Okrogle in oglate

ZGOVORNA PRISPODOBA. Ko se je clevelandski industrijec, 86-letni Cyrus Eaton, predsednik družbe Chesapeake et Ohio Ry., član odbora chicške univerze, vrnil z obiska v Severnem Vietnamu, je takole ocenil smotnost ameriške vietnamske politike: »Don Kihot je bil trezen in razsoden mož, če ga primerjamo z washingtonskimi oblikovalci naše vietnamske politike.«

CE PSU STOPIS NA REP... Mož britanske kraljice, vojvoda Edinburški, čigar nedavni govor o britanski družbeni morali je izzval precej kritičnih pripomb, je v zdravici na banketu nekega dobrodelnega društva takole odgovoril na pripombo: »Nemogoče je brisati prah, ne da bi pri tem nekateri ljudje ne začeli kašljati...«

ZNACILNO ZA SODOBNEGA CLOVEKA... Angleški konservativni poslanec Robert Hartman je odgovoril na neko vprašanje v anketi: »Jaz vendale mislim, da je človek sodoben, pa čeprav se ne slači...« Poslanec je, seveda, cikal na tiste, ki menijo, da je poglavitna značilnost sodobnosti javno slačenje.

PAZNA LEPOTA... Znani dirigent Leopold Stokovski je dejal o svojih skušnjah s kritiki: »Najbolj se bojim tistih kritikov, ki nimajo pojma o tistem, kar pišejo, ki pa umejo to lepo napisati.«

DOBIČEK — EDINI IN NAJVISJI ZAKON. Neki ameriški sociolog je dejal, ko je predaval o ameriški družbi: »Če pa pride v poštev pridobitnik, izjavljam, da lahko nagovorim kakega kapitalista na financiranje sobotne revolucije, ki mu bo v nedeljo prinesla dobiček, celo tedaj, če ga bodo v ponedeljek ustrelili. On se prav v nobenem primeru ne more odpovedati dobičku...«

TRDOVRATNE POTEZE OBRAZOV. Neki francoski karikaturist je »potožil: »Mnogo je politikov, ki jih ne morete karikirati — konec konca vedno ustvarite le portret...«

VENDARLE USPEH... Časnik »Berliner Zeitung« je objavil kritiko o nekem romanu, v kateri je napisano tudi tole: »Karakteriziranje glavnih junakov ni pisatelju uspelo. Neuspešni so tudi njegovi dialogi in monologi. Tudi opis narave in postranskih osebosti v romanu ni uspel. Edino, kar mu je uspelo, je, da so mu roman — natisnili.«

KAJ JE BILO PAMETNEJSE: VPRAŠANJE ALI ODGOVOR? Nikdar ni bilo toliko govorjenja o vojni in miru kakor danes. In tako je tudi neki šolski nadzornik vprašal učence v neki münchenski osnovni šoli: »Kaj je mir?« Največ učencev je odgovorilo: »To je čas pred izbruhom vojne...«

NAIVNI VETERINARSKI NADZORNIK. Valjevski časnik »Napred« je nedavno objavil tole mikavno zgodbo: Na seji sveta za poljedelstvo in gozdarstvo skupščine v občini Ljig je neki veterinarski nadzornik opozarjal na grdo razvado, da kmetje skrivajo perutnino ter se tako izognejo stroškom za cepljenje zoper razne bolezni. To jim, kajpada, po njegovem mnenju, povzroča veliko škodo. Perutnina crkne. »Nak, doktor, nikakršne škode ni,« mu je segel v besedo član sveta Velja Milosavljević iz Bosnjanovce, »perutnina ne crkne, ker, kakor hitro vidimo, da je s kuro kaj narobe, ji zabodemo nož v vrat in hajdi z njo na — trg...«

NAZORNI POUK... Niške »Narodne novine« so ovekovečile tole poučno zgodbo: Na nedavnem niškem posvetovanju o financiranju kulture je morala večina udeležencev sama poskrbeti za stolice, ker v dvorani ni bilo dovolj stolic za vse. Tedaj se je tajnik za kulturo in izobraževanje, ki bi bil bržkone moral poskrbeti za stolice, poskušal s »šalo« takole izmasti: »Evo, še en primer, kako se mora kultura vedno in povsod sama znajti!«

VRACARA BABA LENA iz vasi Plazane pri Despotovcu ima vedno toliko obiskovalcev, da se bolniki kratko in malo ne morejo zvrstiti. Če kdo ne veruje v umetnije in uroke vrčarice, ga baba Lena, pri priči, prepriča: »Ozdravila sem Janka, naj mu bog odpusti grehe, pa Marka, naj v miru počiva, prav tako bi vam isto potrdil pokojni Anta, da ne govorim o Pantu, Milosiju in Radosiju, ki naj jih krije lahna zemlja...« Vsekakor tehtne priče!

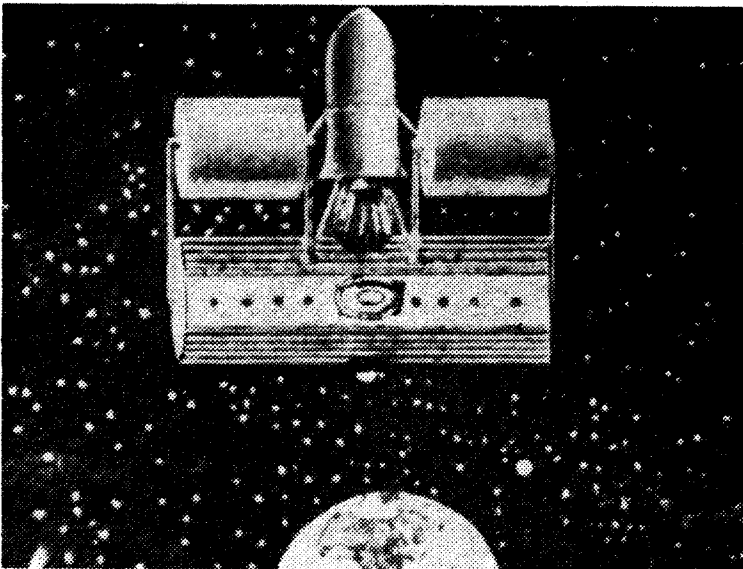
POUK CARJU. Ruski car Nikolaj I. je sprejel slavnega madžarskega skladatelja Lista. List je igral na klavirju, car je začel glasno govoriti. List je — užaljen — nehali igrati. »Zakaj ste nehali igrati?« se je začudil car. »Kadar imperator govori, morajo vsi molčati!« mu je odgovoril skladatelj.

Rakete nekoč in danes

1

Človeštvo je imelo rakete že zdavnaj pred atomsko bombo, dasiravno prve rakete niso bile tisto, kar nam je pred očmi danes, če izgovorimo to besedo. Po navadi velja, da je raketa vsak izstrelak na lasten pogon, se pravi z lastnim motorjem. Pri tem ni pomembno, kakšne vrste je motor, ki poganja raketo.

Začeti moramo kar pri Kitajcih: izumili so skorajda vse, potemtakem jim je treba pripisati tudi prvo raketo. V listinah iz leta 1232 piše, da so kitajski vojski v Sansiju streljali na mongolsko vojsko zažigalne puščice, ki so imele lasten »pogon«: poganjal jih je smodnik, ki so ga Kitajci tudi izumili zdavnaj pred prebivalci Evrope.

Ganswindtov načrt »kozmičnega vozila«

O takšnih raketah je mogoče prebrati zapiske, vendar so jih v vojaške namene uporabljali dolga leta samo na Vzhodu, medtem ko se je Zahod zadovoljeval z napredovanjem topništva in uporabljal rakete le za umetni ogenj ob raznih praznikih. V Indiji sta leta 1780 in 1799 Hydar Ali in njegov sin Tippu Sahib naredila veliko škodo v angleških vrstah, ko sta jih obstreljevala s tri do šest kilogramov težkimi raketami. Angleži pa tega niso samo opazovali: polkovnik William Congreve je izdelal nekaj vrst zelo izpopolnjenih raket, s katerimi je britansko ladjevje obstreljevalo Boulogne v letu 1806 in leto kasneje Kopenhagen: kar 25.000 raket zažiganih je padlo na današnjo dansko prestolnico. Čez nekaj let (1812—1814) so Angleži uporabljali še bolj izpopolnjene rakete v vojni z Američani in z njimi imeli velike uspehe, dasiravno so navsezadnje Jacksonovi lovci le pregnali strah pred novim orožjem.

Tako počasi pridemo do prve svetovne vojne in do raket, ki so jih prevladovala lovka letala in jih prožila na opazovalnice na zemlji ali na druga letala. Vendar ima vse to le malo skupnega z zgodovino raket v današnjem smislu. Doslej smo govorili le o »drugačnem« načinu streljanja od običajnega. Lastnosti rakete pa presegajo vse

tisto, kar so si predstavljali o njih strokovnjaki in vojski, ki so jih uporabljali vse do prve svetovne vojne. Zato se je zadeve treba lotiti drugače in obenem spet vrniti v daljno preteklost.

Raketa se premika po načelu reakcije, mehanizem reakcije (oziroma reaktivnost, kot pravimo raje danes) pa je bil znan že v antičnih časih. Omenimo naj samo »eolipilo« Herona Aleksandrijskega (med I. in II. stoletjem), nekakšno ponev, v kateri je nastajala para: skozi luknjice je para uhajala ven in vrtila ponev, pritrjeno na dvonožnik.

Princip reaktivnosti je teoretično opredelil šele Newton (1642 do 1727): »Vsaki akciji zmerom ustreza enaka in nasprotna reakcija ali

priredil predavanje v Berlinu, na katerem je hotel dokazati možnost zračne navigacije, pri tem pa je pokazal tudi svoj načrt za »kozmično vozilo«. Poslušalci so se norčevali iz njega in mu žvižgali. Toda čeprav njegov načrt šepa na vseh koncih, je v načelih pravilen.

Na kratko naj povem, da naj bi se Ganswindtovo »kozmično vozilo« premikalo zaradi eksplozij dinamičnih nabojev v zadnjem koncu. Nejevernim Tomažem, ki so govorili, da ni mogoče potovati skozi vesolje, če ni zraka, je Ganswindt ugovarjal: »Vozilo naj bi nosilo s seboj zračne gmote v obliki eksplozivnega materiala, ki v istem času omogoča razpolagati z največjo silo. Z drugimi besedami, zgradili naj bi napravo, ki naj bi letela na podlagi zakonov o reakciji eksplozivnih snovi.«

Tako smo že pri bistvu rakete. Newtonova teoretična formula-cija pravi, da pride do reakcije brez zunanje podpore, se pravi, da je vsaka reakcija posledica akcije. Puška bo strelca udarila v ramo ne glede na to, v kakšnem okolju bo pritisnil na petelina. To je temeljna značilnost rakete: samostojna je. Avtomobilska kolesa se morajo vrteti po trdni površini, letalo mora »potopiti« svoja krila v zrak, raketa pa ne potrebuje ničesar razen same sebe. Seveda mora nositi s seboj eksploziv ali gorivo v kakršnikoli obliki, zrak, da lahko pride do izgorovanja: vendar se ji ni treba »opirati«. Glagol »opirati« je izbran namerno: veliko znanstvenikov namreč trdi, da se raketa opira na zrak za seboj s curkom plina, ki ga potiska iz sebe.

Z Ganswindtom se lahko poslovimo od prazgodovine in stopimo v zgodovino osvajanja vesolja ter gradnje raket. Na tej poti srečamo najprej vase zaprtega, zapuščene, zanemarjenega in od otroških let gluhega Rusa: Konstantina Edvardoviča Zjolkovskega. Rodil se je leta 1857, po učiteljski maturi je stradal, da je v Moskvi lahko študiral kemijo, fiziko, astronomijo, mehaniko in matematiko. Stradal in trpel je, toda doživel je veliko čast, da se je leta 1880, ko je poučeval v Kalugi, za njegova dela o teoriji plinov zanimal nihče drug kot veliki Dimitrij Mendelejev, utemeljitelj periodičnega sistema elementov.

Herman Ganswindt

Zjolkovski je opazoval zvezde in razmišljal, kako bi jih bilo mogoče obiskati. Zdelo se mu je, da je na takšno pot mogoče edinole z raketo, vendar s takšno raketo, ki ne bo potrebovala eksplozij kot Ganswindtova. Računal in računal je ter spoznal, da bi morala biti vesoljska raketa veliko močnejša od raket na smodnik, kakršne so dotlej uporabljali pri umetnem ognju ali v vojaških akcijah.

Kako narediti zelo močno raketo? Trdnih goriv ni mogoče uporabiti, ker niso popolnoma homogene, se pravi, da so v njih »vrzeli«, zaradi katerih je izgorovanje neenakomerno. Zato je Zjolkovski pomislil na tekoča goriva ter začel računati razmerja med težo rakete in težo goriva. Nato je narisal načrt vesoljske ladje in dobil genialen navdih: za večstopensko raketo. Sicer v njegovi zamisli ni bila takšna, kot so danes, toda načelo je isto. Če bi zgradil raketo iz več delov (stopenj), si je mislil učenjak, bi lahko naredil nekakšen »trik«. Prva stopnja bi nekaj časa nosila v zrak celotno raketo, ko pa bi porabila svoje gorivo, bi se ločila od rakete. Vključila bi se druga stopnja. Raketa bi ohranila hitrost iz prve stopnje ter dobila dodatno hitrost, ki bi jo dala druga stopnja. Velike teže prve stopnje ne bi bilo več, ostala pa bi hitrost. Tako bi bilo mogoče zgraditi rakete, ki bi bile sicer veličanske, vendar v pametnih razsežnostih.

(Nadaljevanje prihodnjici)

KO SE JE VOJNA KONČALA... Ta mesec je minilo petindvajset let, odkar je bila s podpisom japonske kapitulacije končana druga svetovna vojna. Takrat so ljudje na različne načine izražali svoja čustva. Na sliki vidimo Japonce, ki med ruševinami v solzah ključijo pred radijskim sprejemnikom in poslušajo glas svojega cesarja, ki jim pripoveduje, da se je vojna končala. Na desni pa vidimo prizor s Times Squara v New Yorku, kjer ameriški mornar izraža svoje občutke ob tem dogodku na znan mornarski način... (Iz knjige Druga svetovna vojna)

35

•TV 15 izhaja vsak teden — izdaja ga zavod Borec ljubljana
Beethovenova 11 kot glasilo ZZZ
NOV Slovenije in ZRSV Slovenije
— tisk in čiščenje: OGE »Delo«
Ljubljana Romšičeva 1 — List
ureja uredniški odbor — Letna
naročnina 2 dinarjev — Posl
mezna številka stane 50 par —
Za uzmestvost stane 50 dinarjev
— Naročnino pošljite na naslov
Uprava »TV 15« Ljubljana Be
ethovenova 11 ali na pošto: preda
398/XI. ali na tekoči račun šte
501-8-29 pri SDR Ljubljana —
Telefonske številke: Glavni in od
govorni urednik 21-901 — Javnost
in novinarji 22-313 uprava 22-607
— Rokopisov ne vračamo